

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

Шляхи подолання освітніх втрат у початковій школі

Навчально-методичний посібник

Друкується за рішенням вченої ради комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 18 червня 2024 року, протокол № 4)

Кропивницький
2024

Шляхи подолання освітніх втрат у початковій школі: навчально-методичний посібник / за заг. ред. В.В. Кондратової. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2024. 164 с.

Матеріали посібника підготовлено з урахуванням вимог Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти.

У посібнику висвітлено результати роботи творчої групи вчителів початкових класів, учителів музичного та образотворчого мистецтва, які викладають у початкових класах закладів освіти Кіровоградської області з проблеми «Шляхи подолання освітніх втрат і навчальних розривів під час організації освітнього процесу для учнів початкових класів».

Видання адресоване вчителям початкових класів та вчителям, які викладають у початкових класах закладів загальної середньої освіти.

Рецензенти:

Тіхонова Н.Г. – старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук;

Ярова Н.В. – учитель початкових класів, учитель-методист комунального закладу «Ліцей «Максимум» Кропивницької міської ради».

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

ЗМІСТ

Передмова.....	5
ОСВІТНІ ВТРАТИ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУК ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ	
<i>Наталія ПАРХОМЕНКО</i> . Орієнтири пошуку шляхів подолання освітніх втрат в учнів початкової школи	6
ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ: ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ	
<i>Тетяна ПАШАНОВА</i> . Підтримка психосоціального благополуччя та компенсація освітніх втрат через використання ігрових та діяльнісних методів навчання.....	14
ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ «МИСТЕЦТВО», «АРТТЕХНОЛОГІЇ» ТА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ	
<i>Вікторія КОНДРАТОВА</i> . Діяльнісна інтеграція на заняттях образотворчого мистецтва як один із шляхів подолання освітніх втрат.....	22
<i>Олена АГЄЄВА, Алла БАСИСТА, Лариса НАЗАРЕНКО</i> . Подолання освітніх втрат через інтеграцію математики та образотворчого мистецтва у школярів початкових класів.....	33
<i>Олена КАЛАШНИКОВА</i> . Шляхи подолання освітніх втрат на уроках (заняттях) музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.....	38
<i>Олена ТИСЛЕНКО</i> . Використання штучного інтелекту при подоланні освітніх втрат на уроках музичного мистецтва інтегрованого курсу «Мистецтво».....	45
<i>Ірина ЖИГАН</i> . Завдання інтегративного типу на заняттях гуртка з образотворчого мистецтва – шлях до подолання освітніх втрат з мистецької, математичної, мовно-літературної та природничої галузей початкової школи.....	49
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ: ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ, ДИДАКТИЧНІ ІГРИ, КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАВДАННЯ, ОНЛАЙН- СЕРВІСИ	
<i>Юлія ШУМЕЙКО</i> . Кейс компетентнісних завдань з математики, які спрямовані на визначення освітніх прогалін.....	66
<i>Світлана КРІПАКА</i> . Використання сервісу Edpuzzle для створення інтерактивного навчального відео з метою подолання освітніх втрат у здобувачів освіти, які навчаються за освітньою програмою «НПП «Інтелект України» у 3 класі.....	71
<i>Ірина ГОРНІСТОВА</i> . Подолання освітніх втрат у початковій школі з досвіду роботи педагогів Петрівської філії Петрівського ліцею Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області	74
<i>Марина ПЯСЕЦЬКА</i> . Гейміфікація як спосіб подолання освітніх втрат у початковій школі.....	82
<i>Катерина АЗЗА</i> . Використання вправ та ігор в укритті з метою подолання освітніх втрат у початковій школі.....	87

<i>Тетяна ЛІСНИЧУК.</i> Шляхи подолання освітніх втрат з мовно-літературної освітньої галузі учнів 3-4 класів.....	89
<i>Ольга ЦИБУЛЬНИК.</i> Шляхи подолання освітніх втрат у початкових класах: ігри, інтерактивні вправи та діяльнісна інтеграція.....	97
<i>Світлана ДМИТРИЄВА.</i> Використання онлайн-вправ як один із засобів подолання освітніх втрат з математики в 1 класі	102
<i>Світлана ЄВТУШЕВСЬКА-БЄЛЯЄВА.</i> Діяльнісний підхід як засіб подолання освітніх втрат у початковій школі.....	108
<i>Ірина ГРИЦЕНКО.</i> Використання дидактичних ігор для роботи в укритті учнів початкових класів.....	119
<i>Ірина МАРЧЕНКО.</i> Використання ігор у початкових класах на уроках та для роботи в укритті під час тривоги.....	122
<i>Тетяна РОСЧИСЛАВ.</i> Використані онлайн-ресурсів Wordwall, Jigsawplanet, Learning Apps для створення інтерактивних вправ щодо подолання освітніх втрат та навчальних розривів у початкових класах.....	130
<i>Світлана БІЛЕНКО, Олена НОВІКОВА.</i> Інтерактивні вправи як засіб подолання освітніх втрат.....	138
<i>Наталія ДРАГОМИРЕЦЬКА.</i> Діджиталізація освітнього процесу як інструмент подолання освітніх втрат.....	149
Відомості про авторів.....	161

ПЕРЕДМОВА

Концепція «Нова українська школа» проголошує необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що забезпечує психологічний комфорт і сприяє вияву творчості школярів.

В умовах воєнного часу перед освітньою системою України постають численні виклики: вимушена перерва в навчанні, знищені школи, неможливість навчання у форматі офлайн, технічні обмеження для навчання онлайн (відсутність електроенергії та інтернету). Звісно, усі ці чинники призводять до освітніх втрат.

Окреслюючи освітні втрати, більшість дослідників зосереджують свою увагу на втратах у навчанні, що пов'язані з когнітивними навичками учнів, прогалинами в знаннях, недосягненням учнями очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми програмами, Державним стандартом. З огляду на те, що освіту в Україні розуміють як єдність навчання, виховання, розвитку й соціалізації особистості, освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів – інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо. Відповідно у межах поняття «освітні втрати» умовно виокремлюють три взаємопов'язані компоненти: навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо); виховні втрати; зниження темпу розвитку особистості.

В умовах воєнного та післявоєнного часу освітні втрати учнів початкових класів потребують оперативного реагування з боку вчителів.

Науковці пропонують такі кроки подолання освітніх втрат: діагностування освітніх втрат у своєму класі; стратегія дій вчителя залежно від кількості учнів з освітніми втратами; обговорення плану спільних дій на педагогічній раді освітнього закладу та інформування про наявні освітні втрати учнів та їх батьків; використання в освітньому процесі форм, методів, засобів навчання, які б мотивували учнів подолати прогалини; внесення змін до календарно-тематичного планування протягом року; подолання освітніх втрат у співпраці вчителя початкових класів з учителями-предметниками, психологом, батьками учнів тощо.

Єдиного інструменту, який би допоміг усім педагогам у подоланні освітніх втрат, на жаль, немає. Отже, мета навчально-методичного посібника висвітлити апробовані приклади шляхів подолання освітніх втрат учнів початкових класів.

ОСВІТНІ ВТРАТИ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУК ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ

ОРІЄНТИРИ ПОШУКУ ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія ПАРХОМЕНКО

Вступ. У складних умовах воєнного часу наразі функціонує і водночас розвивається українська шкільна освіта. Два роки пандемії COVID-19, перешкоди рівного доступу до якісної освіти як матеріального (переміщення у зв'язку з евакуацією в безпечні місця, руйнація закладів освіти тощо), так і ментального (страх, тривожність, збудженість тощо) характеру, зумовлені російсько-українською війною, доповнили активний педагогічний словник термінами освітні / навчальні втрати, освітні / навчальні розриви [4, 7]. Дефініції пов'язані з якістю освіти і використовуються для характеристики стану досягнення учнями очікуваних результатів, які визначені в освітніх програмах. Сміслові наповнення лексем *втрата*, *розрив* робить очевидним те, що вказують вони не на успіхи в досягненнях, а на певні виявлені проблеми. До того ж, втрата стосується характеристики результатів навчання одного суб'єкта (учня, класу тощо) відносно нього самого і дозволяє проєктувати корективи освітньої траєкторії цього суб'єкта, а освітні розриви окреслюють дані результатів порівняння навчальних досягнень двох суб'єктів (класів, шкіл, учнів регіону тощо), на основі яких ухвалюють концептуальні рішення щодо функціонування і розвитку освітньої системи у класі / закладі освіти / закладах освіти регіону тощо. Оскільки означені терміни вказують на виявлені проблеми в освітньому процесі, актуалізується необхідність пошуку шляхів їх вирішення, адже життя рухається вперед, незалежно від обставин діти мають отримувати якісну освіту, а допомогти їм у цьому – почесна місія вчителя.

Мета статті. Визначити, за яких умов освітній процес забезпечуватиме подолання виявлених освітніх втрат чи сприятиме їх уникненню, та зорієнтувати педагогів у напрацюванні досвіду такої роботи для його поширення в шкільній практиці.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на різницю між поняттями «освітні втрати» та «освітні розриви», проблема нашої статті спрямовує на опрацювання саме питання подолання освітніх втрат. Наукові джерела пропонують різні інтерпретації сутності цього поняття залежно від контексту й мети його використання. У ситуації сьогодення української школи більше йдеться про те, що діти **недоотримали** у зв'язку з **нестабільністю навчання**. Однак глибше роз'яснення знаходимо у наукових розвідках Олени Локшиної, Аліни Джурило, Оксани Максименко й Оксани Шпарик. Науковці пояснюють, що «більшість зарубіжних дослідників, розглядаючи освітні втрати, зосереджують увагу на втратах у навчанні (learning losses), що пов'язані з когнітивними навичками учнів, прогалинами у знаннях, недосягненням учнівством очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми

програмами». Ними «встановлено два типи навчальних втрат, а саме «забування» (втрата раніше набутого знання під час навчання) та «втрачене» навчання (очікуване навчання, яке не відбулося/не відбувається з причин неможливості забезпечити очне навчання)» [7].

В умовах стресогенних подій посилюються ситуації «забування» через вплив на емоційно-вольову сферу особистості та ситуації «втраченого» навчання, і тому невідповідність реального стану навченості здобувачів освіти очікуваним результатам навчання є очевидною реакцією. Саме різниця між цими характеристиками визначає освітні втрати. З пропонованого тлумачення дефініції є очевидним, що першим кроком визначення освітніх втрат є діагностування навченості, показником якої є залишкові результати навчання [10]. Залишкові результати навчання складають базову основу готовності здобувача освіти до оволодіння новою порцією навчального матеріалу, без чого неможливий успішний рух освітньою траєкторією.

Отже, першим кроком в організації подолання освітніх втрат є **організація освітнього процесу на діагностувальній основі**. Саме діагностування як результатів навчальної діяльності, так і процесу їх досягнення дозволяє вчителю визначити навчальні можливості учнів та їхні потреби в освітній підтримці, установити причинно-наслідкові зв'язки між очікуваннями та реальним станом навченості, відповідно перебудувати й скоригувати освітній процес у класі та індивідуалізувати навчальну взаємодію з учнями.

Водночас важливо не перетворити освітній процес на суцільне виконання учнями перевірних робіт. **Достатніми є вхідне діагностування і планові тематичні діагностування**, однак за таких умов їх зміст, терміни проведення коригуються залежно від отриманих навчальних результатів учнів. Фіксацію таких коректив здійснюють у **календарно-тематичному плані**. Зазвичай, учитель його проєктує на початку навчального року, орієнтуючись на освітню програму та обрані підручники. Першу корекцію змісту і термінів опрацювання програмового матеріалу доцільно здійснювати після проведення вхідного діагностування навченості учнів 2-4 класів, а в 1-х класах – діагностування готовності першокласників до шкільного навчання.

Особливості вхідного діагностування детально розкриті в електронному виданні «Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації» співробітниками відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України (Онопрієнко О.В., Бібік Н.М., Мартиненко В.О., Петрук О.М., Вашуленко О.В., Листопад Н.П., Павлова Т.С.) [12]. Матеріали книги доцільно взяти до уваги для вирішення проблеми подолання освітніх втрат здобувачів початкової освіти.

Важливо зробити акцент на тому, що в контексті подолання освітніх втрат **коригування календарно-тематичного плану** здійснюють і **упродовж року** відповідно до стану засвоєння учнями навчального матеріалу, що вчитель визначає за результатами виконання діагностувальних робіт.

Подолання освітніх втрат також вимагає від учителя і щоденної гнучкості в організації опрацювання навчального матеріалу відповідно до навчальних

потреб учнів. Інструментом, за допомогою якого можна ефективно керувати процесом гнучкого використання навчального матеріалу, є формувальне оцінювання. Зворотний зв'язок, який воно забезпечує, учневі дозволяє зорієнтуватися у подальших діях, а вчителю – зрозуміти результативність впливу використаних методичних прийомів на навчальний поступ учнів.

Наступним орієнтиром для пошуку шляхів подолання освітніх втрат, на наш погляд, є **спрямованість освітнього процесу формування компетентностей** в учнів, що вибудовується з урахуванням їх компонентного складу (ціннісно-мотиваційний, знаннево-інформаційний і діяльнісно-операційний). Він визначає змістове наповнення навчальних активностей, що забезпечують набуття певних компетентностей. Зокрема, ціннісно-мотиваційний складник компетентностей зорієнтовує вчителів на необхідність урахування особливостей особистісних якостей учня під час залучення його до навчальної взаємодії і водночас актуалізацію тих, які потрібно розвивати. Розуміння змісту цього складника компетентності підкреслює важливість формування в учнів ціннісних орієнтацій, зокрема **сприйняття власне процесу навчання як цінності**, а також створення таких навчальних ситуацій, які є мотиваційними стимулами залучення дитини до навчальної діяльності.

З огляду на зазначене підкреслимо ще один орієнтир для пошуку шляхів подолання освітніх втрат – це **інтегрування в освітній процес соціально-емоційного навчання**, що забезпечує сприятливу психологічну атмосферу навчальної діяльності учнів. Для вивчення потенційних можливостей цього освітнього інструмента доцільно ознайомитися з такими виданнями: Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.; І. Мартиненко, Мартиненко І., Хижняк І., Афузова Г., Кротенко В. Надолуження освітніх втрат із читання і розвитку мовлення та психосоціальної підтримка учнів початкової школи засобами цифрового додатка eKidz.eu : навч.-метод. посібн. /за ред. І. Мартиненко. Київ : Саміт-Книга, 2024. 183 с. [5, 9].

Оскільки компетентісно орієнтоване навчання передбачає застосування знань для виконання практико орієнтованих завдань, що вимагають пошуку, дослідження, предметно-перетворювальної діяльності, виконання певних когнітивних дій з інформацією, змістове наповнення визначають знаннево-інформаційний і діяльнісно-операційний компоненти компетентності (розкриті в очікуваних результатах), на формування яких спрямовується навчальна взаємодія. У контексті пошуку шляхів подолання освітніх втрат учнів орієнтиром може бути використання дидактичної інтеграції.

Дидактична інтеграція передбачає «максимально можливу узгодженість організаційних форм, методів, прийомів і засобів навчання», що обов'язково має враховувати індивідуальний навчальний потенціал здобувачів освіти та особливості конкретного освітнього середовища [13, с. 8]. Її актуальність визначена Державним стандартом початкової освіти (п. 5, п. 24), у якому окреслені особливості інтеграції змісту різних освітніх галузей в інтегровані предмети (курси) [1]. Проте інтеграція змісту освіти – лише один із аспектів

об'єднання і взаємопроникнення об'єктів, що наповнюють освітній процес. Залежно від систем, які поєднують в процесі інтеграції, у наукових джерелах розкриті особливості змістової (тематичної) і діяльнісної (процесуальної) інтеграції [8].

На сьогодні **змістова інтеграція є домінувальною в шкільній практиці і більш розкритою в наукових розвідках.** У контексті нашої статті важливо зрозуміти і показати, чи має змістова інтеграція резерви для організації подолання освітніх втрат та якими для цього є ресурсні можливості діяльнісної інтеграції.

Поширеним у педагогічній практиці є досвід реалізації **змістової інтеграції** в освітньому процесі через синтез навчального матеріалу різних освітніх галузей на основі соціокультурних тем, що дозволяє отримати певну контекстну цілісність для досягнення дидактичних цілей. Отриманий контент збагачує загальну обізнаність учнів, підвищує вмотивованість навчання, сприяє формуванню цілісного сприйняття навколишнього світу й розуміння взаємозв'язків між його об'єктами. Використовують такий матеріал для проведення тематичних днів/тижнів, інтегрованих уроків. Поєднуючи матеріал у певні комплекси, реалізують ціннісно-мотиваційний аспект змістового наповнення інтегрованих курсів, що є прогресивним кроком для реалізації компетентнісно-інтегративного підходу як домінувального в реформі «Нова українська школа». Поряд з позитивним впливом змістової інтеграції у площині соціокультурних тем на якість результативності освітнього процесу резерви для виокремлення навчального часу на надолуження освітніх втрат у такій інтеграції віднайти важко, однак можливо.

Варто відзначити, що у пропонованих різними інституціями методичних рекомендаціях щодо подолання освітніх втрат акценти зроблені на двох базових предметах: українська мова і математика. Вважаємо це не зовсім правильним, позаяк для **молодшого школяра виважена різноманітність видів діяльностей, що охоплюють різні освітні галузі, забезпечує вмотивованість дій, активізує пізнавальний інтерес, відкриває можливості оптимізації опрацювання навчального матеріалу через інтеграційні поєднання.** Зокрема, виконання навчальних завдань технологічної освітньої галузі може ґрунтуватись на застосуванні математичного досвіду учнів, логічні змістові зв'язки можуть мати навчальні завдання з розвитку мовлення та завдання на сприйняття та інтерпретацію творів мистецтва. Творчий учитель, який вмє бачити мережу взаємозв'язків на змістовому полотні програми, зможе виокремити програмові позиції, які можна стиснути у коротші часові межі опрацювання, водночас збільшивши час на роботу з тем, що викликали утруднення.

Потужним потенціалом для змістової інтеграції є **взаємопов'язки програмових понять/явищ,** які передбачені змістом різних освітніх галузей і водночас можуть бути зінтегрованими в одному навчальному курсі. До прикладу, у курсі «Я досліджую світ» (2 клас) опрацьовуються поняття тінь (природнича освітня галузь), театр тіней (мистецька, технологічна освітні галузі), персонаж театру тіней (мовно-літературна освітня галузь); температура,

термометр, градус Цельсія, шкала (природнича освітня галузь), ця ж інформація передбачена змістом математичної освітньої галузі. Такі поєднання дозволяють віднайти резерви для оптимізації процесу опрацювання програмового матеріалу й виокремлення часу для повторення й надолуження того матеріалу, яким мають володіти учні, проте виявляють певні труднощі у роботі з ним.

Оскільки інтегрування змісту на основі взаємопов'язаності понять, передбачених різними освітніми галузями, реалізовано у підручниках недостатньо (це є потенційним напрямом розвитку підходів до розгортання змісту в підручниках наступних поколінь), вважаємо доцільним рекомендувати педагогам під час підготовки до уроків визначати взаємозв'язки у поняттєвому полі і використовувати їх в освітньому процесі за схемою: робота зі сприймання й осмислення – на уроці з предмета/інтегрованого курсу, для якого поняття є базовим, робота з відтворення й застосування – на уроках інших предметів/інтегрованих курсів. До прикладу, сприймання й осмислення поняття «ключові слова у висловленні» організувати на уроці з предмета «Українська мова та читання» (2 клас), робота на застосування уміння визначати ключові слова у висловленні – на усіх уроках, на яких передбачена робота з текстом тощо.

Більш потенційні можливості для виокремлення резервного навчального часу й організації роботи із системного повторення й подолання освітніх втрат має **діяльнісна інтеграція**. Діяльнісне навчання – ключовий інструмент реалізації компетентісно-інтегративного підходу до організації освітнього процесу. З огляду на це діяльнісну основу мають вимоги до обов'язкових/очікуваних результатів навчання учнів, окреслені в Державному стандарті початкової освіти й освітніх програмах. Описані в документах навчальні дії учнів мають спільні елементи, тому визначення точок дотику і перетину відкриває резерв для відпрацювання умінь, які недостатньо сформовані в учнів і потребують надолуження.

На основі аналізу наукових джерел та власного практичного досвіду, урахувуючи, що суб'єктом діяльності є учень, ми можемо виокремити такі підходи до діяльнісної інтеграції: інтеграція у площині форм організації діяльності учнів; інтеграція у площині видів навчальної діяльності; інтеграція у площині когнітивних дій учнів. Діяльнісна інтеграція у площині форм організації діяльності учнів полягає у використанні на уроках різних предметів/інтегрованих курсів єдиних правил і методичних прийомів під час навчання учнів правилам взаємодії у парі/групі, в інших інтерактивних формах роботи. Єдиними мають бути алгоритми дій під час самостійної роботи з підручником, з дидактичними матеріалами, у спеціалізованому навчальному центрі, що створений у класі тощо. Загалом, володіння учнями означеними вміннями оптимізує організаційну роботу на уроках/заняттях і дозволяє раціонально використовувати навчальний час, зокрема і з метою подолання освітніх втрат.

Ефективним інструментом оптимізації освітнього процесу є діяльнісна інтеграція у площині використання видів навчальної діяльності. До прикладу, єдиними можуть бути підходи до опрацювання текстів на різних

уроках/заняттях. Безперечно, що формування навичок роботи з текстом відбувається на уроках української мови та читання, відпрацювання/застосування набутих навичок – на усіх інших уроках. Діяльнісна інтеграція у площині видів діяльності збагачує репертуар методичних прийомів, які спрямовані на досягнення єдиної мети різними способами одночасно [11]. Скажімо, учням можна запропонувати вивчення пісеньки алфавіту у поєднанні з виконанням ритмічних рухів або разом із письмом у повітрі букв у момент їх проспівування тощо.

Важливо підкреслити, що часто на практиці змістова і діяльнісна інтеграції можуть бути в основі одного навчального завдання. Як-от, під час вивчення засобів художньої виразності можуть поєднуватись такі навчальні активності: малювання словом/звучком/кольором/рухом тіла тощо. Такі поєднання також сприяють оптимізації освітнього процесу й раціональному використанню навчального часу, що є необхідним в організації подолання освітніх втрат. І водночас вони є цінними для реалізації ціннісно-мотиваційного аспекту освітнього процесу й збагачення емоційно-вольової сфери учнів, що особливо актуально сьогодні у зв'язку зі стресогенними подіями.

Низка вмінь, які передбачені очікуваними результатами в освітніх програмах, можуть виконувати інтегральну функцію в організації навчальної діяльності учнів. Скажімо, уміння інтерпретувати/перетворювати текстову інформацію в графічну, табличну тощо представлено у вимогах більшості освітніх галузей, що дозволяє активізувати його в різних навчальних ситуаціях. Подібних інтегральних умінь є достатньо в навчальних програмах, головне – віднайти між ними зв'язки й доцільно використовувати для раціоналізації освітнього процесу і передбачення (планування) в роботі заходів з подолання освітніх втрат.

Зазначимо, що інтегральну функцію мають визначені Державним стандартом освіти наскрізні вміння. Вони можуть застосовуватися у комплексі дій над будь-яким навчальним завданням. Тут доцільно привернути увагу до думки дослідниць Н. Ларіонової, Н. Стрельцової про те, що «інтеграція в освіті оптимально відповідає формуванню ключової компетентності – уміння вчитися» [8]. У цьому контексті доцільно акцентувати увагу на важливості єдиних підходів/правил до організації зворотного зв'язку на уроці, формування в учнів навичок самоконтролю й самооцінювання. Загалом, як стверджують дослідниці О. Антонова, О. Ващук, «інтеграція навколо умінь є найскладнішою формою інтегрування», водночас, на нашу думку, – найдієвішим інструментом оптимізації освітнього процесу, що підтверджується практикою використання [2].

Малодослідженим є потенціал діяльнісної інтеграції у площині когнітивних дій під час виконання будь-якого навчального завдання незалежно від предмета вивчення чи інтегрованого курсу. Тому в цій роботі учителем / учителями, які працюють в одному класі, мають використовуватись спільні, або подібні методичні інструменти, що забезпечують усвідомлене виконання учнями мисленневих операцій. Володіючи прийомами аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації тощо, учні успішніше й оперативніше справляються

з навчальними завданнями як на опрацювання нового, так і на повторення, коригування уже набутого досвіду. Зважаючи на зорієнтованість освітнього процесу на формування ключових компетентностей і значущість задля цього рефлексивних умінь, доцільно підкреслити потенціал інтегральної функції рефлексії. Адже лише ті знання й уміння, які були об'єктом рефлексивних дій, можуть бути усвідомлено опановані учнем.

Узагальнюючи зазначене вище, робимо висновок про те, що учитель/колектив учителів, який працює з певним учнем / колективом учнів, має використовувати єдині підходи в організації навчальної взаємодії, спрямованої на оволодіння учнями умінь, що визначені освітніми програмами. У такому випадку «оптимально буде розподіленим (об'єднаним) навчальний зміст, що потребує доопрацювання» у зв'язку з наявними освітніми втратами [3]. Змістова інтеграція у площині взаємозв'язків термінологічного поля освітніх програм та діяльнісна інтеграція у площині форм організації діяльності учнів і в площині видів навчальної діяльності відкриває резерви для оптимізації освітнього процесу й надолуження освітніх втрат та забезпечення навченості учнів. Посилює цей потенціал діяльнісна інтеграція у площині когнітивних дій, забезпечуючи зміцнення наукованості здобувачів освіти, а отже їхньої спроможності успішно рухатися освітньою траєкторією, долаючи при цьому труднощі, що з'являються на шляху [6].

Висновок. Здійснена наукова розвідка дозволяє нам виокремити такі орієнтири пошуку шляхів подолання освітніх втрат в учнів початкової школи:

- побудова освітнього процесу на діагностичній основі;
- забезпечення гнучкості календарно-тематичного планування;
- щорочна гнучкість в організації навчальної діяльності відповідно до навчальних потреб учнів;
- використання формульованого оцінювання як інструмента подолання освітніх втрат в учнів початкової школи;
- інтегрування в освітній процес соціально-емоційного навчання;
- активізація роботи з формування ціннісних орієнтацій учнів, позитивної навчальної мотивації;
- використання дидактичної інтеграції як інструмента формування компетентностей.

Постає завдання деталізації роботи за кожним із запропонованих орієнтирів подолання освітніх втрат в учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
2. Антонова О.Є., Ващук О.В. Інтегративний підхід до побудови моделі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості учнів. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика* : зб. наук. праць. / за заг. ред. проф. С.С. Вітвицької, доц. Н.Є. Колесник. Житомир: ФОП «Н.М. Левковець», 2017. Ч. 1. С. 174-182.

3. Бібік Н. М., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Павлова Т. С., Петрук О. М. Діагностика навчальних втрат та рекомендації щодо їх по долання у початковій школі. *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України* : методичні рекомендації [електронне видання]/ кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с. С. 60-69.
4. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovidoslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2023/>
5. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль, Астон, 2020. 192 с.
6. Король Л.М., Максимець С.М. Рівень научуваності студентів як фактор ефективності професійної підготовки. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України*. 2009. №6. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/17021/>
7. Локшина Олена, Джурило Аліна, Максименко Оксана, Шпарик Оксана. До питання про навчальні втрати: термінологічний концепт у сучасному науково-педагогічному дискурсі. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/655/662>.
8. Ларіонова Н. Б. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
9. Мартиненко І., Хижняк І., Афузова Г., Кротенко В. Надолуження освітніх втрат із читання і розвитку мовлення та психосоціальна підтримка учнів початкової школи засобами цифрового додатка eKidz.eu : навч.-метод. посібн. /за ред. І. Мартиненко. Київ : Саміт-Книга, 2024. 183 с.
10. Онопрієнко О. Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 208 с.
11. Романюк С. З. Інтегративний підхід до організації навчальної діяльності учнів початкової школи. URL: <http://surl.li/gpmco> .
12. Топузов О. М. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації [електронне видання]/ кол. автор. ; за загальною редакцією О.М. Топузова ; укл. О. В. Онопрієнко. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/Diahnostyka-ta-mekhanizmy-podolannia-vtrat-u-navchanni-3.pdf>
13. Удовіченко Г. Теоретико-методологічні засади формування компетентісно орієнтованого дидактичного середовища в умовах ЗВО : монографія / Г. Удовіченко, І. Сіняговська, О. Бондаревська, Д. Фурт ; за ред. Г. Удовіченко, І. Сіняговської ; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов. 2019. 167 с.

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ: ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

ПІДТРИМКА ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТА ДІЯЛЬНІСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Тетяна ПАШАНОВА

Вступ. У сучасному світі, у якому люди стикаються з безліччю проблем та викликів, питання ментального здоров'я та освітніх втрат стає все більш актуальним. Вправи та ігри можуть відігравати важливу роль у відновленні психічного здоров'я та подоланні освітніх втрат, пропонуючи ефективні та доступні методи для покращення їхнього психоемоційного стану та навчальних результатів.

Ігровий та діяльнісний підходи набувають особливої значущості як ефективні стратегії подолання освітніх втрат та розривів, які в Україні зумовлені пандемією та війною. Вони мають надзвичайний ресурс для підтримки дитини у складних життєвих умовах, адже передбачають завдання, які мотивують до самостійного пошуку, експериментування, дослідження; реалізацію своїх ідей. Отже, є тим, чого саме потребує освіта України сьогодні.

Мета статті: розгляд ігрових та діяльнісних методів навчання як ефективних та дієвих інструментів подолання освітніх втрат, підтримки психосоціального благополуччя учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Ігрова діяльність може бути потужним інструментом для відновлення ментального здоров'я та подолання освітніх втрат, оскільки здатна допомогти:

- **зменшити стрес та тривогу:** фізична активність сприяє виробленню ендорфінів, які мають «знеболюючий» та антидепресивний ефект, а також допомагають відсторонитися від проблем і розслабитися;

- **покращити когнітивні функції:** ігрові активності стимулюють мозок, покращуючи пам'ять, увагу, концентрацію, що особливо корисно для тих учнів, які переживають труднощі з навчанням або мають проблеми з пам'яттю чи концентрацією уваги;

- **підвищити самооцінку:** досягнення успіху під час виконання вправ та участі в іграх (може дати відчуття власної значущості та компетентності, що може вплинути на покращення самооцінки);

- **розвивати соціально-емоційні навички:** ігри, особливо командні, можуть допомогти розвивати соціальні навички (зокрема такі, як спілкування, співпраця, вирішення проблем). Це може бути особливо корисним для дітей, які відчують себе ізольованими або мають труднощі з соціальними взаємодіями;

- **покращити настрій:** активності можуть допомогти відчувати себе щасливішими та більш оптимістичними. Це пов'язано з тим, що ігрові взаємодії сприяють виробленню нейромедіаторів (зокрема таких, як серотонін і дофамін);

- **підсилити стійкість:** активності дають можливість вивільнити накопичену енергію та емоції, а також відчутти себе сильнішими та впевненішими.

Війна та повітряні тривоги суттєво впливають на психіку дітей. Деякі з них стають більш замкнутими, дратівливими, різко реагують на гучні звуки. Інші замовкають надовго, ніби втрачають зв'язок з реальністю, не реагуючи на звернення. Дехто може безпричинно плакати, а хтось боїться спускатися в укриття під час тривоги. Найбільш тривожним є те, що діти втрачають концентрацію уваги, їм важко виконувати знайомі завдання, запам'ятовувати інформацію. Акцентуємо на тому, що розвиток навичок самоконтролю над емоціями є ключовим, адже сильні емоції, незалежно від їх полярності, гальмують роботу когнітивної сфери.

Дитяча психіка – це дивовижний феномен. З одного боку, вона тендітна та дуже чутлива до стресів і подразників, а з іншого - вона володіє неймовірною гнучкістю, подібна до пластиліну, що легко змінює форму. Це робить дітей здатними швидко адаптуватися до нових обставин та оговтуватися від травм. Однак важливо зазначити, що для справжньої підтримки дитини дорослий має сам уміти справлятися зі своїми емоціями та дбати про власне благополуччя. Лише здорова та стійка психіка батьків і педагогів може дати дитині відчуття безпеки та впевненості, які є необхідними для її всебічного гармонійного розвитку.

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне (ментальне здоров'я) - це стан благополуччя, при якому людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також вносити вклад у життя своєї спільноти [11].

Психосоціальне благополуччя описує позитивний психологічний стан людини її розвитку і процвітання. Психосоціальне благополуччя у дітей формується завдяки взаємодії матеріальних, культурних, когнітивних, емоційних, соціальних, і духовних аспектів життя, які впливають на здатність дитини зростати, навчатися, спілкуватися та розвивати свій потенціал сповна [2, с.19]. Тільки цілісний підхід до благополуччя дитини гарантує їй всебічний розвиток та щасливе життя.

Психологічне благополуччя – це ґрунт, на якому формується та зростає здорова особистість. У часи криз і викликів він стає особливо вразливим, і саме тому його так важливо підживлювати та захищати. Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану потребує не лише транслявання знань, але й надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти, адже саме вона дає їм сили пережити складні часи і продовжувати свій шлях до знань [7].

Багато шкіл помилково сприймають психічне здоров'я та благополуччя учнів як щось окреме від їхньої академічної успішності, стверджує Енн Хагелл, наукова керівниця Асоціації молодих людей з охорони здоров'я. Насправді ж ці два аспекти тісно пов'язані між собою й неможливі один без одного [11].

Щоб краще зрозуміти, як діяльнісний підхід впливає на всі аспекти благополуччя, пропонуємо ознайомитись з «квіткою благополуччя»,

розробленою Міжнародним комітетом порятунку та адаптованою для використання в освітньому процесі

Отож, «квітка благополуччя» забезпечує комплексну підтримку дитини у всіх сферах її життя: соціальної, матеріальної, емоційної, когнітивної та духовної [7]. Розгляньмо їх детальніше.

Соціальна сфера благополуччя. У процесі ігрових активностей діти налагоджують комунікацію один з одним та з учителем, залучаються до цікавих взаємодій та мають можливість ділитися своїми думками й емоціями, що сприяє розвитку соціальних навичок (таких, як співпраця, спілкування та емпатія), а також мотивує до навчання та робить його більш приємним і захоплюючим на рівні емоцій.

Матеріальна сфера благополуччя. Взаємодія з використанням різних матеріалів – паперу, кольорових олівців, фломастерів, предметів з довкілля – є важливою складовою дитячого досвіду. Важливо зазначити, що всі ці матеріали, які застосовуються під час діяльності, відіграють значну роль у формуванні в дітей відчуття саме цього аспекту благополуччя.

Емоційна сфера благополуччя. Активність у діяльнісному підході надає можливість відчувати радість, задоволення, захоплення, подив, успіх від виконаного завдання. Водночас це стимулює вироблення дофаміну, який робить їх більш мотивованими, сконцентрованими та допомагає досягати поставлених цілей. Маючи можливість вільно відчувати та проявляти емоції, діти легше справляються з напругою та стресом, що є особливо важливим у сучасних реаліях.

Когнітивна сфера благополуччя. Важливим аспектом взаємодії є також і когнітивний компонент, який полягає у задоволенні потреби дитини в пізнанні нового та дослідженні навколишнього світу. Цікаві виклики, що пропонуються, стимулюють до пошуку та дослідження, мотивують пробувати знову і знову, робити висновки та генерувати нові ідеї.

Духовна сфера благополуччя. Творчі завдання – це не лише про саморозвиток, це й про формування загальнолюдських цінностей: уміння співпрацювати, з повагою ставитися до свого оточення, відчувати емоції інших та цінувати їхні думки та ідеї.

Орієнтирами для нас можуть слугувати аспекти «квітки благополуччя», а також принципи підтримуючого спілкування [7].

Щоб по-справжньому «бачити» дитину, педагог повинен стати її дзеркалом, уважно спостерігаючи за емоціями, потребами та поведінкою. Це передбачає не лише фізичне перебування на її рівні та встановлення зорового контакту, але й емпатичне розуміння та своєчасну реакцію на її стан.

Сутність підтримуючого спілкування також полягає і в *щирому слуханні*. Це означає не просто чути слова дитини, а відчувати її емоції, розуміти її переживання та демонструвати підтримку. Активне слухання, встановлення зорового контакту, використання підтверджуючих фраз демонструватимуть дитині зацікавленість педагога в тому, що вона говорить.

У підтримуючому спілкуванні з дітьми *принцип «турбуватись»* передбачає активну роль дорослого, який є джерелом емоційної підтримки та

безпеки. Це вимагає від педагога вміння керувати власними емоціями, бути уважним до потреб дитини та допомагати їй впоратися з переживаннями.

Завдяки втіленню зазначених принципів у діяльній взаємодії з дітьми, педагог стає рушійною силою їхнього соціально-емоційного розвитку. Створюючи атмосферу підтримки та розуміння, він допомагає дітям розвинути стійкість, емпатію та навички вирішення проблем. Наразі це сприяє тому, що діти стають щасливими, здоровими та успішними.

Досягнення цілей освіти ускладнюється низкою факторів, які стають особливо гострими у часи криз. Яскравим прикладом є пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення, які негативно впливають на освітню систему, навчальні результати учнів і їхній розвиток, а також продемонстрували гостру потребу в оновленні освітніх практик, що здатні протистояти викликам сьогодення та підготувати учнів до майбутнього. Ця потреба підкреслює важливість використання сучасних технологій навчання та інноваційних освітніх стратегій.

Самотивація учнів залишається ключовим фактором успішного навчання як в очному, так і в онлайн-форматі. У цьому контексті використання ігор, як традиційних, так і цифрових, може стати потужним інструментом для підвищення мотивації учнів з метою подолання освітніх втрат та відновлення ментального здоров'я учасників освітнього процесу.

Ігровий та діяльній підходи до навчання, що набувають все більшої популярності, стають одними з найефективніших в освітньому процесі сучасного світу. Це зумовлено тим, що вони не тільки сприяють засвоєнню нових знань і навичок, але й дають можливість компенсувати прогалини, які виникли внаслідок різних кризових ситуацій. Навчальні ігри, які вже давно використовуються в освітніх системах багатьох країн світу, мають значний потенціал для покращення результатів навчання та стимуляції мотивації учнів, особливо у складні часи. На жаль, не всі освітяни підготовлені до застосування ігрового та діяльній підходів. Більш того, не всі вони в цих непростих умовах сьогодення здатні перебудувати власну, усталену роками, традиційну педагогічну діяльність для створення умови цікавого, активного, творчого й захопливого навчання здобувачів освіти [8].

Війна в Україні спричинила значні освітні втрати, особливо це стосується дітей, які живуть у зонах бойових дій або були змушені переселитися. Багато закладів освіти були зруйновані або пошкоджені, а доступ до якісної освіти обмежений.

У таких умовах ігрова діяльність може відігравати важливу роль у подоланні цих втрат і забезпеченні дітей можливістю навчатися та розвиватися, оскільки:

- ігри можуть бути ефективним способом озброєння дітей різними навичками і знаннями, оскільки мають веселий та захоплюючий характер, що може допомогти учням краще зосереджуватися та запам'ятовувати інформацію;

- ігри можуть допомогти впоратися зі стресом та тривогою, які учні можуть відчувати через війну, надаючи безпечний простір для вираження своїх емоцій та почуттів.

- ігри можуть допомогти дітям відчуття нормальності та дати їм відчуття контролю над своїм життям, що особливо важливо для дітей, які пережили травмуючі події.

Дитяча сімейна психологиня Світлана Ройз зазначає, що дорослим зараз може бути складно грати з дітьми. Особливо після трагічних новин. Бо грати з дитиною - це наче перемикається в інший регістр емоцій. Це одночасно виснажливо і може відчуватися, як недоречність при дійсно важких переживаннях. Проте можливість грати для дітей - особливо у воєнний час - це можливість відновлюватись. По іграх можна побачити, що відбувається в дитячій «внутрішній реальності». Повернення до вільної гри з відкритим сюжетом - ознака відновлення дитини [12].

Отже, розгляньмо стратегії підтримки психосоціальної підтримки дітей та педагогів [3].

1. Передбачуваність та структурованість. Дуже важливо дати дитині відчуття контролю над власним життям, особливо в умовах війни. Структурований режим дня та чітко окреслені правила дають це відчуття, а також допомагають відчувати себе в безпеці.

Чітка та послідовна реакція на порушення правил підкреслює їх важливість і необхідність. Це допомагає учням краще зрозуміти правила та їх значення для створення сприятливого освітнього середовища. У результаті правила сприймаються не як обмеження, а як інструменти для досягнення спільних цілей та створення позитивної атмосфери.

Також ефективними інструментами створення відчуття передбачуваності та структурованості є щоденні рутини, ранкові зустрічі, розклад занять тощо.

2. Підтримка позитивної поведінки. Існує два шляхи впливу на поведінку учнів: заохочення позитивної поведінки та негативне формування дисциплінованості з боку педагога.

Позитивна підтримка поведінки навчає учнів самоконтролю та відповідальності за свої дії, допомагає зрозуміти причини та наслідки їхньої поведінки.

Негативне формування дисциплінованості з боку педагога ґрунтується на покараннях без пояснень та може викликати у дітей відчуття страху та невпевненості, що може призвести до повторення негативної поведінки.

3. Соціально-інтерактивне середовище. Освітнє середовище, яке стимулює соціально-інтерактивну діяльність, має значний вплив на академічні результати та психоемоційний стан учнів. Зважаючи на зазначене, педагогам варто використовувати у своїй діяльності ті методи навчання, які передбачають командну роботу та пропонують зміст, пов'язаний з реальним життям дітей.

4. Міцні взаємини. Спільнота дає відчуття безпеки та захищеності, особливо коли учні стикаються з життєвими труднощами. Переживаючи складні ситуації разом, вони зближуються та стають сильнішими.

5. Соціально-емоційні навички. Соціально-емоційний розвиток дітей найкраще відбувається, коли учні знаходяться в безпеці та мають здорові стосунки з іншими; педагоги/дорослі чітко розуміють, які навички набувають діти під час взаємодії; освітній процес спрямований на розвиток конкретних

умінь; педагоги з дітьми рефлексують щодо своїх умінь і навичок та їх використання в реальному житті.

Для розвитку соціально-емоційних навичок важливо, щоб активності ґрунтувалися на п'яти характеристиках діяльнісного навчання: радісності, значущості, соціальному характері, мотивації та активності [3].

Радісна. Радість та задоволення від взаємодії – це двигуни кращої концентрації, цілеспрямованості та активної участі учнів у будь-якій діяльності. Навички розвиваються швидше, якщо діти з радістю спілкуються з друзями, вивчають цікаві теми та виконують цікаві завдання.

Значуща. Взаємодія, що має для дітей сенс, стає рушійною силою для використання набутих знань та побудови зв'язків між теорією та практикою.

Соціальна. Обмін думками, жваві дискусії та спільний пошук відповідей на виклики стають джерелом невичерпного натхнення. Окрім того, завдяки соціальній складовій навчання, діти формують міцні зв'язки. Співпраця з іншими не лише сприяє їхньому розвитку, а й стає ключем до розкриття їхнього потенціалу.

Мотивуюча. Мотивація учнів зростає, якщо вони шукають, пропонують власні рішення, досліджують та відкривають нове. Таким чином, будь-яка взаємодія має давати можливість експериментувати, тестувати ідеї та рішення, тим самим проявляючи свою активність.

Активна. Активна участь дитини в освітньому процесі, сприяє покращенню пам'яті, розвитку самоконтролю, зокрема вміння не відволікатися, що є ключовими навичками для загального пізнання.

б. Обговорення труднощів та додаткова підтримка. Метою є підтримка учнів та запобігання негативним наслідкам надзвичайних ситуацій для їхнього соціально-емоційного розвитку в довгостроковій перспективі.

Слова психологині Анни Фройд про те, що поряд зі стабільним дорослим дитина може витримати будь-яке бомбардування, нагадують про важливість самопіклування. Педагогам важливо пам'ятати, що власне благополуччя є запорукою стійкості у складні часи. Адже підтримка та турбота про себе – це не прояв егоїзму, а необхідність, аби мати ресурси для допомоги іншим.

Ігровий та діяльнісний підходи – це не просто методи навчання, а й потужні інструменти для всебічної підтримки благополуччя дітей. Для їх ефективної реалізації, важлива роль педагога, який стає фасилітатором ігрової взаємодії, яка ґрунтується на наскрізному впровадженні ігрового та діяльнісного підходів в освітньому процесі. Це вимагає від педагога гнучкості, вміння миттєво реагувати на потреби дітей та залучати їх до спілкування, створюючи атмосферу діалогу [7].

Рекомендуємо до використання подані нижче вправи та ігри з метою підтримки психосоціального благополуччя, розвитку соціально-емоційних навичок, відновлення ментального здоров'я та подолання освітніх втрат.

«Полювання на подвір'ї»

Зв'язок з природою – це життєво важливо для гармонійного розвитку дитини. Зазначена вправа спрямована на надання допомоги учням відчути себе

більш емоційно стійкими, впевненими у собі та свідомими збереження довкілля.

Запропонуйте учням дослідити шкільне або власне подвір'я. Складіть чек-лист предметів чи об'єктів, які потрібно знайти в природі, наприклад різнокольоровий листок, гладенький камінь, мурашку, пластикову пляшку, блакитну квітку тощо.

Вирушайте на полювання! Подумайте, яким чином знайдені речі можуть здійснювати вплив на екологію.

«Емоції в нотатках»

Зазначена активність слугує своєрідним інструментом емоційного розвантаження. «Нотатки» трансформуються в безпечне середовище, де можна вільно висловлювати свої думки, емоції, отримуючи підтримку та навички управління власними емоціями.

Запропонуйте учням робити нотатки у звичайному блокноті, щоденнику або навіть цифровому додатку, [як приклад](#) – Canva. Важливо, щоб це було те місце, де вони зможуть вільно писати, не турбуючись про засудження.

Варто здійснювати записи щодня, протягом певного періоду часу або коли вони відчують сильні емоції. Навіть короткі записи можуть бути корисними та важливими. Якщо дітям складно описувати емоції, можна запропонувати намалювати їх.

Обов'язково нагадайте, що такі нотатки є приватним простором, де вони можуть бути собою. Важливо періодично разом переглядати записи, задля того аби мати можливість запропонувати підтримку та поради, адже спільно з учнями можна дослідити їх емоції та розробити більш дієві стратегії подолання певних труднощів.

«Календар добрих справ»

Допомагаючи іншим, ми в такий спосіб зміцнюємо зв'язки з нашим оточенням. Це спричиняє виникнення відчуття спільноти та підтримки, а також сприяє емоційному благополуччю.

Запропонуйте учням обрати будь-який календар, який подобається найбільше, і зазначити, запланувати на кожен день добру справу. Це може бути паперовий або [цифровий](#) календар.

Нехай учні відчують, як їхні добрі справи наповнюють серце теплом та роблять інших щасливими.

«Малювання для себе»

Усвідомлене малювання – це не просто створення малюнків, а й подорож до глибин себе. Цей процес передбачає зосередження на моменті тут і зараз, відпускаючи всі думки та емоції, окрім тих, що пов'язані з фарбами та рухами пензля. Занурюючись у світ кольорів, діти мають можливість розслабитися, позбутися тривожних думок і розкрити свій творчий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IASC. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації, 2017. URL: <https://hryoutest.in.ua/storage/881/%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2>

[%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%9C%D0%9F%D0%9A.pdf](#)

2. Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки. The LEGO Foundation. 2023. 118 с.

3. Богданов С. О., Залеська О. В., Федорець О. В., Ключко К. Є., Флярковська О. В. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів: навч.-метод. посіб. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ. 2021. 54 с.: іл., табл.

4. Важливі навички в періоди стресу: ілюстроване керівництво: Копенгаген: Європейський регіональний офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я; 2021. Ліцензія CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

5. Коли світ на межі змін: школа, чутлива до психічного здоров'я. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/04/13/GG-posibnyk.web.2.13.04.2023.pdf>

6. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. URL: <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-IXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>

7. Пашанова Т.О. Реалізація діяльнісного підходу в освіті як ключового фактора психосоціального благополуччя дітей та педагогів. *Освіта та наука крізь виклики сьогодення*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 15-17 травня 2024, м. Запоріжжя.

8. Покрова С.В. Готовність педагогів до упровадження діяльнісного підходу в освітній процес. *Освіта та наука крізь виклики сьогодення*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 15-17 травня 2024, м. Запоріжжя.

9. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: навч.-метод. посіб. / [Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, А. Максименко, С. Богданов, О. Бойко ; за заг. ред. Н. Гусак]; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2017. 92 с.

10. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу. Навчально-методичний посібник. / Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. К., 2023. 149 с.

11. Психічне здоров'я у школах: Інформаційно-довідковий звіт та основні напрямки діяльності. Implemental Worldwide, лютий 2022. URL: https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2022/04/mental_health_in_schools_ua_190422.pdf

12. Світлана Ройз. URL: <https://www.facebook.com/svetlanaroyz>

13. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/scho-vazhливо-znati-pro-psikhichne-zdorovya>

14. 15 порад, як розвинути школу, чутливу до психічного здоров'я, та 29 тем для розмов із дітьми. URL: <https://nus.org.ua/articles/15-porad-yak-rozvynuty-shkolu-chutlyvu-do-psyhichnogo-zdorov-ya-ta-29-tem-dlya-rozmov-iz-ditmy/>.

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ «МИСТЕЦТВО», «АРТТЕХНОЛОГІЇ» ТА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ

ДІЯЛЬНІСНА ІНТЕГРАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Вікторія КОНДРАТОВА

Вступ. Українська освіта протягом останніх трьох років перебуває у складних обставинах. Спочатку це було зумовлено пандемією COVID-19, а потім ситуація ускладнилася широкомасштабною військовою російською агресією. Вимушена перерва в навчанні, знищені школи, відсутність навчання в офлайн-форматі, технічні обмеження для навчання онлайн (відсутність електроенергії та інтернету) – головні виклики, з якими стикнулася українська освіта. Усі ці фактори стали причиною зниження успішності учнів і освітніх втрат.

Нова українська школа розкриває потенціал кожної дитини. Мета початкової освіти: всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1]. Педагоги роблять усе можливе, щоб учні отримали якісну освіту.

Фахівці Українського центру оцінювання якості освіти проаналізували напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців та запропонували дослідження «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання», що допомагає учителям опанувати необхідну термінологію, пов'язану з освітніми втратами, а також ознайомитися зі способами вимірювання та подолання цих негативних явищ [2]. Наразі розгляд шляхів подолання освітніх втрат на уроках в початкових класах й у процесі навчання в укритті набуває актуальності та потребує розкриття.

Мета статті: розкрити особливостей подолання освітніх втрат учнів початкових класів на заняттях образотворчого мистецтва інтегрованого курсу «Арттехнології» (освітній проєкт «Світ чекає крилатих») в умовах воєнного та післявоєнного часу, а саме: подолання освітніх втрат з мовно-літературної, математичної, природничої, мистецької освітніх галузей на заняттях образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Діяльнісний підхід є одним із ефективних рішень подолання освітніх втрат. Діяльнісний підхід передбачає практичне застосування знань у незнайомій ситуації, використання інтерактивних ігор, вправ з елементами пошукової і дослідницької діяльності, творчості. Для вміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки мають застосовуватися завдання, спрямовані на формування навиків самостійної роботи учнів з інформацією (пошук необхідної інформації в довідкових виданнях, зокрема на електронних носіях, в інтернеті), комунікативні та комунікаційні вміння і

навички.

Отже, розглянемо особливості діяльнісної інтеграції знань на заняттях образотворчого мистецтва та дамо відповідь на питання: «Як на заняттях образотворчого мистецтва можна подолати освітні втрати з інших предметів початкової школи та розвинути образне мислення, уяву, фантазію, художні та творчі здібності?».

Вивчаючи у **2 класі** з концентру «Образотворче мистецтво» предмета «Арттехнології» тему «Графіка. Птахи рідного краю», учні створюють дидактичний матеріал для куточка природи у класі, який можуть використати на заняттях з предмета «Всесвіт», а також повторюють тему «Птахи рідного краю» (зовнішній вигляд птаха), яку розглядали на заняттях із всесвіту. Учні за допомогою

Google

презентації

<https://docs.google.com/presentation/d/1U9hUXgIfilGFdgX2d8C7IRCvj96EbjbI/edit#slide=id.p2>: 1) пригадують назви перелітних птахів; перелітних птахів, які першими летять на південь, які останніми летять на південь; зимуючих птахів; з'ясовують, як їм допомогти у цю пору року; 2) уточнюють, що кожен вид птахів летить зграєю певної форми: лебеді, гуси, качки летять вервечкою, журавлі – клином, шпаки та інші дрібні птахи – зграєю; 3) звертають увагу на особливості зображення тіла птаха за допомогою простих геометричних фігур. Другокласники виконують вправи у посібнику, удосконалюючи знання з природознавчої та мистецької освітніх галузей (рис. 1-2).

Рис. 1. Сторінка посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Рис. 2. Сторінка посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Майстер декоративно-прикладного мистецтва. Декоративна стилізація форми. Об'ємна паперопластика». Лісова красуня (кольоровий папір)», учні повторюють матеріал про хвойні дерева з теми «Хвойні і квіткові рослини» (розпізнання дерева за формою крони) з предмета «Всесвіт». Виконуючи вправи у посібнику, закріплюють технічні навички письма, доповнюють речення, розвивають логічне мислення, роблять новорічну ялинку в техніці паперопластики (рис. 3-4).

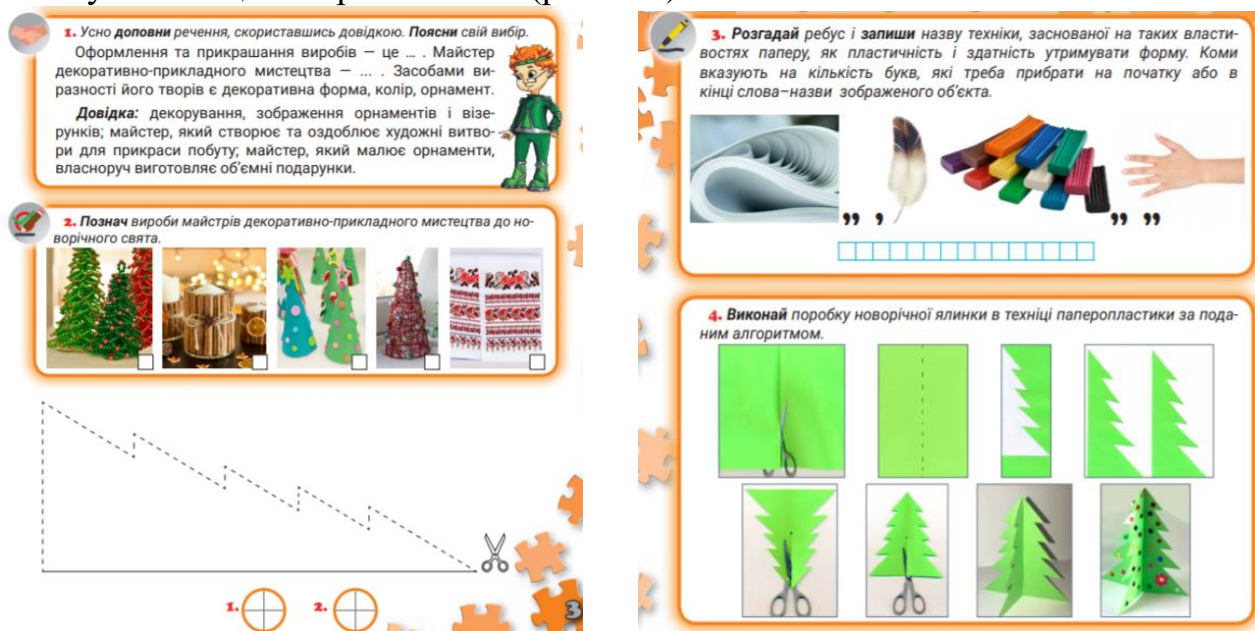

Рис. 3-4. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Пейзаж. Види пейзажу. Гірський пейзаж», другокласники повторюють поняття «гори», гори як природне середовище існування з теми «Гори» («Всесвіт»); згадують про види пейзажів та з'ясовують особливості зображення гірського пейзажу за допомогою Google презентації <https://docs.google.com/presentation/d/1ORd527ds0kUR5gjLEiIa9synIIfnkzBp/edit#slide=id.p1>; закріплюють технічні навички письма, доповнюють речення, розвивають образотворчі навички (зображення гірського пейзажу у техніці живопису), виконуючи вправи у посібнику (рис. 5-6).

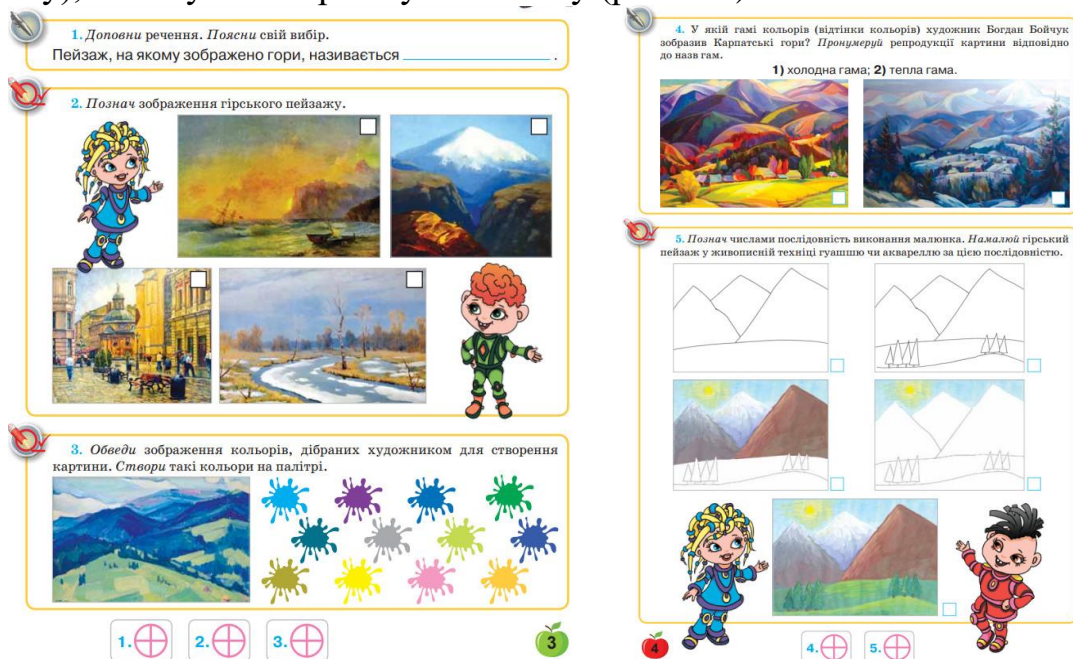

Рис. 5-6. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Краса природи у творах образотворчого мистецтва. Натюрморт», учні повторюють тему «Раньоквітучі рослини» (дерева: береза, вільха, верба; первоцвіти) з предмета «Всесвіт» за допомогою Google презентації https://docs.google.com/presentation/d/1aZYoUpawSpyHAE5_GsSeIMbldyRqRTTJ/edit#slide=id.p7. Водночас закріплюють технічні навички письма, розвивають логічне мислення й образотворчі навички (створення листівки з квітковим натюрмортом, наприклад: вербові котики, первоцвіти), виконуючи вправи у посібнику (рис. 7-8).

1. Розгадай ребус і запиши назву твору, яка в перекладі з французької мови означає нежива природа. Що може бути зображено на цих полотнах?

МОРТ
ТЮР

2. Познач натюрморт. Поясни свій вибір.

Four small square checkboxes are provided below each image for selection.

1. 2.

3. Познач світлинку із зображенням вербових котиків.

Two small square checkboxes are provided below each image for selection.

4. Зроби листівку з квітковим натюрмортом. Прочитай послідовність виконання малюнка.

Букет можна намалювати на тонованому папері або картоні (блакитного (blue), синього чи фіолетового (purple) кольорів (colours)) за допомогою пензликів, пальців та гуашевих фарб. Перш ніж малювати, склади аркуш паперу навпіл.

Four small square checkboxes are provided below each step of the drawing process.

5. Познач малюнок, виконаний гуашшю. Поясни свій вибір.

Three small square checkboxes are provided below each drawing for selection.

3. 4. 5.

Рис. 7-8. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Архітектурні споруди. Вежа», учні розвивають просторову уяву, повторюють об'ємні геометричні фігури, виконують конструкцію вежі з кубів, створених за допомогою дерев'яних паличок та пластиліну, яку потім можуть використовувати на уроках математики як дидактичний матеріал (рис. 9-10).

1. Запиши назви професій, скориставшись довідкою. Поясни свій вибір.
 Завдяки [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] звичайне будівництво стає мистецтвом. На основі створеного проекту, [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] виконує креслення майбутньої будівельної конструкції.
Довідка: проєктувальник, архітектор.

2. З'єднай лініями світліни веж з їхніми назвами. Познач вежу, яку названо іменем її архітектора.

Ейфелева вежа. Париж (Франція)
 Вежа Принцеси. Дубай (Об'єднані Арабські Емірати)
 Пізанська вежа. Піза (Італія)
 Вежа Свободи. Нью-Йорк (США)

1. ⊕ 2. ⊕

3. Познач зображення макета (моделі з різних матеріалів) вежі олівцем синього кольору, креслення вежі — олівцем зеленого кольору. Поясни свій вибір.

4. Пронумеруй послідовність виконання конструкції вежі.

5. Із чого виготовлено кожний макет вежі? Запиши відповідні номери.
 1. Сірники. 2. Зубочистки. 3. Конструктор Лего.

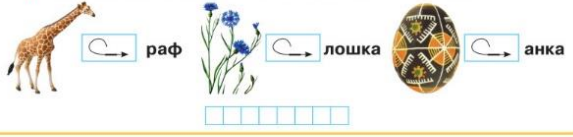

2. 3. ⊕ 4. ⊕

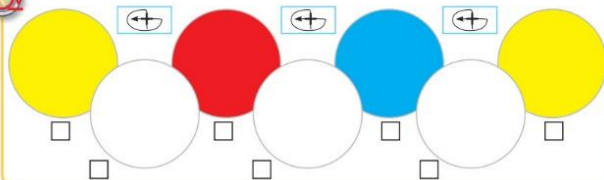
Рис. 9-10. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Колір як головний засіб виразності живопису. Основні, похідні, теплі, холодні кольори», учні складають і записують речення, розвивають логічне мислення, виготовляють дидактичний матеріал для організації взаємодії між собою у класі – значки-смайли; розвивають образотворчі знання та навички (повторюють основні кольори, утворення похідних кольорів, теплі, холодні кольори) (рис.11-12).

1. Розгадай ребус і запиши слово-відгадку. Що воно означає?

2. Розфарбуй білі круги у відповідні похідні кольори. Назви кольори. Познач теплі кольори.

3. Назви зображені художником емоції смайликів. Добери до кожної зображеної емоції відповідний колір — теплий чи холодний. Розфарбуй зображення смайликів фарбою обраного кольору. Поясни свій вибір.

3. Назви зображені художником емоції смайликів. Добери до кожної зображеної емоції відповідний колір — теплий чи холодний. Розфарбуй зображення смайликів фарбою обраного кольору. Поясни свій вибір.

4. Намалюй обличчя кожному із зображених смайликів, щоб передати емоцію. З'єднай лініями вислів із зображенням смайлика.

«Ти – чудовий.»
 «Давай помиримося.»
 «Будь ласка, тихіше.»

5. Поділися своїми емоціями з друзями за допомогою смайлика.

1. Обери й підкреси вислів, до якого б ти хоті (в/ла) зобразити смайлик. Або напиши інший вислів.
У мене гарний настрій. У мене радісний настрій. Мені нудно. Мені дуже весело. Я засмучен(ий/а). Я роздратован (ий/а).

2. Вибери потрібний тобі шаблон смайлика.
 3. Розфарбуй смайлик у колір, який, на твою думку, передає настрій обраного висловлювання.
 4. Коли фарба висохне, намалюй очі, рот, брови так, щоб передати потрібну емоцію.
 5. Виріж смайлик.
 6. Домовтеся з друзями про використання смайлів для спілкування.

3. ⊕ 4. ⊕ 5. ⊕

Рис. 11-12. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи тему «Скульптура. Пано до Дня подяки», учні удосконалюють уміння писати у сітці зошита, закріплюють технічні навички письма,

розвивають уміння висловлювати слова вдячності, покращують своє ментальне здоров'я (покращення настрою, підвищення взаєморозуміння, заряд позитивними емоціями), розвивають образотворчі знання та навички (кругла скульптура, рельєф, створення панно з пластиліну чи солоного тіста, підфарбованого харчовими фарбами) (рис. 13-14).

Рис. 13-14. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи у 3 класі тему «Створення художнього образу засобами декорування. Планети Сонячної системи», учні повторюють матеріал про планети Сонячної системи з предмета «Всесвіт», розвивають образотворчі знання та навички (декорування, види декорування, декорування планети, виготовленої у техніці пап'є-маше на занятті з концентру «Handmade-мистецтво» предмета «Арттехнології») (рис.15-16).

Рис. 15-16. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 3 класу

Вивчаючи у 4 класі тему «Африка. Анімалістика. Африканська тварина», учні повторюють тему «Рослинний і тваринний світ Африки» з предмета «Всесвіт» за допомогою Google презентації

<https://docs.google.com/presentation/d/1Oiyc1PxJYgWbiOLclMSc2n8gYAUpx2v-/edit#slide=id.p1> та запитань вчителя; удосконалюють технічні навички письма, працюють з текстом та розвивають образотворчі навички, уявляючи себе художником-анімалистом і малюючи реалістичне (за допомогою овалів) або фантастичне зображення африканської тварини, виконуючи вправи у посібнику (рис. 17-18).

Рис. 17-18. Сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 4 класу

Вивчаючи тему «Графіка як вид образотворчого мистецтва. Види графіки. Комп'ютерна графіка. Виготовлення рекламного буклету про свою майбутню професію або професію майбутнього, чи професію батьків», учні удосконалюють свої знання з інформатики щодо роботи з графічним редактором, розвивають свої знання з графіки як виду мистецтва; дізнаються більше про комп'ютерну графіку та її види, рекламний буклет та особливості його дизайну, виготовляють рекламний буклет про професію в графічному редакторі Paint (рис. 19).

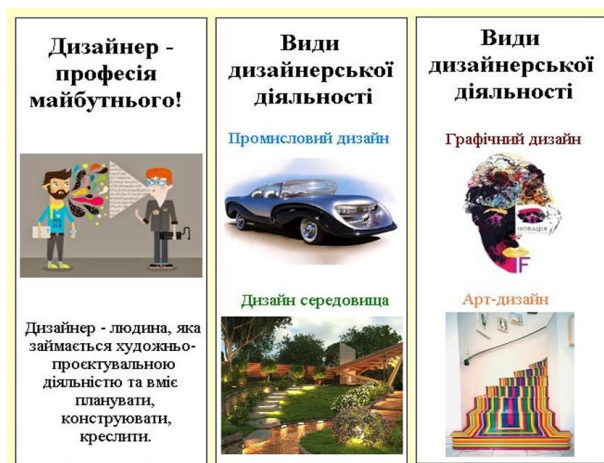

Рис. 19. Рекламний буклет, створений в графічному редакторі Paint

У 4 класах на заняттях образотворчого мистецтва, які передбачають малювання натюрморту, можна запропонувати їм створити натюрморт у графічному редакторі Paint <https://youtu.be/bsvvUqUBUYI>.

Аналізуючи твори образотворчого мистецтва, досліджуючи мистецькі поняття, що вивчаються на заняттях образотворчого мистецтва, учень / учениця може прописати запитання штучному інтелекту. Наприклад, у ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) чи Gemini (<https://gemini.google.com/app>) за допомогою гаджетів дізнатися визначення поняття та проаналізувати його, дослідити достовірність запропонованого аналізу твору.

Доречним є використання в освітньому процесі початкової школи коміксів. За допомогою коміксів можна вивчати навчальний матеріал (учителі можуть створювати комікси з метою пояснення складних для учнів понять) і виховувати учнів (запропонувати учням створити комікс з метою аналізу вчинків героїв). Наприклад, на занятті з концентру «Образотворче мистецтво» предмета «Арттехнології» у 4 класі з теми «Художник-графік. Створення коміксів «Правила поведінки в гостях» (соціокультурна тема: «Я серед людей») після того, як учні дослідили поняття «комікс», учитель пропонує їм виконати завдання: позначити малюнки коміксу, на яких поведінка персонажів у гостях є схвальною (рис. 20).

2. Познач малюнки коміксу, на яких поведінку персонажів у гостях ти схвалюєш. Поясни свій вибір.

Рис. 20. Комікс «Правила поведінки в гостях».

Потім учні, працюючи в парі зі своїм однокласником (однокласницею), створюють ілюстрацію до коміксу на тему «Правила поведження в гостях», а саме: 1) на аркуші формату А5 малюють героїв коміксу, удосконалюючи навички зображення людини у повний зріст, 2) вирізають героїв коміксу та розташовують їх на аркуші формату А4, щоб створити сюжет до вибраного правильного чи неправильного поведження в гостях; 3) малюють «мовні бульки» чи «мовні хмаринки» біля свого героя, пишуть їх репліки [6]. Учитель може запропонувати створити комікс за допомогою інтернет-сервісів: [Storyboardthat](https://www.storyboardthat.com/storyboard-creator) (рис. 21), [Pixton](https://app.pixton.com) (рис. 22), які є зручними для учнів у користуванні.

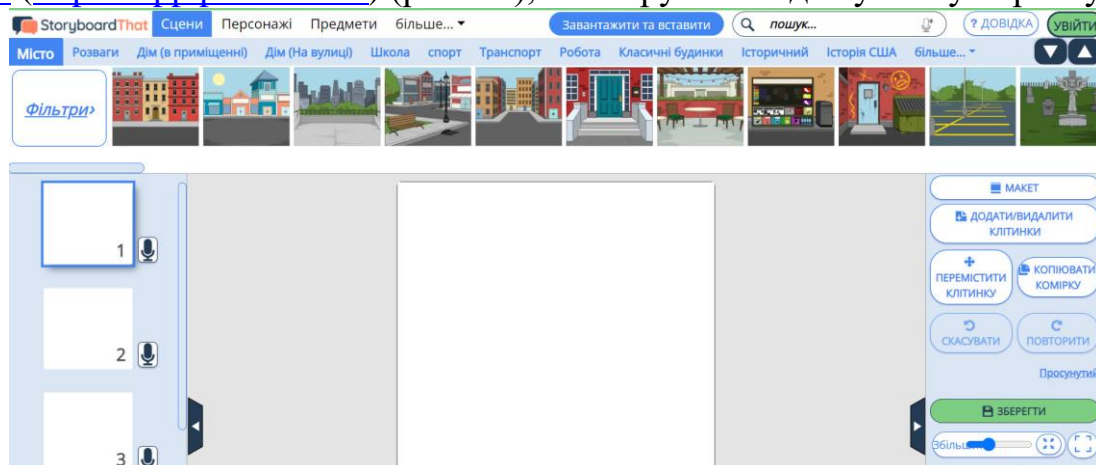

Рис. 21. Storyboardthat – програма для створення коміксів

Рис. 22. Pixton – програма для створення коміксів

Комікси мають певні переваги: учні залюбки читають комікси, які мотивують вивчати мистецький матеріал; у них стисло описано найголовніше; розвивають творчість, уміння створювати композиції (на основі педагогічного коміксу діти можуть створювати власні).

Педагогам потрібно до освітнього процесу залучати батьків, запрошуюючи їх на виставки дитячих малюнків, мистецькі заходи; пропонуючи участь у мистецьких заходах, проведенні майстер-класів тощо. Регулярне інформування батьків про діяльність учнів, їх успіхи, сильні та слабкі сторони допомагає

батькам краще розуміти важливість мистецької освіти. Співпраця вчитель – батьки – учень дає можливість умотивувати здобувача освіти, допомогти досягти вищих результатів.

Висновок. В учнів потрібно формувати не лише раціональне мислення, але й ірраціональне (здобувачі освіти мають навчитися мислити художніми образами, розвивати фантазію, почуттєву сферу починаючи з початкових класів і продовжуючи в 5-9 класах на заняттях з образотворчого мистецтва для того, щоб у будь-якій сфері діяльності проявити свою творчість, гнучкість мислення).

Подолання освітніх втрат на заняттях концентру «Образотворче мистецтво» предмета «Арттехнології» з деяких тем предметів «Всесвіт», «Математика», «Українська мова» вимагає комплексного підходу, який передбачає застосування діяльнісної інтеграції, ефективних форм, методів, засобів викладання, упровадження інноваційних підходів, використання цифрових технологій, ІІІ, налагодження тісної співпраці з батьками та постійне вдосконалення професійних навичок педагогів.

Саме діяльнісна інтеграція на заняттях образотворчого мистецтва відіграє провідну роль у подолання освітніх втрат учнів початкових класів, сприяє розвитку у здобувачів освіти образного мислення, уяви, фантазії, художніх та творчих здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
2. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf.
3. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агеєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного освітнього проекту «Світ чекає крилатих» у 2 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2022. 56 с.
4. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агеєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного освітнього проекту «Світ чекає крилатих» у 3 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2023. 48 с.
5. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агеєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного освітнього проекту «Світ чекає крилатих» у 4 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2022. 48 с.
6. Кондратова Вікторія, Орлова Анна, Литвиненко Ольга. Особливості організації освітнього процесу в початкових класах з використанням інтернет-сервісів. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти*: Науково-методичний вісник № 57. Кропивницький: КЗ «КОІПО імені Василя Сухомлинського», 2021. С. 76-89.

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ МАТЕМАТИКИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Олена АГЕСВА, Алла БАСИСТА, Лариса НАЗАРЕНКО

Вступ. Інтеграція предметів у початковій школі є важливим інструментом для створення більш ефективного та цікавого навчального процесу, що сприяє подоланню освітніх втрат та розвитку ключових компетентностей у дітей. Інтегроване навчання дозволяє ефективніше використовувати навчальний час, охоплюючи кілька предметів одночасно. Це особливо важливо для подолання освітніх втрат у разі, якщо потрібно надолужити пропущений матеріал. Оскільки інтеграція передбачає більш природний та цілісний підхід до навчання, учні відчувають менше стресу та перевантаження. Такий підхід дозволяє дітям краще зрозуміти і засвоїти навчальний матеріал, сприяє розвитку творчих здібностей та підвищує мотивацію до навчання. Інтеграція математики та образотворчого мистецтва є актуальною, оскільки вона сприяє створенню різноманітного, цікавого та ефективного навчального процесу, що допомагає подолати освітні втрати і забезпечити всебічний розвиток учнів початкової школи. Використання образотворення у навчанні математики допомагає дітям краще засвоювати складні концепції через візуалізацію та практичне застосування. Вони вчаться бачити математичні поняття через призму образів мистецтва, що допомагає їм краще розуміти абстрактні поняття та терміни.

Мета статті: дослідження ефективності інтеграції математики та образотворчого мистецтва в освітньому процесі початкових класів; аналіз методів та підходів до поєднання цих двох дисциплін, а також вивчення впливу такої інтеграції на академічні досягнення, розвиток творчих здібностей, мотивації до навчання та подолання освітніх втрат у початковій школі.

На сучасному етапі розвитку нашої держави відбуваються глобальні зміни в освіті, завдання та зміст якої постійно оновлюється інтеграційними та інтерактивними технологіями з метою забезпечення високоякісної освіти на світовому рівні.

Математика й образотворче мистецтво – здавалося б, на перший погляд, несумісні науки. У сучасній педагогіці дуже мало науковців та педагогів вивчають саме їх поєднання. Освітня мета навчання математики полягає в засвоєнні учнями математичних понять та формування в них специфічних для математики вмінь та навичок. Крім математичних, формуються також загально трудові знання, уміння і навички, відбувається розвиток в учнів пізнавальних здібностей – сприймання, пам'яті, мислення, уяви, мови, творчих можливостей. Інтеграція знань, засобом якої є пізнавальна інформація, інтегрована продуктивно-творча діяльність, як стверджують практики, створюють сприятливі умови для розвитку розумових здібностей та обдарованості учнів.

Поєднання таких різних за змістом предметів у сучасній педагогіці стало можливим завдяки впровадженню інтегрованих та нетрадиційних уроків у систему освіти.

Інтегровані уроки мають ту особливість, що вони надають можливість максимально реалізувати міжпредметні зв'язки. Завдання інтегрування – створити цілісне уявлення про об'єкт вивчення, тобто сформулювати систему знань в учнів. Використання інтерактивного навчання не самоціль. Це лише засіб для досягнення тієї атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання. Суть його полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Методи інтеграції.

1. **Геометричне мистецтво:** використання малювання та конструювання для вивчення геометричних фігур і понять. Наприклад, створення орнаментів з різних геометричних фігур допомагає дітям зрозуміти властивості цих фігур та їх взаємозв'язок.

2. **Симетрія та візерунки:** дослідження симетрії через створення візерунків та орнаментів. Це допомагає дітям краще зрозуміти поняття симетрії та її застосування в різних контекстах.

3. **Математичні мандала:** створення мандал, що містять різні математичні елементи (кола, квадрати, трикутники). Цей процес розвиває одночасно математичні навички та творчість.

4. **Проекти STEAM:** залучення до проєктів, які поєднують науку, технології, інженерію, мистецтво та математику (STEAM). Це можуть бути проєкти на тему «Математика у природі», де діти вивчають математичні концепції через спостереження за природними об'єктами і явищами.

Сучасна освіта стикається з численними викликами, серед яких і необхідність навчання в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема таких, як евакуація в укриття під час тривоги. У цій ситуації важливо забезпечити безперервність освітнього процесу і зберегти психологічний комфорт учня. Використання інтерактивних вправ – один з ефективних інструментів, який допомагає утримувати увагу дитини, покращує її емоційний стан і сприяє навчанню навіть у стресових ситуаціях. І це особливо важливо в умовах, коли безпека та добробут дитини є пріоритетом.

Актуальність використання інтерактивних вправ.

1. Психологічна підтримка та зняття стресу:

○ **емоційна стабільність:** інтерактивні вправи сприяють зниженню рівня стресу та тривожності у дітей, допомагаючи їм зосередитися на позитивних аспектах та відволіктися від потенційних небезпек;

○ **комунікація та взаємодія:** групові інтерактивні вправи сприяють спілкуванню між дітьми, що важливо для підтримки відчуття безпеки та спільності в складних умовах.

2. Підтримка навчального процесу:

- **безперервність навчання:** інтерактивні вправи дозволяють продовжувати навчання навіть в укритті, що допомагає запобігти освітнім втратам;

- **активне залучення:** інтерактивні методи навчання, зокрема такі, як ігри, вікторини та квести, залучають дітей до активної участі, що підвищує ефективність засвоєння знань.

3. Розвиток соціальних та когнітивних навичок:

- **соціальні навички:** вправи, що передбачають роботу в групах, сприяють розвитку комунікативних навичок, умінню працювати в команді та взаємодіяти з однолітками;

- **когнітивні навички:** Інтерактивні вправи сприяють розвитку критичного мислення, логіки та творчих здібностей у дітей.

Приклади інтерактивних вправ для укриття.

1. Інтерактивні ігри:

- **освітні додатки:** використання мобільних застосунків та програм, які дозволяють дітям вивчати різні предмети в ігровій формі;

- **настільні ігри:** прості настільні ігри, зокрема такі, як пазли або кросворди, можуть бути адаптовані для освітніх цілей і допомагати у вивченні математики, мови або природознавства.

2. Творчі завдання:

- **малювання та творчість:** завдання на тему малювання або створення аплікацій допомагають розвивати дрібну моторику і творчі здібності дітей;

- **розповідання історій:** створення та розповідання власних історій або казок може бути як розважальним, так і навчальним процесом, що сприяє розвитку мовних навичок.

3. Вікторини та квести:

- **освітні вікторини:** питання на різні теми з різних предметів можуть бути подані у формі вікторини, що спонукає дітей до активного мислення і запам'ятовування;

- **квест-ігри:** квести з простими завданнями і підказками сприяють розвитку логіки і креативності, а також підтримують інтерес до навчання.

Адвент-календарі, які традиційно використовуються для відліку днів до Різдва, можна творчо адаптувати для освітніх цілей. Вони можуть бути ефективним інструментом для подолання освітніх втрат у початкових класах, ось кілька способів, як їх можна застосувати.

1. **Щоденні навчальні завдання:** адвент-календар містить щоденні навчальні завдання або вправи з різних предметів. Це допоможе учням поступово надолужувати пропущений матеріал, виконуючи невеликі, але регулярні завдання.

2. **Інтерактивні та ігрові елементи:** використання елементів гри, зокрема таких, як адвент-календар, сприятиме підвищенню мотивації учнів до навчання. Вони будуть з нетерпінням чекати кожного нового дня, щоб відкрити нове завдання або навчальний сюрприз.

3. **Тематика та інтеграція предметів.** Календар може бути тематичним, наприклад, кожен тиждень присвячений певному предмету (математика, мова, природознавство тощо) або інтегрованим урокам. Це допоможе учням бачити зв'язки між різними дисциплінами та покращити їх розуміння.

4. **Розвиток навичок самостійного навчання.** Адвент-календар може сприяти розвитку самостійності у навчанні. Учні отримують уміння планувати свій час та виконувати завдання щодня, що є корисною навичкою для подолання освітніх втрат.

5. **Інклюзивність та адаптація.** Завдання в адвент-календарі можна адаптувати під рівень знань та можливостей кожного учня. Це дозволяє забезпечити індивідуальний підхід, що є важливим для учнів, які мають різні потреби в навчанні.

6. **Використання цифрових технологій.** У сучасному контексті адвент-календар може бути реалізований у цифровому форматі, що дозволяє використовувати інтерактивні завдання, відео/аудіоматеріали та інші ресурси. Це розширює можливості для цікавого та ефективного навчання.

7. **Залучення батьків.** Адвент-календар може стати інструментом для залучення батьків до навчального процесу. Батьки можуть допомагати дітям виконувати завдання, що сприятиме кращому розумінню матеріалу та створенню позитивного навчального середовища вдома.

8. **Оцінювання та зворотний зв'язок.** Учителі можуть використовувати адвент-календар для регулярного оцінювання знань та вмінь учнів. Щоденні або щотижневі завдання дають змогу отримувати оперативний зворотний зв'язок та коригувати навчальний процес.

Для створення онлайн адвент-календарів можна скористатися сервісами <https://www.myadvent.net> або, <https://tuerchen.com>.

Пропонуємо зразок готового адвент-календаря для використання учнями 2 класу під час зимових канікул:

https://app.tuerchen.com/PCtBa09iCEOJ91ft#google_vignette

А для наповнення комірок адвент-календарів можна скористатися сервісами:

<https://kazka.fun> – це сервіс на базі штучного інтелекту, який допомагає за хвилину створити нову казку. Усе, що треба, - указати ім'я героя, вибрати тему, трохи почекати поки ШІ створить свою магію. До кожної створеної казки можна запропонувати учням створити ілюстрації до неї в обраній художній техніці;

<https://wordwall.net> – універсальний навчальний ресурс, що вирішує одне з найважливіших завдань освітнього процесу – підвищення мотивації учнів. За допомогою цього ресурсу можна організувати диференціальне та індивідуальне навчання, створюючи різні типи вправ, наприклад, друковані чи інтерактивні, з урахуванням можливостей кожної окремої дитини;

<https://www.matific.com> – розумна навчальна платформа, що пропонує учням найкращі у світі заняття з математики у цікавому форматі;

<https://novatika.org> – збірник онлайн-тренажерів з математики;

<https://www.liveworksheets.com> - це платформа, яка дозволяє перетворити традиційні робочі аркуші для друку на інтерактивні онлайн-вправи з автоматичним оцінюванням, роблячи їх «живими»!

Інтегровані вправи з математики та образотворчого мистецтва, розроблені на основі завдань за освітньою програмою «Світ чекає крилатих»:

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/povtorennya/7730978>

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/matematika-4-klas/7731002>

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/matematika/7647071>

Висновок. Інтеграція математики та образотворчого мистецтва в програму початкової школи є ефективним засобом подолання освітніх втрат. Такий підхід сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку креативності та критичного мислення у школярів. Завдяки поєднанню точних наук і творчих дисциплін учням легше справлятися з навчальними завданнями, застосовуючи абстрактні математичні поняття до практичних і творчих завдань. Крім того, така інтеграція підтримує мотивацію до навчання, підвищує інтерес і залученість школярів у навчальний процес, є перспективним підходом у підвищення якості освіти та подолання освітніх втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І., Пристінська М. Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи. НВК «Новопечерська школа». 2016. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/modul1.pdf>.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Тимофєєва І., Мойсеєнко Р., Дяченко А. Інтегроване навчання на уроках математики та мистецтва. URL: http://www.apn-journal.in.ua/archive/43_2021/part_3/38.pdf.

4. Створюємо віртуальний адвент-календар. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tOGHjA19RAM>.

5. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/07/31/Unicef.Immidiate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf>.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ (ЗАНЯТТЯХ) МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Олена КАЛАШНІКОВА

Вступ. Музичне мистецтво – це важливий предмет, який не тільки розвиває художні здібності учнів, а й сприяє їх загальному інтелектуальному та емоційному розвитку. Освітні втрати, яких зазнали українські діти під час Covid та військових дій, можуть мати серйозні наслідки для розвитку учнів. По-перше, учні можуть втратити інтерес до предмета, що перешкоджає їхньому естетичному та творчому розвитку. По-друге, недостатні знання та навички у мистецькій галузі можуть негативно позначитися на загальному інтелектуальному розвитку учнів, оскільки музика тісно пов'язана з математичними, мовними та когнітивними здібностями. Нарешті, відсутність розуміння та цінування музичного мистецтва може призвести до недостатнього розвитку загальнокультурної компетентності учнів.

Мета статті: розгляд ефективних методів подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Пропущені школярами теми, не здобуті знання та навички необхідно ідентифікувати й компенсувати. У цей складний час освітні втрати мають практично всі діти шкільного віку, де б вони не перебували [1].

Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» в багатьох школах проводяться очно, а також за дистанційною та змішаною формою навчання. Під час дистанційних занять з учнями за об'єктивних обставин не проводяться на належному рівні з музичного мистецтва: вокально-хорова робота, гра на музичних інструментах та з образотворчого мистецтва: педагогічний малюнок, виконання практичної роботи учнями. Тому для вчителів є викликом надолуження цих освітніх втрат учнями. Передусім потрібно змінити підходи до проведення уроку в цілому та певних його етапів зокрема. Наприклад: дозовано подавати інформацію на уроці, використовувати методи активного навчання, цифрові технології (особливо під час перебування в укритті). Важливо надавати можливість обирати варіанти завдань, презентацій тощо.

Для подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва необхідно застосовувати комплексний підхід, який передбачає використання різних методів та стратегій. Одним з ключових аспектів є індивідуалізація навчання, що вимагає від учителя врахування особливостей і потреб кожного учня. Це можна реалізувати через використання диференційованих завдань, адаптацію темпу та складності матеріалу, а також через застосування різноманітних форм роботи (групова, парна, індивідуальна) [2]. Водночас доцільно:

1) Використовувати активні методи навчання (використання інтерактивних методів, зокрема таких, як музичні ігри, проекти, дискусії, допомагає залучити учнів до навчального процесу та підвищує їхню мотивацію.

2) Здійснювати зв'язок з повсякденним життям (пояснення важливості музичної освіти для повсякденного життя та майбутньої кар'єри учнів сприяє розумінню практичної цінності предмета).

3) Здійснювати зворотний зв'язок і оцінювання (надання регулярного зворотного зв'язку та використання різних форм оцінювання допомагає учням краще зрозуміти свій прогрес і визначити напрями для вдосконалення).

Для діагностування освітніх втрат в окремому класі доцільно використовувати всю палітру інструментів [3]:

- педагогічне спостереження;
- невербальний та вербальний зворотний зв'язок від учнів;
- усне опитування;
- аналіз учнівських робіт (виконання завдань на різноманітних платформах, письмові роботи);
- самооцінювання і взаємооцінювання;
- оцінювання особистісного розвитку учнів батьками.

Для подолання освітніх втрат важливо застосовувати інноваційні підходи до викладання музичного мистецтва. Це може бути використання сучасних технологій, зокрема таких, як мультимедійні презентації, інтерактивні дошки, музичні програми тощо. Такі технології дозволяють зробити уроки більш візуально привабливими, інтерактивними та доступними для учнів.

4) Проектну діяльність. Упровадження проектної діяльності, у процесі якої учні самостійно досліджують музичні теми, створюють власні композиції чи організують концертні виступи, сприяє розвитку їхніх творчих здібностей та навичок.

5) Міждисциплінарні зв'язки. Встановлення міждисциплінарних зв'язків між музикою та іншими предметами, зокрема такими, як література, історія чи математика, допомагає учням глибше зрозуміти роль музики в житті людини та її взаємозв'язок з іншими сферами.

Позакласна діяльність. Залучення учнів до позакласної музичної діяльності, як-от хори, ансамблі чи музичні гуртки, допомагає розвивати їхні практичні навички, а також формує почуття спільності та групової взаємодії.

Різняться методи і стратегії, які доцільно використовувати для подолання освітніх втрат на уроках. Наприклад, якщо більшість класу не розуміє поняття «жанр», то повторне опрацювання цього матеріалу доцільно запропонувати всьому класу, тобто відвести частину уроку чи цілий урок для актуалізації цих знань і формування необхідних навичок.

Якщо ж певні навчальні втрати наявні лише у групі учнів, то доцільно запропонувати детально їх опрацювати саме цій групі, а не всьому класу. Наприклад, клас може бути об'єднаний у три групи: учням першої запропонуйте долати навчальні втрати з теми «Жанри інструментальної музики», другої – долати навчальні втрати з теми «Ноктюрн», учні з третьої групи працюватимуть над детальнішим вивченням поточної теми.

Під час дистанційного навчання та під час тривоги важливий етап вокально-хорової роботи провести якісно не можливо, тому доцільно використовувати такі методи, як:

- спів ланцюжком;
- спів сольний під караоке;
- запис учнями власного співу на диктофон.
- проведення гри «Продовж пісню». Учитель виконує вступ до пісні, що діти вчили раніше. Учні повинні згадати її та продовжити (співати). Якщо вони не можуть пригадати, то вчитель їм допомагає.

Такі методи дозволяють не загубити важливий етап роботи на уроці, дають можливість учням розкрити свої здібності, побороти страх співати сольно, дати відчуття підтримки та схвальності класу.

Щоб не поглиблювати навчальні втрати, варто продумати певні навчальні активності і в укритті під час тривоги. Ця діяльність якраз може бути не за поточною темою, а спрямована на подолання навчальних втрат: Пропонуємо проводити дидактичні ігри, опитування, робота в парі і групі, робота в робочих зошитах на друкованій основі чи робота з індивідуальними картками, які постійно є в укритті [4]. Наприклад:

1. Гра «Відгадай композитора / інструмент / жанр». Одному учню вчитель говорить загадане слово. Він має право відповідати на запитання тільки «так» чи «ні». Учні задають запитання і таким чином доводять логічний ланцюжок до шуканого слова.

2. Гра «Музична вікторина». Учитель заздалегідь готує плей-лист з творами, які вже прослухали і пропонує учням назвати назви і композиторів.

3. Під час аналізу музичних творів можна провести гру «Ланцюжок».

Учні відповідають по черзі одне за одним, використовуючи орієнтовні таблиці емоційно-естетичних визначень музики.

Наприклад:

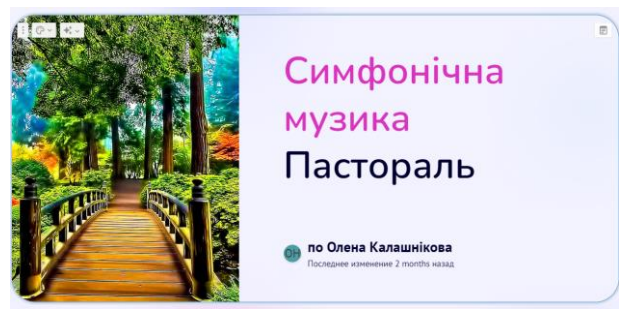
- Поміркуйте, якою є емоційна характеристика музики.
- У якому темпі звучить музика?
- Якою є емоційна характеристика динаміки?

4. На телефони учнів учитель надсилає QR код з посиланням на ігри в застосунках Learning Apps [7] , WordArt [8] тощо.

5. Застосунок Gamma дозволяє учням генерувати презентації, постери за заданою темою. Можна запропонувати учням доповнити презентації, створені штучним інтелектом, посиланнями на музичні твори, картини, поезію [6].

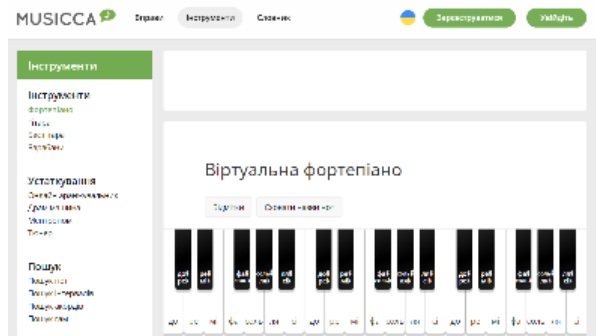

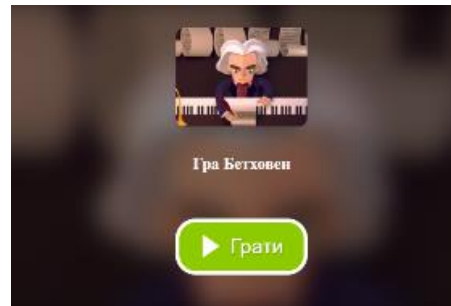
6. Гра «Відтвори ритмічний малюнок». Учні по черзі плескають або відбивають олівцем певний ритм, інші повторюють. Другий варіант – продовжити або доповнити своїми ритмічними елементами ритмічний малюнок, виконуючи його ланцюжком.

7. Гра «Зроби дослідження». Учні повинні уважно поглянути на нотний запис пісні та дослідити музичні знаки, які вони бачать (називають: скрипковий ключ; розмір; реприза; тривалості нот – восьмі, шістнадцяті з крапкою, половинні, четвертні, восьмі та четвертні; паузи; ліги; вольти; знаки альтерації; реприза; затакт; двочастинна форма).

8. Гра на віртуальному піаніно та інших музичних інструментах [9]. Цей застосунок допомагає учням опанувати перші кроки гри на фортепіано та ознайомитися зі звучанням різних інструментів.

9. Ігри на порталі «Музичні ігри» [5] та «GoogleDoodles» [10]. Наприклад, у грі «Vlob opera» учням пропонують самостійно керувати висотою і тембрами голосів головних героїв, а в грі «Бетховен» треба пройти запропоновані музичні завдання і допомогти маестро Бетховену дійти до концертної зали.

Діяльнісна інтеграція дає можливість на уроці (занятті) музичного мистецтва поєднати інформацію мистецької галузі з мовно-літературною, математичною, природничою, що дає можливість долати освітні втрати з навчальних предметів, які ці галузі реалізують. Наприклад, вивчаючи тему «Українське музикування» (2 клас. «Світ чекає крилатих»). Освітня навчальна програма «Світ чекає крилатих») [11], учні повторюють тему «Жива природа.

Рослини» (Всесвіт), а саме, пригадують матеріал про дерева, які ростуть в Західній Україні; відновлюють знання про те, що трембіти роблять саме з сосни, в яку потрапила блискавка (рис.1).

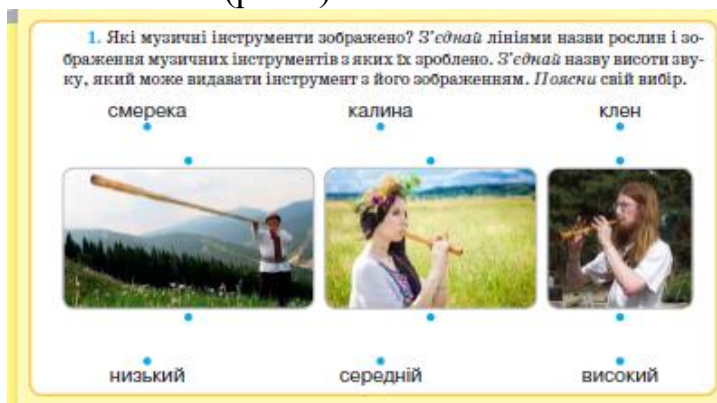

Рис.1. Сторінка посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи у 2 класі (Освітня навчальна програма «Світ чекає крилатих») з музичного мистецтва тему «Темп», учні повторюють тему «Значення води для живої природи» («Всесвіт») [11]; закріплюють технічні навички письма, розвивають логічне мислення й музичні навички (визначення темпу музичного твору, елементів музичної мови), виконуючи вправи у посібнику (рис. 6).

Рис. 6 Сторінка посібника "Світ чекає крилатих для 2 класу

Вивчаючи у 2 класі з музичного мистецтва тему «Родинні пісні», учні виконуючи вправи у посібнику, закріплюють технічні навички письма, доповнюють речення, розвивають логічне мислення, повторюють основні кольори («Образотворче мистецтво»), геометричні фігури («Математика») [11]. Другокласники виконують вправи у посібнику, удосконалюючи знання з літературної та мистецької освітніх галузей (рис 1).

Рис.2. Сторінка посібника «Світ чекає крилатих» для 2 класу

Вивчаючи у 3 класі тему «3-частинна форма в музиці. Мандрюю космічними просторами», учні повторюють матеріал про планети Сонячної системи з предмету «Всесвіт» [12], розвивають музичні знання та навички

(вміння розпізнавати форми твору, тембри старовинних та електроінструментів, відтворювати ритмічний малюнок мелодії тощо) (рис.3).

1. Обведи зображення музичних інструментів, які ти б обра(в/ла) для виконання музичного твору на тему космосу. Поясни свій вибір.

Рис. 3 Сторінка посібника «Світ чекає крилатих» для 3 класу

Під час вивчення теми «Африканська музика (4 клас. Освітня навчальна програма «Світ чекає крилатих») перед знайомством з культурою Африки у процесі бесіди учням пропонують пригадати те, що їм відомо про континент, його традиції, географічне положення країни на мапі, та водночас повторити тему «Рослинний і тваринний світ Африки» («Всесвіт»). Учні доповнюють речення, розвивають логічне мислення, уміння групувати матеріал, працювати з QR кодами, удосконалюють музичні навички (ритмічне почуття, почуття метру, темпу) (рис. 4).

2. Послухай звучання африканських барабанів. Відтвори ритм музики. Підкресли назву головного елемента музичної мови африканської музики.

мелодія
динаміка
гармонія

ритм
темп

Рис. 4. Завдання із сторінки посібника «Світ чекає крилатих» 4 клас

Вивчаючи у 4 класі (Освітня навчальна програма «Світ чекає крилатих») з музичного мистецтва тему «Музичний фольклор», учні повторюють тему «Жанри творів усної народної творчості» (Українська мова) [13]. На уроці учні співають народні пісні, говорять про поняття «фольклор» та наводять приклади українського фольклору в літературі, музичному, образотворчому мистецтві (рис.5).

Рис.5. Задання із сторінки посібника «Світ чекає крилатих» для 4 класу.

Залучення батьків. Важливим аспектом подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва є співпраця вчителів з батьками учнів. Батьки можуть відігравати значну роль у мотивації та підтримці своїх дітей у вивченні музики.

Учителі повинні активно залучати батьків до навчального процесу, наприклад, запрошуючи їх на концерти чи спільні заходи. Регулярне інформування батьків про успіхи, прогрес та потреби їхніх дітей допомагає батькам краще розуміти важливість музичної освіти.

Учителі можуть надавати батькам практичні поради щодо того, як вони можуть допомогти своїм дітям у вивченні музики вдома.

Висновки. Подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва вимагає комплексного підходу, який передбачає застосування ефективних методів і засобів навчання, використання онлайн-сервісів та налагодження тісної співпраці з батьками. Лише за таких умов учні зможуть отримати якісну музичну освіту, розвинути свої творчі здібності та сформувати стійкий інтерес до музичного мистецтва, а також подолати освітні втрати з музичного мистецтва та інших навчальних предметів початкової школи: «Українська мова», «Математика», «Всесвіт».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. Unicef.Immmediate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf. URL: <http://surl.li/uesuf>.
2. Чи зможе заняття учнів мистецтвом покращити результати в навчальних предметах? Освітній портал. URL <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini>.
3. Стасенко Наталія. Шляхи подолання труднощів у вивченні предмета музичного мистецтва для учнів 1-4 класів: методична розробка для вчителів музичного мистецтва у школах / уклад. Стасенко Н.О. Градизьк: ЗОШ І-ІІ ступенів №2, 2019. 62 с. URL <http://surl.li/uestx>.
4. Вакуленко Тетяна. Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід <https://nus.org.ua/articles>.
5. Ігровий портал «Музичні ігри». URL: <https://igru.com.ua/ihry-muzyka.html>
6. Gamma URL: <http://surl.li/uesvt>
7. Learning Apps. URL: <https://learningapps.org/display?v=pcoyh2vm224>
8. WordArt . URL: <https://wordwall.net/myactivities>
9. Віртуальне піаніно. URL: <https://www.musicca.com/uk/piano>
10. GoogleDoodles. URL: <http://surl.li/uesyp>
11. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агеєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного освітнього проекту «Світ чекає крилатих» у 2 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2022. 56 с.
12. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агеєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного

освітнього проєкту «Світ чекає крилатих» у 3 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2023. 48 с.

13. Цимбалару А.Д., Пархоменко Н.Є., Бондар І.Ю., Шумейко Ю.М., Котелянець Н.В., Агєєва О.В., Кондратова В.В., Калашнікова О.В., Завалій О.М. Інтегрований навчальний посібник у 30 ч. (для реалізації інноваційного освітнього проєкту «Світ чекає крилатих» у 4 кл.). К.: ТОВ «ОП «Світ чекає крилатих», 2022. 48 с.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ПОДОЛАННІ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

Олена ТИСЛЕНКО

Вступ. Втрати в освітньому процесі – зміна форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційне та змішане навчання, нестабільні умови організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом) – вплинули на результати навчання здобувачів освіти.

У віці цифровізації технологія стала ключовим аспектом у кожній галузі, і світ музичного мистецтва не є винятком. **Штучний інтелект для вчителів музичного мистецтва** вже не просто концепція, це реальність, що пропонує численні переваги.

Штучний інтелект глибоко проник у музичний процес, трансформуючи традиційні методи і відкриваючи нові можливості для творчості. Від оптимізації процесу змішування музики до [автономної генерації музики](#), AI пропонує можливості, які колись вважалися нереальними для втілення на практиці. Штучний інтелект може відтворювати звуки будь-якого інструмента чи голосу, надавати поради щодо композиції пісень і навіть створювати цілі треки з нуля.

Прийняття технології штучного інтелекту в музичній продукції може надати суттєві переваги вчителям, особливо тим, які працюють в напрямі подолання освітніх втрат. Водночас допоможе підвищити ефективність, розкрити нові творчі можливості і дозволити музикантам фокусуватися на своїй мистецькій діяльності, а не занурюватися в технічні деталі.

Мета статті: розгляд ефективних методів подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва інтегрованого курсу «Мистецтво» через використання штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Відновлення освітнього процесу в школах офлайн чи у змішаному режимі в умовах війни надзвичайно важливе. Навчання є процесом, який дає учням певну підтримку, відчуття стабільності та безпеки. Водночас збереження навчання дітей є гарантією сталого розвитку нашої країни. Сьогодні, попри складні умови, важливо підтримувати та намагатися підвищувати якість освіти [1].

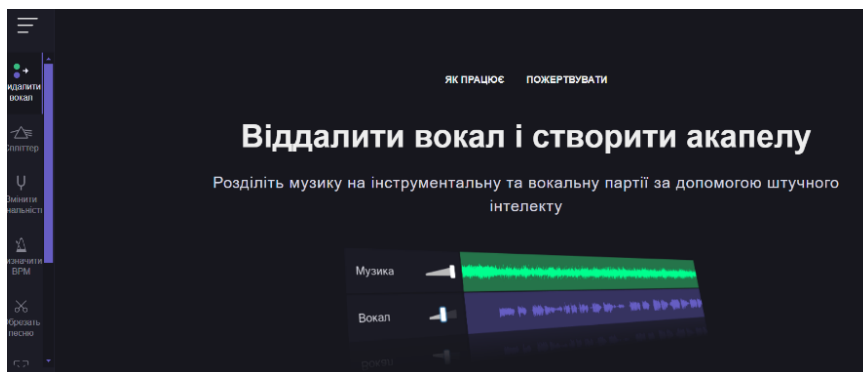
Штучний інтелект може бути корисним інструментом у процесі організації роботи з учнями щодо подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва. Розглянемо деякі способи, які викладачі можуть використовувати для покращення навчання та допомоги своїм учням, зокрема, це:

1. Персоналізоване навчання

ШІ може допомогти створити персоналізовані програми навчання для кожного учня на основі його індивідуальних потреб та рівня навичок. Використовуючи алгоритми машинного навчання, ШІ може аналізувати дані про навчальний прогрес учнів та запропонувати індивідуальні завдання та матеріали для їх розвитку.

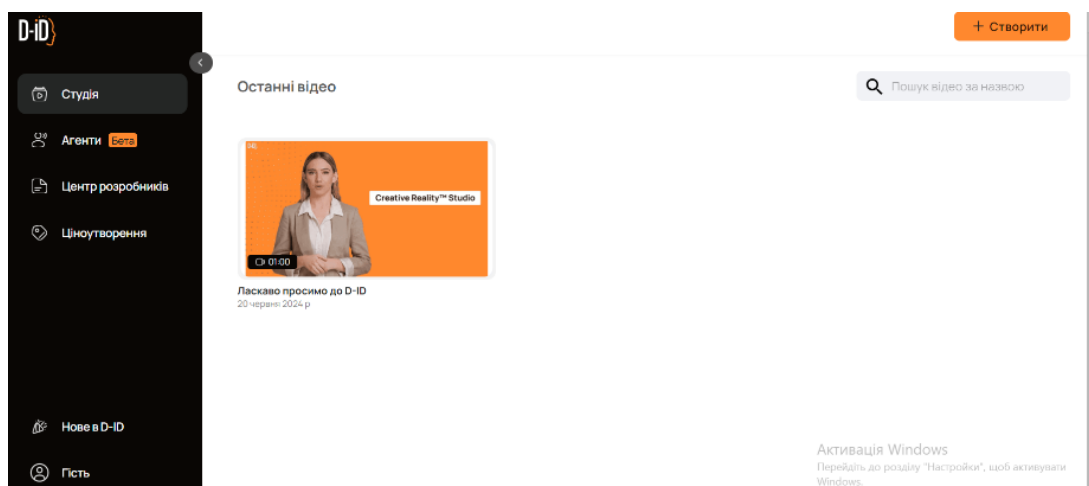
2. Генерація супроводу та композицій

ШІ може допомогти учням у процесі композиції, пропонуючи музичні ідеї та створюючи супровід до їх творів. Існують програми, які використовують алгоритми ШІ для генерації музики у різних стилях та жанрах, що може стимулювати творчий процес та надихати учнів, а також дозволяє створити мінусовий трек для будь-якої пісні. На допомогу приходить програма **Vocal Remover** [2]

Вона може відокремити голос від фонограми, записати тільки голос, або окремі інструменти, зробити фоном мелодію, що допомагає у роботі над інтонацією та вивченням мелодії твору.

Програма D-ID [3].

Запропонована програма дозволяє створити «голову, яка розмовляє» з фото. Учень може озвучувати текст або працювати з готовим аудіофайлом.

Можна використовувати як елемент геймофікації, залучення уваги, створення об'яв.

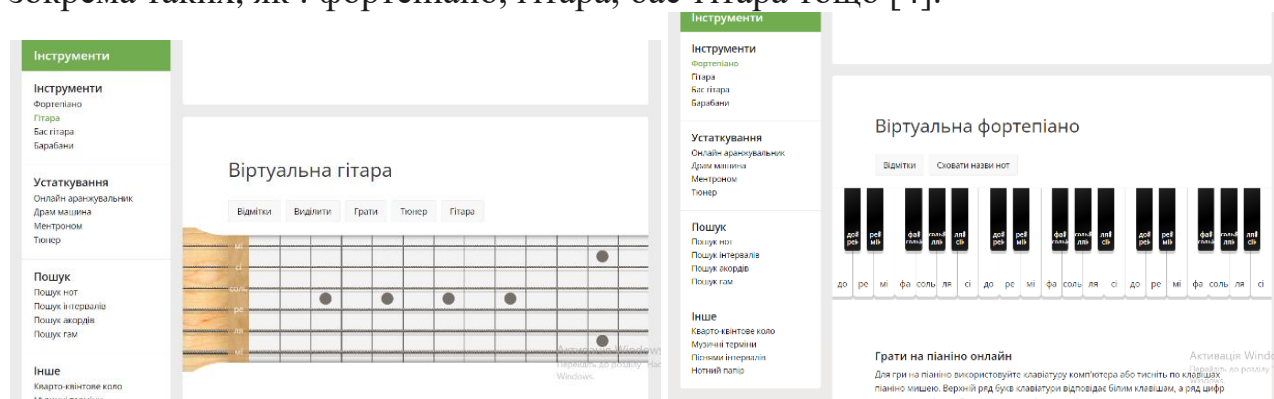
3. Віртуальні уроки та тренажери

Використовуючи ШІ та віртуальну реальність, можна створити інтерактивні уроки та тренажери, що дозволяють учням практикуватися та вдосконалюватись у різних аспектах музики. Наприклад, можна створити віртуальне піаніно або гітару, які будуть реагувати на рухи учня та пропонувати зворотний зв'язок.

Для гри на піаніно використовуйте клавіатуру комп'ютера або тисніть на клавіші піаніно за допомогою миші. Верхній ряд букв клавіатури відповідає білим клавішам, а ряд цифр - чорним клавішам. Ви можете грати кілька нот одночасно.

Натисніть «Приховати назви нот» над піаніно, щоб приховати назви нот. Натисніть «Позначити», щоб позначити ноти на піаніно. Відтворіть позначені ноти, натиснувши кнопку «Грати» (видно тільки після того, як ноти були позначені) або натиснувши клавішу пробіл на клавіатурі.

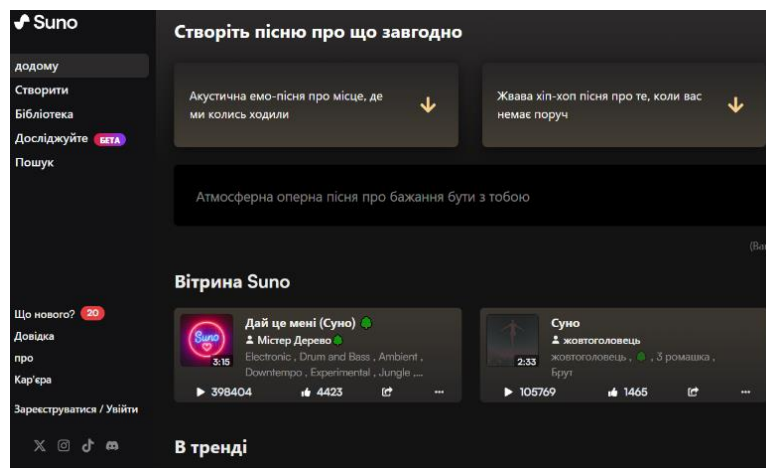
Збережіть свої позначки на піаніно, скопіювавши веб адресу у своєму браузері. Це також дозволить вам поділитися своїми позначками з іншими. Також програма дає можливість використання різних музичних інструментів, зокрема таких, як : фортепіано, гітара, бас-гітара тощо [4].

4. Музичний аналіз та дослідження

ШІ може бути використаний для аналізу музичних творів та допомоги учням у розумінні музичних структур, гармонії та музичних тенденцій. Існують програми, здатні розпізнавати та класифікувати музичні елементи, що може допомогти у навчанні та вивченні різних жанрів та стилів музики, як-от програма «SUNO».

Мета Suno – дозволити учням втілювати у життя ті пісні, що звучать у них у голові. У цьому допомагають дві моделі штучного інтелекту: музику створює нейромережа Suno, а текст та назву вигадує ChatGPT від OpenAI. Треки, створені за допомогою Suno, уже зараз вражають користувачів мережі своєю реалістичністю. Suno використовує той же загальний підхід, що й великі мовні моделі, зокрема такі, як ChatGPT: розбиває людську мову на окремі сегменти (токени), вивчає мільйони варіантів використання, стилів та структур, а потім реконструює її на запит. [5]

Створення сучасної обробки української народної пісні за допомогою програми штучного інтелекту SUNO.

1. Знайдіть текст улюбленої української народної пісні, один куплет та приспів.

2. Скопіюйте цей текст.

3. Відкрийте програму Suno, перейшовши за посиланням <https://suno.com/create>, зареєструйтеся за допомогою Google акаунту.

4. Ліворуч зверху у прямокутному віконечку вставити слова української народної пісні та увімкнути спеціальний режим.

5. Оберіть улюблений стиль музики (<http://surl.li/spdtq>) або натисніть клавішу використати випадковий.

6. Натисніть кнопку згенерувати та оберіть один з двох варіантів, який сподобався більше. У разі якщо не влаштовує запропоноване, замініть стиль музики та повторіть спробу.

7. Досягніть гармонійного звучання.

8. Завантажте аудіофайл собі на гаджет та здайте до Google Classroom.

Висновки. Подолання освітніх втрат на уроках музичного мистецтва вимагає комплексного підходу, який передбачає застосування ефективних методів викладання, упровадження інноваційних підходів, налагодження тісної співпраці з батьками та постійне вдосконалення професійних навичок учителів.

Очікується, що незабаром освіту неможливо буде уявити без участі штучного інтелекту, який контролюватиме освітній процес від початку до кінця. Але поки що алгоритми залучають до освіти фрагментарно.

Однак важливо пам'ятати, що штучний інтелект не може замінити викладача. Штучний інтелект не здатний на унікальну творчість. Для творчості необхідний життєвий досвід і здатність переживати емоції, що притаманно лише людині.

Створити ілюстрацію, обробити вже існуюче зображення або зробити фонову музику для відео штучний інтелект може цілком успішно.

Штучний інтелект є інструментом, який допомагає покращити процес навчання та розширити можливості учнів. Роль викладача залишається незамінною для мотивації, підтримки та індивідуальної роботи з учнями. Викладачі лише використовують штучний інтелект нейромереж у своїй роботі, щоб створити більш ефективно та цікаве освітнє середовище для своїх учнів [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матеріали Державної служби якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/>
2. Програма штучного інтелекту «Суно». URL: <https://suno.com/>
3. Програма D-ID. URL: <https://mi-re-do.com/vikladachi-ta-shtuchnij-intelekt/>
4. Віртуальне піаніно. URL: <https://www.musicca.com/uk/piano>
5. Vocal Remover. URL: <https://vocalremover.org/uk/>
6. Анищенко І. К. «Виклик сучасності, III у роботі вчителів». URL: <https://mi-re-do.com/vikladachi-ta-shtuchnij-intelekt/>

ЗАВДАННЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ТИПУ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА – ШЛЯХ ДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ З МИСТЕЦЬКОЇ, МАТЕМАТИЧНОЇ, МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ірина ЖИГАН

Вступ. Творчість є однією з найважливіших складових у навчальному процесі початкової школи. Учитель, який вміє стимулювати творчий потенціал своїх учнів, відкриває перед ними необмежені можливості для саморозвитку та самовираження. Діти мають можливість вільно виражати свої думки та ідеї через різноманітні форми творчої діяльності, що розвиває їхнє вміння виражати власні почуття.

Варто зазначити, що творчість у початковій школі не обмежується лише мистецтвом. Вона проявляється у всіх аспектах навчання: у розв'язанні математичних задач, у написанні оповідань, у винаходах під час експериментів та у різноманітних творчих проєктах. Учні вчаться шукати нестандартні рішення, що допомагає розвивати критичне мислення та аналітичні здібності, які є важливими вміннями для успішного навчання та життя в цілому.

Стимулювання творчості в початковій школі має безліч переваг для учнів. Воно розвиває креативне мислення, допомагає вирішувати проблеми, творити нові ідеї, навчає працювати в команді та розвиває впевненість у власних силах. Також важливо враховувати, що творчість сприяє формуванню у дітей позитивного ставлення до навчання та підвищує їх мотивацію до самостійної діяльності.

Основною формою навчання образотворчому мистецтву дітей на заняттях гуртка у групах початкового рівня є гра. Головна увага приділяється опануванню вихованцями елементарних основ формотворення, композивання на площині та кольорознавству [13]. Дослідивши програму початкової школи закладу, яка базується на основі типової освітньої програми колективу під керівництвом Шияна Р.Б. [18], можна побудувати інтеграцію гурткової роботи з освітніми галузями: мистецькою, математичною, мовною та природничою.

Мета статті: продемонструвати систему завдань інтегративного типу на гурткових заняттях з образотворчого мистецтва для подолання освітніх втрат з мистецької, математичної, мовно-літературної та природничої освітніх галузей початкової школи.

Виклад основного матеріалу.

Вправи та завдання з мовно-літературної галузі:

1 клас:

Тема: Графіка: лінія, штрих, пляма.

Під час вивчення графіки на гурткових заняттях можна дітям запропонувати завдання, що передбачає оформлення літери власного імені (рис. 1, 2, 3, 4). Так, дітям пропонують назвати своє ім'я, порахувати кількість літер у слові, назвати всі літери та прикрасити першу літеру власного імені речами, які дітям подобаються. Це можуть бути іграшки, квіти, цукерки, кульки тощо. Таким чином, діти повторюють літери та звуки, будову слова, вчаться візуалізувати думки [16].

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Прочитані твори на уроках читання діти з часом забувають або можуть пропустити завдання, не дослідивши вивчений текст. На заняттях гуртка можна запропонувати дітям пригадати прочитані твори, обговорити найулюбленіший твір та зобразити літературного героя, який найбільше сподобався, у відповідному середовищі. Таким чином, діти під час обговорення пригадують твори, які вивчали на уроках, переказують фрагменти, які найбільш запам'ятались, та аналізують головних героїв, далі зображують героя за правилами композиції. На світлині зображений головний герой Киця (рис. 5, 6, 7) із твору Івана Франка «Плакала киця на кухні» [17].

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Тема: Живопис.

На одному з занять можна пограти в гру «Назви овоч, ягоду або фрукт». Діти повторюють приголосні літери та пригадують овочі, назва яких починається на певну літеру. Практично створюють казковий будинок у вигляді улюбленого овоча, ягоди чи фрукта (рис. 8, 9) [16].

Рис. 8

Рис. 9

2 клас

Тема: Мова графіки та живопису.

На уроках української мови та читання діти вивчають тему «Знайомтесь зірка!» [14], під час якої розглядають власні назви. Головними словами є «зірка», «сонце», тому на заняттях гуртка можна запропонувати завдання на асоціацію під час вивчення теми «Мова графіки та живопису» на заняттях гуртка. Завдання полягає в тому, що дітям пропонують зобразити кілька однакових кіл на одному аркуші паперу. З кожного кола потрібно зробити будь-який предмет чи об'єкт, в основі якого лежить коло (може бути квадрат чи трикутник) (рис. 10, 11). Таким чином діти повторюють власні назви предметів, відбувається розвиток творчого мислення, уяви, формується навичка узагальнювати предмети та розкладати їх на частини, що в подальшому стане невід'ємною складовою в побудові складних зображень, зокрема в натюрмортах.

Рис. 10

Рис. 11

Тема: Композиційні прийоми у декоративно-прикладному мистецтві.

Під час вивчення теми: «Слова що долають відстань» [15] діти вивчають правильне написання електронних листів. На гурткових заняттях можна запропонувати розробити власний смайлик для свого адресата (рис. 12, 13, 14, 15).

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

3 клас

Тема: Композиція.

Однією з тем мовно-літературної галузі є «Культура мовлення» [1], тому на заняттях гуртка дітям можна запропонувати створити діалог двох осіб у вигляді коміксу (рис. 16, 17). Серед завдань коміксу можна передбачити ті, які спрямовані на уникнення використання слів-паразитів.

Рис. 16

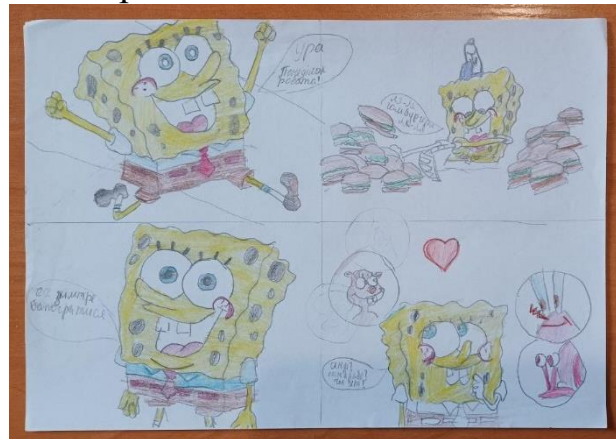

Рис. 17

Тема: Художня творчість у житті людини.

Тема «Розвиток мовлення. Усний виступ» [1] знайомить дітей з різними видами бібліотек. На заняттях гуртка діти можуть пофантазувати та створити власний образ омріяної бібліотеки, у яку б цікаво було їм приходити. Наприклад, вони можуть спочатку створити малюнок або об'ємну споруду, використовуючи втулки з паперових рушників (рис. 18, 19, 20), а потім продемонструвати та описати усно свій виріб.

Рис. 18

Рис. 19

Рис. 20

Тема: Малюнок.

Тема «Оповідання. Аналіз тексту» [1] знайомить з уривком твору «Матильда». На гуртку діти можуть створити образ розумної дівчинки Матильди за своєю уявою (рис. 21, 22, 23). У процесі створення вони мають поміркувати, якою може бути героїня твору (як вона одягнена, яку зачіску має, який вираз обличчя тощо).

Рис. 21

Рис. 22

Рис. 23

Під час вивчення тем «Поняття про прикметник», «Розвиток мовлення. Опис предмета, опис тварин, мій робочий день» [2] та інші подібні можна створювати різні ілюстрації до прочитаних текстів, яскраві натюрморти, пейзажі (рис. 24, 25, 26, 27), а також робити усний опис відповідно до теми.

Рис. 24

Рис. 25

Рис. 26

Тема: Живопис.

Під час вивчення теми «Звуки і букви. Усна народна творчість» [1] діти знайомляться з приказками та прислів'ями. На заняттях гуртка діти мають можливість створити ілюстрацію до обраного прислів'я чи приказки або ж проілюструвати загадку чи зробити ребус.

4 клас

Тема: Малюнок.

1 семестр: Можна учням запропонувати проєкт: розробити власну книжечку з ілюстраціями. Учень може обрати будь-який вивчений твір і на основі нього розробити свою книжечку. Вона може бути у форматі коміксу. Як варіант, також можна запропонувати учням зазначити крилаті фрази оповідання та проілюструвати їх або зробити короткий опис тексту. Таким чином, діти повторюють зміст оповідання чи казки, пригадають будову тексту. Можна рекомендувати тексти на вибір: «Дівчинка, яка рятувала книжки», «Про міфи», «Як чумаки винайшли скло», «Лебідь, щука і рак», «Фарбований лис», «Малий та Карлсон, що живе на даху», «Марійка і жадібний грабіжник».

Окрім того, можна запропонувати дітям виготовити голову улюбленого казкового літературного героя з пап'є-маше [3].

2 семестр: Можна запропонувати дітям зробити буклет про українських письменників, яких вони вивчали (Т. Шевченко, Л. Українка та інші), записати цікаві відомості про них та назви творів цих авторів [4].

Вправи та завдання з математичної галузі:

1 клас

Тема: Композиція.

У процесі вивчення композиції можна запропонувати дітям створити динамічну композицію з геометричних форм. Діти можуть сформувати будь-яку фігуру за власним задумом, використовуючи певну кількість геометричних фігур за потребою. (рис. 28, 29, 30). Таким чином діти опановують уміння працювати з геометричними фігурами, комбінувати кольори, розвивають навичку бачення цілого та його частин [7].

Рис. 27

Рис. 28

Рис. 29

Рис. 30

Тема: Графіка: лінія, штрих, пляма.

Під час вивчення графіки можна запропонувати створити пейзаж з геометричних фігур (рис. 31, 32, 33), використовуючи основні форми: квадрат, коло, трикутник. Геометричні фігури тісно пов'язані зі всіма предметами, які є навколо нас. Будь-яку річ можна розібрати на частинки, і саме вони вкажуть на безліч геометричних форм, з якої складається ця річ. У такий спосіб діти вчаться узагальнювати форми, розкладати їх на геометричні фігури, при цьому закріплювати знання з уроків математичної галузі [7].

(Рис. 31)

(Рис. 32)

(Рис. 33)

2 клас

Тема: Мова архітектури.

На уроках математики учні 2-го класу починають вивчати таблицю множення, тому доцільними завданнями можуть бути завдання на створення багатоповерхівки з певною кількістю вікон. У такий спосіб діти власноруч зможуть побудувати умовну таблицю множення за Піфагором. Можна запропонувати вікна розфарбувати різними кольорами. Таких будинків на аркуші паперу може бути декілька, навіть назвати їх можна. Наприклад «Будинок № 6», у цьому випадку діти мають розмістити вікна 2×3 (рис. 34), «Будинок №12» - $2 \times 5 + 2$ (рис. 35) або «Будинок №7» - 1×7 чи «Будинок №18» - 3×6 (рис. 36) [8].

2x3

2x5+2

1x7; 6x2; 6x3

Рис. 34

Рис. 35

Рис. 36

Тема: Живопис.

У цьому завданні можна поєднати інтеграцію не лише з математичною галуззю, а й природничою. Діти мають створити квітку соняшника з однаковими пелюстками (рис. 37, 38). Для цього вони користуються лінійкою та вчаться будувати симетрію від центра. Чіткі розрахунки привчають до послідовності та охайності.

Рис. 37

Рис. 38

Тема: Мова графіки та живопису.

Створюючи натюрморт з предметів посуду, наприклад глечик, діти вивчають будову предмета. Завданням передбачено визначити, з яких геометричних фігур складається глечик. Таким чином діти визначають належність геометричних фігур до предмета та зображують предмет в об'ємі (рис. 39, 40). У цьому випадку чітко прослідковується використання набутих знань у 1-му класі.

Рис. 39

Рис. 40

3 клас

Тема: Композиція.

У процесі гри «Лабіринт» дітям можна запропонувати за допомогою лінійки зобразити рух від точки А до точки Б, використовуючи відрізки певної довжини. Наприклад, це можуть бути відрізки по 2 см, по 2 і 3 см, від 1 см до 5 см (на розсуд вчителя). Потім діти мають порахувати відстань зображеного шляху і написати на фініші результат (рис. 41, 42) [9].

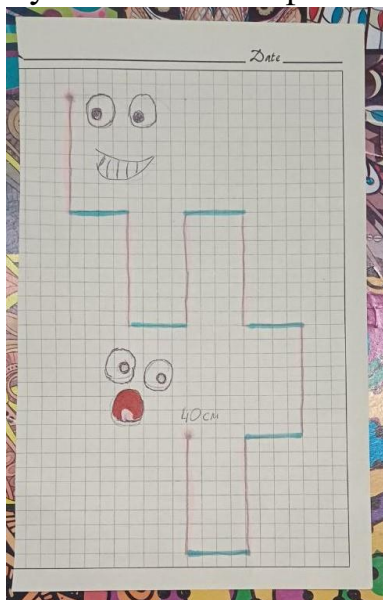

Рис. 41

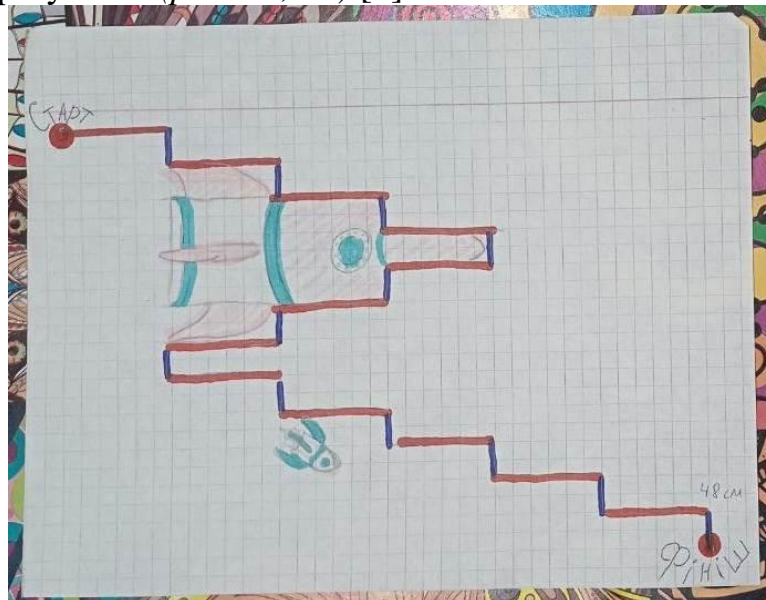

Рис. 42

Тема: Живопис.

Діти, малюючи натюрморт, можуть скласти власний натюрморт з кількох предметів. Наприклад, може бути таке завдання: «Скласти натюрморт з 3 речей», діти спочатку озвучують, які речі будуть зображувати, потім створюють композицію натюрморту з цих речей. Як додаткове завдання можна запропонувати дібрати речі різні за формою та кольором (рис. 43, 44, 45, 46) [9].

Рис. 43

Рис. 44

Рис. 45

Рис. 46

Тема: Малюнок.

Завдання «Піца» (Рис. 47) можна застосувати під час вивчення будь-якої з тем на віднімання та додавання, множення та ділення. Діти мають намалювати піцу, далі розділити на потрібну кількість шматочків. На кожному шматочку піци має бути своя начинка. Наприклад, піца для 6 дітей: одна дитина не любить томати, інша гриби тощо. Таким чином урахуємо побажання всіх дітей, тому на цих шматочках не повинно бути продуктів, які вони не люблять. Інгредієнти діти мають розмістити самостійно. Домалювавши піцу, діти мають порахувати скільки шматочків кожного інгредієнта поклали в піцу. Порахувати, скільки коштують продукти (за допомогою вчителя), і визначити ціну їхньої піци. Поміркувати, чому піца на замовлення коштує дорожче. У такий спосіб можна наголосити на важливості професії і на тому, що кожна праця має оплачуватись. Запитати, скільки б коштувала їхня праця при приготуванні такої піци, і визначити кінцеву суму піци [10].

Тісто - 45 грн.
Томати - 7 грн.
Креветки - 12 грн.
Петрушка - 4 грн.
Оливки - 5 грн.
Гриби - 2 грн.
Перець - 6 грн.
Ковбаски - 15 грн.
= 96 грн. + праця дитини = ?

Рис. 47

4 клас

Тема: Композиція.

Під час вивчення багатоцифрових чисел можна запропонувати спочатку створити абстрактний малюнок у стилі Піта Мондріана, використовуючи 3-4 кольори, та зобразити тварину або інший об'єкт (рис. 48, 49). Далі дитина має порахувати кількість використаних геометричних фігур, кількість фігур за кольорами та знайти кількість усіх можливих геометричних фігур.

Ще одним завданням може бути скласти орнамент з геометричних фігур у квадраті, наголосити на повторенні та симетрії, порахувати кількість застосованих фігур [11].

Рис. 48

Рис. 49

Тема: Малюнок.

Вивчаючи об'ємні фігури, діти більш детально про них дізнаються на заняттях гуртка. Програмою гуртка передбачено створення натюрморту з геометричних фігур, тому діти можуть дослідити гіпсові геометричні об'ємні фігури та зобразити їх на площині, передаючи світло та тінь, надаючи об'єм предметам, вивчаючи основи перспективи (рис. 50, 51, 52, 53) [12].

Рис. 50

Рис. 51

Рис. 52

Рис. 53

Вправи та завдання з природничої галузі:

1 клас

Тема: Природні форми. Рослини.

Під час вивчення природних форм на заняттях гуртка, діти повторюють будову квітки та зображують квітку за власним задумом (рис. 54, 55, 56). Такі елементи, як: корінь, стебло, листки діти малюють графічно. Під час відтворення зображення проявиться уява, яка допоможе розкрити власні відчуття та вподобання дітей. Вирізаючи пелюстки, діти можуть проявити креативність. Розглянемо світлину - із запропонованих ножиць, діти обрали фігурні, що дало цікавого ефекту. Так, діти закріплюють вивчений матеріал з уроків ЯДС [19].

Рис. 54

Рис. 55

Рис. 56

Тема: Природні форми. Тварини.

Дітям можна запропонувати низку завдань на дослідження комах за формою та будовою. Наприклад, можна обрати равлика та метелика і зобразити його в графічній чи живописній техніці, створити казкового, абстрактного чи реалістичного (рис. 57, 58, 59, 60) [20].

Рис. 57

Рис. 58

Рис. 59

Рис. 60

2 клас

Тема: Мова графіки.

Однією з тем підручника «Я досліджую світ» є «Як отримують інформацію люди з порушенням зору?» [5]. На занятті гуртка можна запропонувати дітям написати побажання мовою Брайля для людини з вадами зору, використовуючи гелеву ручку або фломастери (рис. 61); кожен літер можна зробити кольоровою для розмежування крапкових літер. Також можна використати онлайн-сервіс <https://braille.ukrzen.in.ua/> з автоматичним перекладом, у такому випадку діти візуально сприйматимуть літери та аналізуватимуть їхню будову.

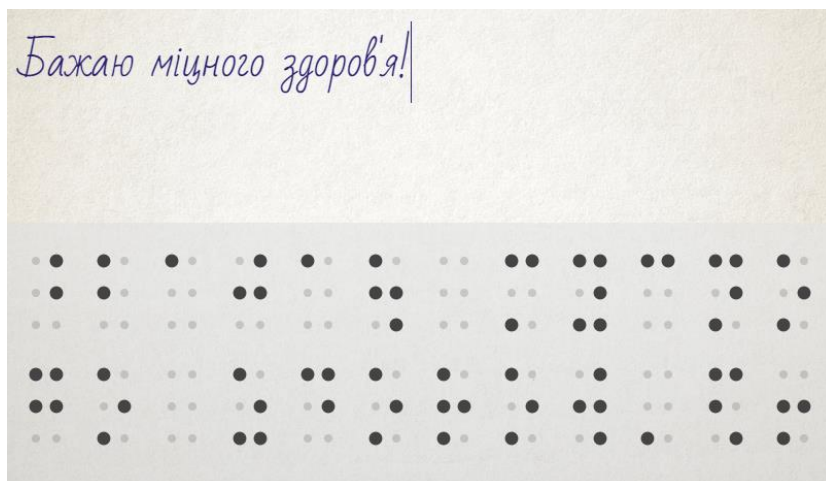

Рис. 61

Тема: Композиційні прийоми скульптури.

Під час вивчення теми «Як можна подорожувати, не виходячи з дому?» діти на уроці дізнаються про віртуальні музеї. На занятті гуртка в рамках вивчення теми «Композиційні прийоми скульптури» можна запропонувати дітям виліпити скульптуру експонату музею, який найбільш запам'ятався, або створити власний (рис. 62, 63) [2].

Рис. 62

Рис. 63

3 клас

Тема: Композиція.

Діти можуть створювати різноманітні сюжетні композиції відповідно до тем. Наприклад: зобразити одне шкільне правило; наша планета у космосі (рис. 64); своє сузір'я на небі (рис. 65, 66); відпочинок з родиною тощо (рис. 67) [21, 22].

Рис. 64

Рис. 66

Рис. 65

Рис. 67

4 клас

Тема: Композиція.

Можна запропонувати створити серію плакатів на тему здоров'я, харчування, загартовування та ін. Виготовити буклет або хронологічний малюнок еволюції тварини. Можна також виліпити модель планети Земля на екологічну тему; показати, якою вона може бути забрудненою та занедбаною, або ж навпаки, зобразити її квітучою, сяючою та веселою [23, 24].

Природнича галузь 1-4 класів охоплює низку досліджень. Тож досліджуючи рослини (рис. 68), комах, птахів (рис. 69), сонячну систему чи будову тіла людини (рис. 70), вивчаючи традиції та звичаї України (рис. 71, 72, 73), можна створювати образ досліджуваного в будь-якому класі.

Рис. 68

Рис. 69

Рис. 70

Рис. 71

Рис. 72

Рис. 73

Туроріал

1. На заняттях гуртка діти не лише створюють цікаві та оригінальні роботи інтегровані зі шкільними предметами та за програмою, але й вчать фіксувати процес їх створення (*рис. 74, 75*). Зйомка творчого процесу – це не просто фіксація етапів роботи, а й спосіб дослідити творче мислення, поділитися своїми ідеями з іншими та зберегти спогади про створення власного шедевру.

2. Діти мають можливість знімати демонстрацію роботи вчителя, щоб мати змогу додатково переглянути та виконати практичне завдання на високому рівні.

3. Зйомка може стати потужним інструментом для інтеграції предметів та покращення якості навчання.

Рис. 74

Рис. 75

Висновки. Творчість – це ключовий елемент для розвитку у дітей широкого спектру навичок. Важливо надати дітям можливість творчого самовираження в початковій школі. Це не лише розвиває їхні творчі здібності, але й створює основу для успішного навчання та розвитку в майбутньому.

Завдання інтегративного типу на заняттях гуртка з образотворчого мистецтва сприяють подоланню освітніх втрат з мистецької, математичної, мовно-літературної та природничої освітніх галузей початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.: іл.
2. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.: іл.
3. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.: іл.
4. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 2 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.: іл.
5. Волощенко О. В. Я досліджую світ: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. К.: Світич, 2019. 128 с.: іл.
6. Волощенко О. В. Я досліджую світ: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2 / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. К.: Світич, 2019. 128 с.: іл.
7. Заїка А. Математика: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти / А. Заїка. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 144 с.
8. Заїка А. Математика: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти / А. Заїка. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 144 с.
9. Заїка А. Математика: підруч. для 3-го класу закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1 / А. Заїка, С. Тарнавська. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 144 с.
10. Заїка А. Математика: підруч. для 3-го класу закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 2 / А. Заїка, С. Тарнавська. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 144 с.
11. Заїка А. Математика: підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти / У 2 ч. Ч. 1 / А. Заїка, С. Тарнавська. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 144 с.
12. Заїка А. Математика: підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти / У 2 ч. Ч. 2 / А. Заїка, С. Тарнавська. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 144 с.
13. Навчальна програма «Студія образотворчого мистецтва» (автор Новодворська Т.В.). Схвалено ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» для використання в освітньому процесі закладів позашкільної освіти (протокол № 3 засідання експертної комісії з позашкільної освіти від 12.12.2022 року, № реєстрації – 8.0016-2022, строк дії грифу – 01.07.2027)
14. Остапенко Г.С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / Г.С. Остапенко. К.: Світич, 2019. 128 с.: іл.

15. Остапенко Г.С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2 / Г.С. Остапенко. К.: Світич, 2019. 128 с.: іл.
16. Тарнавська Світлана. Українська мова. Буквар: підруч. для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2 ч.): ч. 1 / Світлана Тарнавська, Віра Науменко. Київ: Генеза, 2018. 112 с.: іл.
17. Тарнавська Світлана. Українська мова. Буквар: підруч. для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2 ч.): ч. 2 / Світлана Тарнавська, Віра Науменко. Київ: Генеза, 2018. 112 с.: іл.
18. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. К.: Видавництво «Світоч», 2019.
19. Я досліджую світ: підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2-х ч.): ч. 1 / Гільберг Тетяна та ін. Київ: Генеза, 2018. 112 с.: іл.
20. Я досліджую світ: підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2-х ч.): ч. 2 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ольга Гнатюк, Ніна Павич. Київ: Генеза, 2018. 112 с.: іл.
21. Я досліджую світ: підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Гарбузюк, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ: Видавництво «Алатон», 2020. 144 с.
22. Я досліджую світ: підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Гарбузюк, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ: Видавництво «Алатон», 2020. 152 с.
23. Я досліджую світ: підручник для 4 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ: Видавництво «Алатон», 2021. 152 с.
24. Я досліджую світ: підручник для 4 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. – Київ: Видавництво «Алатон», 2021. 152 с.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ У КЛАСІ ТА ПІД ЧАС ТРИВОГИ В УКРИТТІ: КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАВДАННЯ, ОНЛАЙН-СЕРВІСИ, ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ, ДИДАКТИЧНІ ІГРИ

КЕЙС КОМПЕТЕНТНІСНИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИКИ, ЯКІ СПРЯМОВАНІ НА ВИЗНАЧЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГАЛИН

Юлія ШУМЕЙКО

Вступ. Проблемою сучасної школи є освітні втрати, зумовлені повітряними тривогами, застосуванням дистанційної та змішаної форм навчання, скороченням тривалості уроків тощо. Перед учителями постає надважливе завдання – надолуження освітніх втрат, прогалин у знаннях і навичках, які виникають в учнів у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків. Важливо визначити, які навчальні предмети чи інтегровані курси та які саме теми з них потребують надолуження. Для цього можна використовувати різні інструменти – тестування результатів навчання, проведення діагностувальних робіт. І одним із видів таких робіт можуть бути кейси компетентнісних завдань, в основі яких закладене проблемно-ситуаційне навчання. Саме кейс-технологія надасть змогу, захопивши учнів сюжетом, об'єктивно оцінити прогалини у знаннях учнів.

Мета статті: надати зразок кейсів компетентнісних завдань з математики для учнів 2 – 4 класів, які спрямовані на визначення освітніх прогалин з математичної освітньої галузі за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Савченко О.Я.

Кейс компетентнісних завдань для учнів 2 класів (завдання укладені відповідно до ТОП (Савченко О.Я.), спрямовані на визначення освітніх прогалин з математики за 1 клас)

Учні 2 класу повернулися до школи після літніх канікул. Вони ділилися своїми враженнями з однокласниками, показували фото літнього відпочинку, розказували про цікаві місця, які відвідували з батьками та іншими дорослими, обмінювалися подарунками.

Завдання 1. Іринка показувала фото рослин, які вони зробили разом з бабусею, відпочиваючи у горах. Найбільше дівчинці сподобалися альпійські дзвоники, гірські ромашки та чебрець.

1. Встав пропущені числа. Обведи найменше число і ти дізнаєшся, скільки фото зробила дівчинка.

56, 57, __, 59, __, 61, __, __.

30, 29, __, 27, __, __, 25, __.

1.2. Розташуй числа у порядку зростання. Запиши букви у вказаному порядку. Це назва квітки українських Карпат, яка занесена до Червоної книги України.

43	89	12	90	23	56	77	30	67
----	----	----	----	----	----	----	----	----

л	й	е	с	д	ь	е	е	в
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання 2. Петрик разом з батьками відвідав зоопарк у місті Києві. Він здивувався, що під час літньої спеки для мешканців зоопарку влаштовують водні процедури. Там є штучні ставки та озера, водограї та водоспади, басейни, фонтанчики, водяні розпилювачі, грязьові калюжі, електродоїлки. Обчисли вирази, щоб дізнатися, скільки СПА-процедур пропонують тваринам у київському зоопарку.

$$19 - 9 = \underline{\quad\quad} \text{ озер.}$$

$$10 + 7 = \underline{\quad\quad} \text{ електропоїлок.}$$

$$24 + 1 = \underline{\quad\quad} \text{ фонтанів.}$$

$$24 - 1 = \underline{\quad\quad} \text{ акваспінерів.}$$

$$6 + 4 + 4 = \underline{\quad\quad} \text{ водограїв.}$$

$$80 - 20 - 2 = \underline{\quad\quad} \text{ розпилювачів.}$$

$$10 + 10 + 15 = \underline{\quad\quad} \text{ басейнів.}$$

Завдання 3. Сестрички Іванка та Соломія прийшли до школи у нових вишиванках. Їм придбали ці вишиванки батьки, коли відвідали Сорочинський ярмарок на Полтавщині. Дівчата розповіли, що крім вишиванок, вони були зачаровані й іншими вишитими речами – барвистими рушниками та різнокольоровими серветками.

Розв’яжи задачу і ти дізнаєшся, які ще предмети можуть бути прикрашені вишивкою.

Бабуся Петрика вишила 15 писанок до Великодня та 10 новорічних іграшок. На скільки більше писанок вишила бабуся?

Завдання 4. Марійка зі старшим братом відвідала у місті Черкаси виставку дронів – сучасних літальних апаратів на дистанційному керуванні. Дівчинка зрозуміла: щоб обрати якісний дрон, треба вміти користуватися іменованими числами. Приєднуйся до дівчинки та потренуйся порівнювати іменовані числа.

$$1 \text{ см} \underline{\quad\quad} 1 \text{ дм} \qquad 13 \text{ см} \underline{\quad\quad} 1 \text{ дм} \ 3 \text{ см}$$

$$1 \text{ доба} \underline{\quad\quad} 25 \text{ годин} \qquad 1 \text{ год} \underline{\quad\quad} 48 \text{ хв}$$

Завдання 5. Матвійко на майстер-класі у Львові навчився плести патріотичні браслети зі стрічок жовтого та блакитного кольорів. Він приніс стрічки до школи та навчав своїх однокласників на перерві робити такі браслети. Довжина браслета для дівчат – 1 дм, а для хлопчиків – на 2 см більший.

Накресли відрізки, які відповідають довжинам цих браслетів.

Кейс компетентнісних завдань для учнів 3 класів

(завдання укладені відповідно до ТОП (Савченко О.Я.), спрямовані на визначення освітніх прогалів з математики за 2 клас)

Учні 3 класу повернулися до школи після літніх канікул. Літо третьокласників було дуже насиченим – вони відвідали багато музеїв в українських містах та запам’ятали багато цікавої інформації.

Завдання 1. Олег відвідав музей Тараса Шевченка у місті Каневі Черкаської області та дізнався про життя та творчість цієї видатної людини.

1. Встав пропущені числа. Обведи найменше число і ти дізнаєшся, скільки років прожив Тарас Шевченко.

86, 87, ____, 89, ____, 91, ____, ____.

54, 53, ____, 51, ____, ____, 48, ____.

1.2. Розташуй числа у порядку спадання. Запиши букви у вказаному порядку, щоб дізнатися назву міста, у якому знаходиться один із музеїв Тараса Шевченка за межами України.

43	92	55	76	23	60	13
Н	Т	О	О	Т	Р	О

Завдання 2. Петрусь був у музеї-заповіднику українського гончарства в селищі Опішня Полтавської області, де ознайомився з творами народних майстрів-гончарів та художників-керамістів.

Обчисли вирази, розташуй їх у порядку зростання і ти дізнаєшся, як називається один із глиняних виробів, створених опішнянськими майстрами.

$72 - (7 + 9)$ І

$54 - 8 + 50$ А

$(30 - 27) + 66$ Р

$(36 : 4) \cdot (18 : 3)$ К

$55 + 4 \cdot 3$ Т

$(42 - 39) : 3$ М

$45 : 5 - 2$ А

Завдання 3. Оленка відвідала Національний музей архітектури та побуту під відкритим небом, що знаходиться на околиці Києва. Екскурсія, присвячена українському побуту, триває 1 год 30 хвилин. О котрій годині закінчиться екскурсія, якщо вона почалася о 10 годині?

Завдання 4. Ліза зацікавилася музеєм писанкового розпису у місті Коломия Івано-Франківської області, у якому зібрані всі писанки України. Це єдиний у світі музей писанки, споруда якого виконана у вигляді великого розписаного яйця висотою 13 метрів. У музеї відбуваються майстер-класи з писанкарства.

Учні третього класу під час відвідування музею писанкарства зробили 25 писанок, 15 мальованок, а дряпанок – у 5 разів менше, ніж писанок і мальованок разом. Скільки дряпинок зробили діти?

Завдання 5. Андрійко розповів про музей історії запорізького козацтва, який розташований на острові Хортиця Запорізької області. У музеї представлена цікава колекція зброї, посуду, монет часів козацтва. Особливо його зацікавила діорама «Битва київського князя Святослава».

Діорама у музеї має прямокутну форму. Її довжина 5 м, а ширина 2 м. Обчисли периметр прямокутника.

Кейс компетентнісних завдань для учнів 4 класів

(завдання укладені відповідно до ТОП (Савченко О.Я.), спрямовані на визначення освітніх прогалів з математики за 3 клас)

Учні 4 класу повернулися до школи після літніх канікул. Вони були сповнені враженнями – адже за три місяці відпочинку можна було зробити так багато справ!

Завдання 1. Оленка відпочивала разом з родиною у місті Самбір Львівської області. Вони проживали у готелі.

1.1. Встав пропущені числа у ряду, щоб дізнатися номери їхніх кімнат.

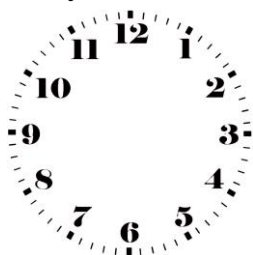
295	296					301			
-----	-----	--	--	--	--	-----	--	--	--

405	404	403		401			398		
-----	-----	-----	--	-----	--	--	-----	--	--

1.2. Обведи найбільше та найменше число серед поданих у попередньому завданні. Знайди їх суму та різницю письмово.

Завдання 2. Самбір – одне з найдавніших міст Галичини. Воно має багато цікавих місць для перегляду. Наприклад, у Самборі є ратуша з сорокаметровою вежею.

2.1. Перебувати на вежі можна лише 2 години. Оленка з родиною спустилися з вежі о 19 годині 20 хвилин. Познач на годиннику час, коли вони піднялися на вежу.

2.2. Квиток для дорослих коштує 20 грн, а для дітей – 10 грн. Доповни таблицю відсутніми даними. Якою дією можна дізнатися вартість відвідування вежі для родини Оленки, якщо вона має маму, тата та двох менших братів-близнюків?

	Ціна	Кількість	Вартість
Квиток для дитини			
Квиток для дорослого			

А $2 \cdot 20 + 3 \cdot 10$

Б $20 \cdot 3 + 10 \cdot 2$

В $20 \cdot 2 + 10 \cdot 3$

Г $20 + 10$

2.3. Розв'яжи рівняння. Корінь рівняння вкаже тобі на вік Оленчиних братів.

$$84 : x = 12$$

Завдання 3. У Самборі Оленці дуже сподобався історико-етнографічний музей «Бойківщина». У музеї постійно діють надзвичайно цікаві експозиції. Дівчинка зацікавилася старовинним посудом, який представлений великою кількістю експонатів.

У першому залі музею представлено 24 зразки посуду, а у другому – 36. $\frac{1}{4}$ всіх експонатів – це посуд із дерева. Скільки експонатів посуду із дерева знаходиться у музеї?

Завдання 4. Також у Самборі є відпочинкова зона з басейном та розвагами.

4.1. Зафарбуй у таблиці клітинки з виразами, значення яких повторюються. І ти дізнаєшся, скільки разів Оленка купалася у басейні.

$20 : 10 \cdot 7 =$	$6 \cdot 2 + 8 =$	$5 \cdot 7 - 22 =$	$500 - 300 - 100 =$
$63 : 7 \cdot 4 =$	$100 - 86 : 1 =$	$24 : 3 + 54 : 9 =$	$400 + 30 + 5 =$
$700 - 200 + 30 =$	$36 : (43 - 37) =$	$16 : 2 + 36 : 4 =$	$8 \cdot 7 - 6 \cdot 7 =$

4.2. Дно басейна прямокутної форми має довжину 14 м. Його ширина у 2 рази менша, ніж довжина. Обчисли периметр басейну.

Завдання 5. За 7 км від Самбора є село Кульчиці. Це батьківщина двох героїв – гетьмана війська запорізького Петра Конашевича-Сагайдачного і героя визволення Відня. У цьому селі проживають татові родичі. Вони запросили Оленчину родину на свято вареників.

До свята кухарі наліпили 450 вареників і розклали їх на 9 квадратних таць, порівну на кожну. Потім вони доліпили решту вареників і розклали їх на 4 круглі таці. Скільки вареників на круглих тацях, якщо на кожній з них на 10 вареників менше, ніж на одній квадратній?

Розв'яжи задачу зручним для себе способом.

Висновки. Подолання освітніх втрат на уроках математики можливе завдяки системній роботі вчителя з діагностування знань учнів, залучення їх до виконання диференційованих завдань відповідно до тих тем, які викликають у дітей найбільші труднощі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати?
URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>.
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv>.

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ EDPUZZLE ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ВІДЕО З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ НПП «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ» В ТРЕТЬОМУ КЛАСІ

Світлана КРІПАКА

Вступ. Освітні втрати – це прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків. Подолання освітніх втрат є важливим завданням для забезпечення успішного навчання та розвитку дитини.

Мета статті: розглянути новий підхід до урізноманітнення освітньої діяльності учнів, надати інструкцію та поради щодо створення інтерактивного навчального відео в сервісі Edpuzzle, подати посилання на інтерактивні відео в сервісі Edpuzzle з української мови для здобувачів освіти, які навчаються за освітньою програмою «НПП «Інтелект України» у 3 класі.

Виклад основного матеріалу.

Освітні втрати – це прогалини у знаннях і навичках, які виникають в здобувачів освіти під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами та очікуваними результатами навчальних здобутків. І, щоб надолужити прогалини, пропоную урізноманітнити та активізувати діяльність учнів.

Як відомо, більшості учнів значно легше сприймати нову інформацію завдяки яскравим інтерактивним матеріалам. Тому цілком закономірно, що інтерактивність та візуалізація стали невід’ємною частиною сучасного освітнього процесу. Забезпечити різноманітність пізнавальної діяльності та усунути прогалини в знаннях здобувачів освіти педагогу допоможуть інтерактивні навчальні відео. Як правило, частина таких завдань виконується учнями в асинхронному режимі. Успішний досвід освітніх онлайн-платформ доводить, що відео може бути не лише розвагою, але й ефективним інструментом для навчання і подолання освітніх втрат.

Окрім того, унаочнення інформації має свої переваги: відбувається інтенсифікація навчання (відео допомагає коротко передати значні обсяги інформації) та активізація навчальної й пізнавальної діяльності (зацікавленість дітей та мотивування їх до навчання); увага концентрується на навчальному матеріалі та на найголовніших моментах; активізується емоційний компонент навчання; урізноманітнюється освітній процес, здійснюється орієнтація на інтереси конкретної дитини.

Тож, якщо ви вже спробували багато цифрових інструментів і прагнете урізноманітнення, а часу на відстеження динаміки навчальних досягнень учнів обмаль, пропоную створити навчальне інтерактивне відео в Edpuzzle. То з чого ж почати роботу в Edpuzzle?

Спершу перевіряємо, що батьки (або законні опікуни) дали згоду або отримали сповіщення щодо того, як ідентифікаційна інформація їхньої дитини

буде передана третій стороні. Потім підтверджуємо свою електронну адресу. Це допоможе ресурсу переконатися, що ви є тим, за кого себе видаєте, і захистити вашу особисту інформацію.

Переходимо до створення відео. Шукаємо в YouTube ролик, який ідеально підходить до навчальних завдань. Копіюємо посилання, вставляємо в Edpuzzle. За потреби обрізаємо зайве: у відеоредакторі натискаємо на вкладку «Вирізати». Під вашим відео з'являється синя смуга. Перетягуємо білу вертикальну лінію з обох боків смуги, щоб обрізати відео з початку або з кінця. Якщо ви хочете додати іншу частину до свого відео (наприклад, якщо ви хочете вирізати частину з середини), натисніть кнопку «Додати частину». Ви можете повторювати цей крок необмежену кількість разів! Коли закінчите, вирізані фрагменти відображатимуться сірим кольором, а решта відео – синім кольором на панелі. Щоб переглянути, як виглядатиме ваше відео разом із вирізаними частинами, перетягніть чорну кульку назад на початок відео.

Наступний крок – «накладаємо» на відео запитання (з вибором відповідей, відкритого типу або письмовий коментар, щоб зробити відео пояснення зрозумілішим). Додаємо зображення та посилання за потреби. Зберігаємо. За потреби передивляємось, редагуємо (рис.1).

Рисунок 1. «Накладені» на відео запитання».

Прив'язуємо до Google Classroom: у спливаючому вікні відео «Призначити», вибираємо класи Google Classroom, у яких хочемо опублікувати своє завдання. Унизу вікна встановлюємо перемикач «Опублікувати в Google Classroom» на «Увімк.». Натискаємо синю кнопку «Призначити», і все готово! Примітка: Якщо хочете запланувати завдання на майбутнє, не забудьте встановити дату початку перед тим, як опублікувати своє завдання в Google Classroom. Функція «Журнал оцінок» допоможе вчителю відстежувати виконання завдання та поступ учнів, а також пришвидшить перевірку чи оцінювання (рис.2) [1].

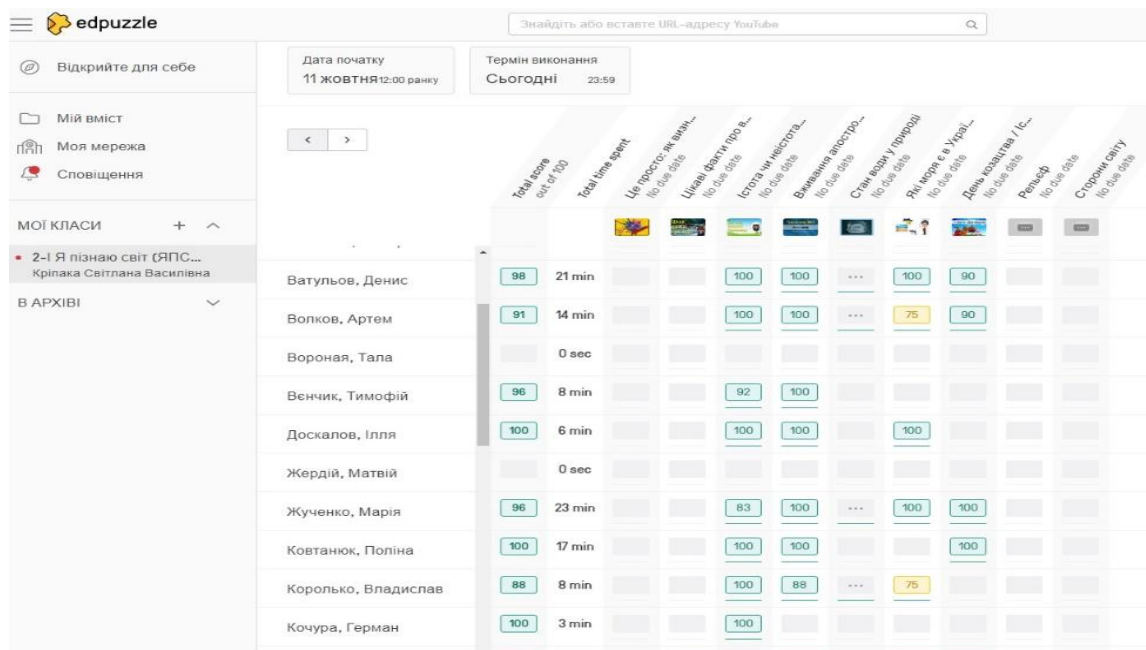

Рисунок 2. Відстеження поступу учнів у Classroom.

Відстеження динаміки навчальних досягнень учнів дає змогу педагогам вчасно діагностувати можливі освітні втрати та швидко на них реагувати.

Висновки

Отже, використання інтерактивного навчального відео в Edpuzzle суттєво оновлює навчальну систему, полегшує роботу вчителів, унеможливорює пасивність учнів, пробуджує у здобувачів освіти інтерес та мотивацію, і тим самим сприяє надолуженню освітніх втрат.

Посилання на інтерактивні відео в сервісі Edpuzzle з української мови для здобувачів освіти, які навчаються за освітньою програмою «НПП «Інтелект України» у 3 класі.

Іменник. 3 клас

<https://edpuzzle.com/media/65fd7a83e20be7bc21035c1b>

Прикметник 3 клас

<https://edpuzzle.com/media/65fd896eab89fe17308b20dd>

Дієслово. 3 клас

<https://edpuzzle.com/media/65fd93606dba11484df802df>

Прислівник. 3 клас

<https://edpuzzle.com/media/65fd9b5ae75b97c733811cb8>

Службові слова. 3 клас

<https://edpuzzle.com/media/65fdab0231285ac63126523a>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідковий центр Edpuzzle. URL: <https://support.edpuzzle.com/hc/uk>
2. Ковбасюк Т. Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога НУШ. URL: <https://medialiteracy.org.ua/vykorystannya-suchasnyh-osvitnih-instrumentiv-dlya-pidvyshhennya-rivnya-tsyfrovoyi-kompetentnosti-pedagoga-nush/>

3. Кріпака С.В. Робота в Edpuzzle. URL: <https://youtu.be/2brbmiFKR8A>
4. Повторюємо загальні відомості про іменник. Урок 18. Українська мова. 3 клас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ov5Fial3UIs>
5. Повторюємо загальні відомості про прикметник. Урок 22. Українська мова. 3 клас. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-jI7mnVG_bI
6. Повторюємо загальні відомості про дієслово. Урок 26. Українська мова. 3 клас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b1QP5k2GPkE>
7. Повторюємо вивчене про прислівники. Урок 36. Українська мова. 2 клас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dY2RqS90C64>
8. Тест «Службові слова в реченні» (Українська мова та читання). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XA33xwZDPT8>

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ДОСВІДУ РОБОТИ ПЕДАГОГІВ ПЕТРІВСЬКОЇ ФІЛІЇ ПЕТРІВСЬКОГО ЛЦЕЮ ПЕТРІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ірина ГОРНІСТОВА

Вступ. У 2020 році одне з базових прав людини – право на освіту – виявилось під загрозою. З початку пандемії і до сьогодні освітня система України постраждала значно серйозніше, ніж освітні системи інших країн. Це пов'язано з тим, що значна частина українського учнівства не може повернутися до нормального режиму навчання вже більш ніж упродовж трьох років: спочатку на заваді цьому була пандемія COVID-19, а із лютого 2022 року – повномасштабна агресія російської федерації проти України.

Мета статті: розгляд ефективних методів подолання освітніх втрат на уроках у початковій школі; обмін досвідом роботи педагогічних працівників у роботі із здобувачами освіти щодо подолання освітніх втрат.

Виклад основного матеріалу.

Продовження освітнього процесу в умовах війни стало власним фронтом і важливою місією для українських освітян. Окрім уроків, навчальний процес надає можливість дітям перебувати у колі друзів та однолітків, дає відчуття безпеки та стабільності. Учні вже певною мірою пристосувалися до повітряних тривог, знають усі алгоритми дій під час сигналу тривоги. Попри складні умови важливо підтримувати дітей, намагатися підвищувати якість навчання, реалізовувати заходи з подолання навчальних прогалин.

Виокремлюють два поняття навчальних втрат:

Навчальні втрати — втрата знань і навичок, академічний регрес через певні перерви в навчанні конкретного учня.

Навчальні прогалини/розриви у навчанні — відмінності між фактичними результатами, академічним прогресом учня та очікуваними результатами, які встановлюють стандарти чи передбачають середньостатистичні дані [1].

Під час освітнього процесу вчителі стикаються з обома явищами. Наприклад, якщо в окремих учнів чи класах спостерігаються втрати в оволодінні програмою, мова йде про навчальні втрати. Якщо ж відстежуються індивідуальні поступи учнів, які навчаються екстерном чи за змішаною формою навчання, то це вже навчальні розриви. Петрівська філія Петрівського ліцею Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області навчалася та навчається на очній формі навчання, тому на щастя великих освітніх втрат діти не мають. Ті уроки, які були втрачені під час тривоги, вчителі проводять за рахунок ущільнення.

Пропонуємо переглянути фрагменти уроків учителів закладу.

Класний керівник 1-А класу Москаленко А.Р. на уроці ЯДС (читання) найчастіше використовує ігри, які спрямовані на розвиток навичок читання.

Так, під час уроку з теми «Вивчаємо птахів» діти спочатку читають назву птаха, а потім шукають його фото та вставляють у відповідну кишеню (рис. 1).

Рис. 1 «Вивчаємо птахів»

На уроках читання вчитель використовує ігри з мережі «Інтернет», зокрема: «Складове лото», «Нагодуй тваринку», «Випери білизну», «Читай-хапай» (рис 2-5).

У своїй роботі Москаленко А.Р. практикує цікаві розвивальні завдання в LEARNINGAPPS. Має власний кабінет, у якому розміщені самостійно розроблені вправи <https://learningapps.org/myapps.php> [2].

Учитель 1-В класу Копійка В.М. застосовує ігрові технології на уроках української мови для розвитку фонематичного слуху та навичок читання.

I. На етапі знайомства із звуком-буквою

1. «Впіймай звук».

Учитель читає вірш. Діти уважно слухають і мають плескати в долоні, якщо почули у слові відповідний звук.

2. «У чому різниця».

Учитель називає слова: пив-лив, рак-мак, а діти повинні назвати звуки, якими відрізняються слова.

3. «Придумай слово».

Діти повинні придумати слова із новим звуком. Можна вказувати позицію звука: на початку, у середині чи в кінці слова.

4. «Продовж склад, щоб вийшло слово». Наприклад: ні(ж), ле(в), ла(к), ма(к) тощо.

5. «Яка буква загубилась?»

Діти повинні впізнати, яких букв не вистачає: с*р*ка, в*р*на, д*ткам к*шку в*рила...

6. «Розсипанка».

Із розсипаних складів утвори слова: ма, во, са, ли, ло, на.

7. «Назви хвостик».

Учитель називає початок слова, а діти кінець. Можуть бути різні варіанти: дя (тел, дько, кую), ба (рабан, тько, скетбол) тощо.

8. «Ланцюжок».

Учитель називає слово і кидає м'ячик дитині. Дитина повинна назвати слово, яке розпочинається на кінцевий звук названого вчителем слова, і передати м'яч іншому.

9. Ігри з цеглинками LEGO: «Голосний-приголосний», «Твердий-м'який»(за кольором), «Наголос»(показують кількість цеглинок, на який склад падає наголос), «Скільки складів у слові», «Скільки слів у реченні» (показують кількість цеглинок).

10. «Посели слова в будиночки».

Цікава гра для роботи в парах і групах. Учитель роздає звукові схеми і предметні малюнки (будинки). Учні повинні відшукати будинок для того слова, яке подане у звуковій схемі.

11. «Побудуй будиночок».

Цікава гра для роботи в парах і групах. Учитель роздає малюнки, а діти повинні побудувати звукові схеми (будиночки).

II. Для розвитку навичок читання

1. «Щоб ротик був слухняним».

Читання складів з вивченими буквами, промовляння скоромовок. Щоб дітям було цікаво, читаємо разом із КОЛОБОКОМ: учитель говорить «КОЛОБОК котиться на гору» (читаємо дуже повільно, це для тих дітей, хто ще тільки починає читати склади), «КОЛОБОК котиться по рівній доріжці» (читаємо у звичайному темпі), «Колобок покотився з гори» (читаємо дуже швидко).

2. «Пеньок».

Читаємо слова; на тому слові, яке відрізняється, присідаємо на пеньок (зупиняємось): ніс, ніс, ніс, ліс,..

3. «Дощик- пустун».

Учитель пише слова чи короткі речення і при цьому стирає верхи букв. Діти повинні здогадатись, який напис змив дощик.

4. «Збери склади(букви) в слово».

Діти повинні переставити склади чи букви, щоб вийшло слово: каваци (цікава), биудокн (будинок) і т. п.

5. «Хто це? Що це?»

Учитель називає ряд слів, а учні називають це одним словом: тюльпан, пролісок, нарцис, троянда (квіти), або рідна, лагідна, ласкава, найдорожча (мама) і т. п.

б. «Розвідники».

Розвідайте, скільки речень, чи скільки разів повторюється якесь слово в тексті.

Тема уроку: «Закріплення вивченої букви ю»

На етапі підготовки до читання. Робота зі скоромовкою (рис.2).

Рис. 2. Робота зі скоромовкою

Тема уроку: «Звук [г], буква «ге».

Гра «Розвідники»: розвідайте, скільки речень у віршику (рис. 3).

Рис. 3. Гра «Розвідники»

Класний керівник 2-Г класу Воронцова Л.В. переконана: не зважаючи на те, що діти навчалися та навчаються очно, усе одно мають прогалини в навчанні. Адже діти багато хворіли, було змішане навчання, також негативний вплив мали безліч сигналів тривоги, перебування у сховищі. Для того щоб надолужити втрачений матеріал, гарно його запам'ятати, уміти розказати і навчити товариша, учитель використовує LEGO. Дуже зручно: економія часу, вчать всі, гарний результат.

Воронцова Л.В. надає фрагмент уроку з використанням LEGO-технології на уроках української мови.

Тема: Вивчаємо іменник, знайомство.

Вивчаємо правило

Вправа «Башта».

Вчимо правило про іменник і використовуємо цеглинки.

- **Іменники- слова** (беремо **синю** цеглинку),

- **які називають предмети** (беремо **жовту** цеглинку), покладемо на синю цеглинку і говоримо спочатку правило, показуючи на синю цеглинку, потім жовту цеглинку,

- **і відповідають на питання хто? що?** (беремо **зелену** цеглинку), кладемо зверху і повторюємо від початку всі цеглинки,

- **на питання хто? відповідають істоти** (**блакитна** цеглинка), кладемо зверху, повторюємо від початку всі цеглинки,

- **на питання що? відповідають неістоти** (**помаранчева** цеглинка), кладемо зверху, повторюємо від початку всі цеглинки.

Башта готова. Повторюємо правило спочатку і запам'ятовуємо за кольорами.

Перевіряємо.

Вправа 1

Учитель піднімає зелену цеглинку, **що це?** (відповідають на питання хто? що?)

Учитель піднімає синю цеглинку, **що це?** (іменники – це слова).

Можна запропонувати дітям погратися таким чином у групах. Піднімати кольорові цеглинки, а діти пригадують, яка це частинка із правила.

Вправа 2

Ця сама башта-правило. Повторили правило, показуючи на цеглинки.

Завдання – що змінилося? Учитель міняє місцями помаранчеву і блакитну цеглинки. Завдання дітей сказати, що змінилося у правилі.

«На питання хто? відповідають істоти» змінилося на «На питання що? відповідають неістоти».

Завершуємо вправу, повторюємо правило.

Вправа 3 Складаємо розповідь «Тварини взимку»

Завдання: назвати тварин за кольорами цеглинок. Наприклад:

Синя – синичка,

Червона – чайка,

Зелена – змія,

Блакитна – бичок,

Помаранчева – поні,

Жовта – жирафа.

Башта готова. Складаємо розповідь про цих тварин узимку, дивлячись на цеглинки.

Наприклад:

Прийшла зима. Синички шукають їжу на деревах. Чайки відлетіли ближче до моря. Змії впали в сплячку. У корови народився маленький бичок. Поні відпочиває у стійлі. А у жирафи зими немає.

Щоб запам'ятати текст, знову граємо.

Вправа 1

Учитель показує цеглинку на башті, а діти говорять речення, яке склали.

Вправа 2

Замінюємо цеглинки. Завдання: які речення помінялися місцями?

Вправа 3

Відходимо від тексту.

Складіть із цеглинок башти улюблену тварину.

Вправа 4

Повертаємося до тексту.

Хто перший складе цеглинки у башту, розповідаючи наш текст про тварин.

Розповідаємо текст разом.

Складаємо план до тексту питальними реченнями.

Текст

Зима

Прийшла красуня-зима.

Усе навколо вона застелила білим килимом. Замерзла річка і вкрилася кригою. Тваринам холодно. А дітям - час для розваг. Малята катаються на санчатах, лижах, ковзанах. Скоро новорічні свята!

Весело взимку.

Вправа 1

Складаємо план, використовуючи цеглинки.

-Яка пора року настала? (**синя**)

-Чим застелила зима землю? (**червона**)

-Яка річка взимку? (**блакитна**)

-Як почуваються тварини взимку? (**зелена**)

-Що роблять діти взимку? (**жовта**)

-Чи весело взимку? (**помаранчева**)

Башта готова. Виконуємо вправи для запам'ятовування. Мінємо місцями цеглинки, показуємо цеглинки і відгадуємо, яке це речення. Говоримо від початку всі речення.

Коли гарно запам'ятали, записуємо у зошит, дивлячись на кольори.

Класний керівник 3-А класу Коломоець Т.Г. на уроці ЯДС (українська мова) для подолання освітніх втрат з різних тем найчастіше використовує творчі проекти, дослідницькі роботи. Для прикладу пропонує фрагмент з уроку ЯДС (українська мова).

Тема: Хлібні зернові культури (3 клас).

Мета: пригадати способи розмноження рослин, принцип поділу рослин на дикорослі й культурні; познайомити з хлібними зерновими культурами, їх будовою та значенням; учити досліджувати, порівнювати й фіксувати результати.

1. Гра «Павутинка».

Розказати за допомогою фото і довідки, як розмножуються рослини (рис. 4).

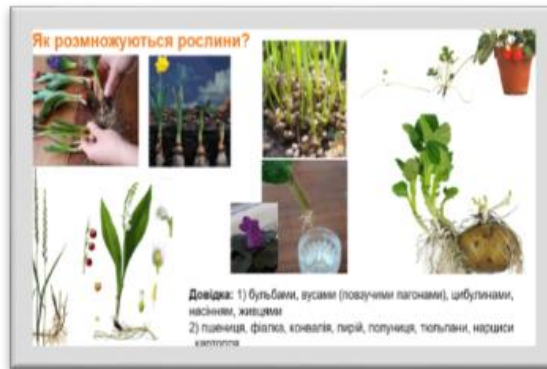

Рис 4. Довідка до гри «Павутинка».

Один учасник називає рослину, а інший розповідає, як розмножується рослина (бульбами, вусами, цибулинами, насінням, живцями).

2. Робота в групах.

Практичне дослідження хлібних рослин.

Об'єднують учнів у групи (5-6 дітей).

Для кожної групи потрібно:

- борошно різних видів (пшеничне, кукурудзяне, житнє...), кукурудзяний крохмаль;
- крупи: пшеничну, манну, перлову, ячну, гречану, кукурудзяну, рисову; пластівці різних видів;
- етикетки (частини упакувань) від борошна, круп, пластівців (можна фото).

Гридасова І.І., класний керівник 4-А класу, стверджує, що навчання у період війни – це складно. Найбільше освітніх втрат вона відзначає саме з читацької компетентності.

На уроці української мови вчитель мотивує учнів читати програмові твори та додаткову літературу. Організовує екскурсії до бібліотеки. Учні мають читацькі щоденники, у які записують прочитані твори та їх короткий зміст. Часто на уроках практикує написання відгуків про прочитані твори, у яких діти висловлюють свої враження від прочитаного. Вагоме значення у процесі навчання надає інтерактивним технологіям.

LEARNING APPS – платформа, яка урізноманітнює уроки читання і робить їх сучасними та цікавими завдяки інтерактивним завданням.

Гридасова І.І. використовує різноманітні тексти з ускладненням для формування навички швидкочитання. Ці тексти відрізняються від типових тим, що мають приховані верхню чи нижню частини, не мають пробілів, містять

випадкові символи, можуть бути переставлені букви чи дзеркально зображений текст. Усе це в ігровій формі спонукає учнів до читання.

Особливе бажання читати пробуджує підготовка до інсценізації твору, у процесі якої діти працюють над читанням, інтонацією своїх героїв.

Проектна діяльність сприяє розвитку читацької компетентності. Учні вчаться знаходити, аналізувати та добирати інформацію до заданої теми. Готують усні висловлювання на основі знайдених матеріалів.

Практичний психолог Горністова І.А. погоджується з думкою фахівців психологічних служб про те, що зараз важко і дорослим, і дітям. Постійний стрес, тривога, страх, панічні атаки, нервова напруга, відсутність спілкування, невизначеність у завтрашньому дні, зміна настрою, проблеми зі здоров'ям, неможливість впливати на ситуацію, апатія тощо. Усе це призводить до травмування кожної особистості. І саме тому у своїй роботі використовує методики, які допомагають дітям стабілізувати свій емоційний стан, подолати страх, впоратися з панічними атаками.

Центр психічного здоров'я і психосоціального супроводу НаУКМА у співпраці з психологічною службою і при підтримці Представництва ЮНІСЕФ в Україні розробили корекційно-розвиткову програму «Безпечний простір» для практичних психологів і соціальних педагогів, які працюють з дітьми дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку щодо створення безпечного середовища та формування життєстійкості. Метою зазначеної корекційно-розвиткової програми є підвищення стійкості до переживання наслідків стресу дошкільнятами і школярами після психотравматичних подій. Завдячуючи програмі UNICEF, маємо можливість використовувати безліч корисних методик: Світлана Ройз ТВОЯ СИЛА – допомагає дітям краще себе пізнати, долати життєві труднощі, боротися зі своїми страхами [3].

У роботі зі страхами дітям до вподоби працювати з ІСКОРКАМИ. Учні спочатку обирають іскорки, знайомляться з ними та розповідають про свої страхи, у результаті іскорки стають для них друзями [4].

Висновок. Отже, кожен педагог переконаний, що кожна дитина на сьогодні має освітні втрати. І лише спільними зусиллями, об'єднавшись, ми зможемо допомогти дітям надолужити втрачене. Кожен застосований метод є ефективним. Компенсація навчальних втрат залежить від їх обсягу та кількості учнів, які мають такі втрати. Ідеальної стратегії компенсації навчальних втрат не існує: кожен обраний шлях матиме свої переваги та недоліки. Таким чином, вибір стратегії та прийняття рішення щодо кожного учня має прийматися індивідуально [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підтримка батьків та дітей під час війни. URL: https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwmYCzBhA6EiwAxFwfgFiYBvx9zQuqV-BmujV04viawbMq3vIJRE72qzaHq3M2-WnuNa21bBoCg3MQAvD_BwE.
2. Онлайн-ігри вчителя початкових класів. URL: <https://learningapps.org/myapps.php>.
3. Ігрові та терапевтичні картки для роботи з дітьми. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/power-cards>.
4. Розмальовка «Іскорки суперсил». URL: <https://spilnoteka.org/rozmalovka-iskorky-supersyl/>.
5. Освітні втрати: як учителю їх діагностувати та компенсувати. URL: <https://osvita.ua/school/method/90113/>.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Марина ПЯСЕЦЬКА

Вступ. Сьогодні навчання в Україні стало для вчителів викликом. Постійні повітряні тривоги, блекаути, відсутність доступу до Інтернету – це ті фактори, які змушують змінювати формат освіти та шукати інші способи залучення дітей до навчання. Пріоритетом сучасної освіти стало подолання так званих «освітніх втрат» – прогалин у знаннях та навичках учнів. Учителі знаходяться у постійному пошуку дієвих методів та прийомів, які стали б ефективним інструментом у вирішенні проблеми. Варто зазначити, що потрібно знайти відповідь на таке питання: «Кого я навчаю?». Розуміння вчителем особливостей того покоління дітей, яке навчається у його класі, є початковим етапом у пошуках методів та прийомів, що стануть результативними та принесуть користь.

Мета статті: розглянути гейміфікацію як основний спосіб подолання освітніх втрат у початковій школі.

Учителі початкових класів мають справу з дітьми покоління Альфа. Ці діти не обмежені кордонами, їм цікаво пізнавати навколишній світ у всій його

різноманітності [1]. Але на фоні сьогоденних викликів у освіті, які пов'язані з ситуацією в країні, учителі зіткнулися зі зниженням мотивації до навчання та відсутністю ентузіазму. Дітям покоління Альфа притаманні апатія до читання, зниження зацікавленості у вивченні математики, втрата інтересу до природничих наук зокрема і до школи в цілому.

Провідною діяльністю учнів початкових класів була і є гра. Ігри – це чудовий спосіб зробити навчання цікавим та захоплюючим. Гейміфікація у початковій школі може стати ефективним інструментом подолання освітніх втрат, повернути радість пізнання у клас, створити ситуацію успіху.

Що ж таке «гейміфікація»? Розглянемо визначення, яке подає словник. Гейміфікація (від англ. Gamification – геймізація, геймерізація, ігрофікація) – один із сучасних напрямів засвоєння інформації та навчання. Це застосування типових елементів ігрового процесу (підрахунок балів, змагання між гравцями, наявність правил гри) в інших галузях діяльності з метою заохочення до взаємодії. Більш ніж півмільярда людей у світі грає в онлайн-ігри мінімум годину на день. 97 % хлопців та 94 % дівчат до 18 років грають регулярно [3].

Використання ігрових елементів на уроках допомагає дитині невимушено запам'ятовувати інформацію, робить процес навчання інтерактивним та практичним [2]. А якщо такі ігри можна використовувати під час перебування в укритті – чудовий шанс надолужити пропущений матеріал. Гейміфікація є тим засобом навчання, що допомагає розвивати навички XXI століття: креативність, критичне мислення, комунікацію, уміння співпрацювати у парах, групах.

Діти покоління Альфа вільно володіють гаджетами, вони краще сприймають візуальну інформацію, звикли отримувати інформацію та результати швидко [1]. Такі учні полюбляють виклики та не бояться ризикувати. Тому сучасному вчителю початкових класів варто йти в ногу з часом та відповідати «запитам» дітей. Для цього необхідно підвищувати свою самоосвіту. В інтернет-просторі є значна кількість онлайн-ресурсів, платформ та застосунків, що допомагають створити гру та поділитися нею зі своїм класом. А також є безліч програм, що можуть швидко та якісно допомогти у виготовленні наочності, візуалізувати інформацію до уроку: Pixton (<https://www.pixton.com/welcome>), Canva (https://www.canva.com/uk_ua/login/). І це ще ми не згадали про можливості штучного інтелекту! Створення казок, ілюстрацій до них, винайдення оригінальних героїв та пошук відповідей на запитання учнів, створення ігор – це ще не всі його можливості. Виділивши час на ознайомлення з такими ресурсами, на перегляд вебінарів з окресленої теми – значний крок уперед в плані власного розвитку як учителя.

Створюючи гру для учнів початкових класів, потрібно дотримуватися певного алгоритму. По-перше, визначити мету: для чого ви створюєте цю гру? По-друге, обрати тип гри, який найкраще підходить для досягнення вашої мети. Це можуть бути кросворди, лабіринти, словесні чи карткові ігри, квести, вікторини, опитувальники. І, звичайно ж, правила. Вони повинні бути чіткими та зрозумілими для учнів. Не забувайте, що спочатку потрібно перевірити гру – роботу та функціональність.

Існує багато онлайн-платформ, які можна використовувати для гейміфікації навчання, а саме: Kahoot!, Blooket, Quizizz, Matific, Wordwall, Mentimeter. Так, звісно, деякі з них не є безкоштовними, деякі вимагають початкових знань з англійської мови та навичок роботи з ПК, але саме за ними – майбутнє, до якого ми повинні готувати наших учнів.

Детальніше розглянемо саме практичну сторону – використання елементів ігрових технологій на уроках.

Онлайн-платформа Matific (<https://www.matific.com/ua/uk/home/teachers/>) пропонує математичні ігри та завдання для учнів початкових класів. Інтерфейс дуже простий у користуванні, записи українською мовою, що полегшує доступ і для учнів, і для батьків. Звичайно ж, є платний варіант, якщо вчитель бажає отримати доступ до усіх можливостей, але можна для початку спробувати користуватися безкоштовним. Matific – це веселий та захоплюючий спосіб вивчення математики. Учитель може обирати завдання згідно з темою уроку та відповідно до вікових особливостей учнів. Наприклад, гра «Розклад гімнастики» допомагає учням краще пропрацювати тему «Визначення тривалості події, часу початку та часу закінчення». Учитель надає доступ учням до гри, а діти працюють у своїх гаджетах. Ось такі зображення бачить учитель (рис.1).

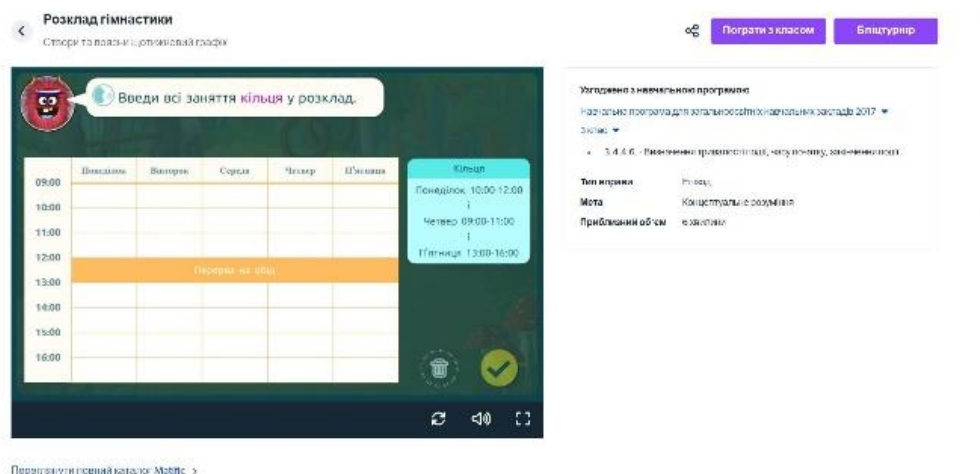

Рис.1 Скриншот математичної гри.

Учень приєднується зі свого гаджета і починає працювати.

Ця платформа допомагає учням розкрити свій потенціал у математиці, розвиває любов до навчання та зміцнює впевненість у власних силах. Кожне завдання детально продумано, а учні можуть знову і знову пробувати виконувати завдання, кожного разу з новими питаннями (рис.2).

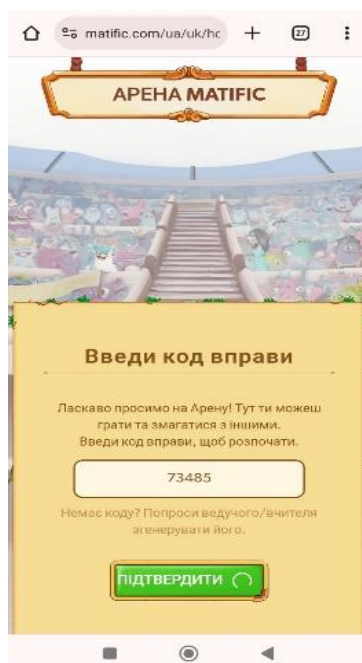

Рис. 2 Скриншот з телефону учня.

Якщо ж постає питання стосовно створення ігор для учнів у класі, то тоді варто звернути увагу на Mentimeter. Зазначений ресурс для цього чудово підходить. Ви самостійно можете створити вправу для перевірки чи закріплення матеріалу, а учні отримають задоволення від гри. Поділюся з вами вікториною «Все про Гаррі Поттера», яку я створила на платформі, готуючись до уроку позакласного читання зі своїми учнями (<https://www.mentimeter.com/app/presentation/667e7b95472e7e8e5423eddf486bd2c/4f0cd701a2c2/edit>). Під час створення гри сама платформа пропонує вам варіанти, які цікаві дітям – кросворд, вікторина, шкала, діаграма, хмара слів. Звісно, вказана платформа працює трохи складніше, адже інтерфейс представлений англійською мовою. Але все є досить зрозумілим та чітким, якщо переглянути декілька відеоуроків. Головне, що дітям дуже цікаво працювати разом із друзями та бачити свій результат. Варто пригадати, що діти покоління Альфа проявляють нетерплячість і результати хочуть бачити одразу. А гаджети роблять навчання більш інтерактивним та доступним для них.

Ще одна онлайн-платформа, яку пропоную розглянути, Blooket. Ігри можна створювати дуже легко і просто. Інтерфейс – англійською мовою, але також дуже простий у користуванні. Обираємо тему, форму проведення гри і починаємо творити. Учитель проявляє свої творчі здібності, орієнтуючись на потреби свого класу. Для прикладу, поділюся з вами грою, яку я створила з метою закріплення знань з теми «Комахи» – інтергрований курс «Я досліджую світ», 2 клас (<https://dashboard.blooket.com/my-sets>). Звичайно ж, у цілях безпеки, гра є доступною тільки зареєстрованим користувачам, тому раджу скористатися своїм обліковим записом Google, щоб швидше та легше пройти реєстрацію. Дуже цікавою опцією у Blooket є те, що можна обирати формат гри – чи то Кафе, чи Піратські перегони, чи Фабрика, чи Перегони. Хоча є доступною можливість провести гру у класичному режимі. Дітям подобається

кожного разу обирати новий формат гри, хоча запитання залишаються тими ж (рис. 4).

Рис.4. Різноманітність вікторин у Blooket.

Звісно ж, Wordwall (<https://wordwall.net/uk/>) та LearningApps (<https://learningapps.org/>) залишаються тими варіантами, якими користуємося найбільше. Учителям подобається мати під рукою можливість швидко скористатися вже розробленими вправами, а особливо – якщо вони обмежені в часі або урок пішов не за планом (повітряна тривога, тому всі учні в укритті). Ці онлайн-ресурси допоможуть та зорієнтують колег, направлять учнів у вивченні матеріалу.

Висновки. Навчання учнів покоління Альфа – складне, але цікаве завдання. Учителі, які розуміють особливості цього покоління та використовують сучасні методи навчання, можуть зробити навчання захоплюючим та цікавим, відновити втрачену мотивацію, створити атмосферу співпраці та підтримки. Використання онлайн-ігор чи то на уроках, чи під час перебування учнів в укритті є дієвим засобом та першим кроком подолання освітніх втрат у початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати? URL: <https://vseosvita.ua/blogs/dity-pokolinnia-alfa-khto-tse-ta-iaak-ikh-vykhovuvaty-48823.html>
2. Діти цифрового покоління Альфа і як з ними взаємодіяти вчителю. URL: <https://naurok.com.ua/diti-cifrovogo-pokolinnya-alfa-i-yak-z-nimi-vzaemodiyati-vchitelyu-325308.html>
3. Кіровоградська обласна бібліотека для дітей імені Т.Г.Шевченка. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-g.php

ВПРАВИ ТА ІГРИ В УКРИТТІ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Катерина АЗЗА

Вступ. В умовах сьогодення, коли війна позбавляє наших дітей можливостей на отримання якісної освіти, учителі шукають ефективні шляхи подолання освітніх втрат. Вимушена перерва у навчанні, знищені школи, відсутність очного навчання, значні обмеження для дистанційного. Варто також ураховувати перебої з електроенергією та інтернетом — головні виклики, з якими стикнулася українська освіта, особливо з початку минулого року. Звісно, усе це призвело до освітніх втрат. Відмінність між очікуваними результатами навчання й реальними і становить освітні втрати. Саме тому освітні втрати потребують оперативного реагування [1]. За спостереженнями **вчителів початкових класів**, результати навчання учнів/учениць погіршилися з таких навчальних предметів, як українська мова, іноземна мова, математика, літературне читання, та не змінилися з таких навчальних предметів та курсів: мистецтво, дизайн і технології, фізкультура, інформатика, «Я досліджую світ» [2].

Мета статті: поділитися практичним досвідом з вчителями початкової школи та запропонувати вправи та ігри, які можна використовувати в укритті для подолання освітніх втрат у початковій школі.

Виклад основного матеріалу.

Запропонований матеріал можна використовувати для вивчення чи закріплення знань, умінь та навичок здобувачів освіти з будь-якого предмета початкової школи.

Подаю приклад вправ, які можна використовувати з метою подолання освітніх втрат.

Вправа «Числовий кошик»

Вправа, яка може бути використана в укритті на закріплення знань, умінь, навичок для будь-якого уроку та з будь-якої теми. Потрібно виготовити кошик та наповнити його картками з написом чисел від 1 до 5. Картки мають бути одного розміру, різного кольору та повторюватися, усе залежить від кількості дітей у класі. Доцільно буде надрукувати картки та заламінувати для зручності їх використання. Діти дістають з кошика картку з числом та виконують завдання скільки разів, скільки вказано на картці. Приклади завдань:

- 1) поставити запитання до прочитаного твору на уроці (якщо на картці число 5, то і запитань має бути 5);
- 2) назвати іменники (прикметники, дієслова);
- 3) назвати однокладові слова (двоскладові, трискладові);
- 4) описати зміни в природі навесні (узимку, улітку, восени, навесні);
- 5) запропонувати назви дерев (кущів, трав'янистих рослин);
- 6) пригадати предмети, що схожі на певну геометричну фігуру;
- 7) назвати міста України;
- 8) пригадати права дитини;

9) назвати музичні інструменти.

Вправа «Сьогодні я автор»

Ця вправа виконується за допомогою безкоштовного сервісу kazka.fun/ на основі штучного інтелекту для генерації казок чи розповідей онлайн. Доцільно використовувати вправу для заохочення дітей до читання. Пропонуємо учням самостійно створити свою казку, яку вони мають прочитати самостійно чи в парі або групі. Тему та героя діти обрати мають самостійно. Генерувати казку чи розповідь можна на тему, яка вивчалася на уроці. Наприклад, явища природи, тварини, цифри, літери тощо.

Вправа «Мішечок думок»

Вправа, яка дає можливість дитині висловити свою думку та поділитися емоціями. Виготовляємо мішечок із тканини за власним уподобанням та наповнюємо його підготовленими заздалегідь фішками. Кожна фішка має свій напис. Бажано, щоб вони були різного кольору. Для фішок можна використати сердечка, геометричні фігури, хмаринки тощо. Приклад написів:

- 1) «Я сьогодні задоволений, тому що...»;
- 2) «Мені найбільше було до душі...»;
- 3) «Ця тема уроку для мене була...»;
- 4) «Як би я був/була вчителем/вчителькою сьогодні на уроці, то я...»;
- 5) «Мені сподобалося працювати...»;
- 6) «Я точно запам'ятав/запам'ятала, що...»;
- 7) «Ще раз я б виконав/виконала завдання...»;
- 8) «На наступний урок я хочу...»;
- 9) «Я не знав/знала...»;
- 10) «Було б супер, якби на уроці вчитель/вчителька...».

Ігри

«Боулінг»

Для цієї гри знадобляться **паперові стаканчики**, малий м'яч, смужки із завданнями, які вчитель готує заздалегідь. На певній відстані розміщуються в ряд паперові стаканчики, усередині знаходяться смужки із завданнями. Діти по черзі м'ячем збивають стаканчики та виконують завдання, яке їм дісталось. Послідовність завдань потрібно змінювати. Приклад завдань:

- 1) Які ти пам'ятаєш назви птахів України?
- 2) Назви державні символи України?
- 3) Які обов'язки має дитина?
- 4) Назви найбільші річки України?
- 5) Розкажи таблицю множення числа 6.
- 6) Які ти пам'ятаєш геометричні фігури?
- 7) Порахуй десятками до 100.
- 8) Назви якнайбільше авторських казок.
- 9) Яка твоя улюблена скоромовка?
- 10) Скільки кольорів має веселка?

«Папірець»

Гру доцільно використовувати на закріплення знань учнів. Кожному учневі дають аркуш паперу, розмір та колір вже на розсуд учителя. Учитель говорить певну кількість тверджень з вивченої теми. Діти слухають твердження та якщо вони з ним згодні, то відривають шматок паперу, якщо вони не погоджуються, то жодних дій не виконують. Учитель має заздалегідь знати кількість правильних відповідей та слідкувати за діями дітей. У кінці гри відірвані шматки паперу підраховуються і вчитель оголошує правильну кількість, яка має бути в кожного.

Висновки. Подолання освітніх втрат передбачає використання ефективних методів навчання, співпрацю всіх учасників освітнього процесу та постійний пошук нестандартних рішень. Зважаючи на наявні освітні втрати дітей, учитель має раціонально використовувати кожну хвилину часу, яка проведена з учасниками освітнього процесу, коригувати кількість та об'єм матеріалу, який пропонує дітям, а також адаптовувати його для своїх учнів. Практично доведено, що процес навчання під час перебування в укріпті можна зробити корисним та цікавим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Що таке освітні втрати?». URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>.
2. «Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/>.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ З МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Тетяна ЛІСНИЧУК

Вступ. 5 грудня 2022 року Український центр оцінювання якості освіти та Міністерство освіти і науки України за підтримки UNICEF оприлюднили Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. За цим звітом лише 59% українських учнів досягли базового рівня з читацької грамотності. Успішність українських здобувачів освіти у 2022 р. погіршилася порівняно з показниками попереднього циклу із читання — на 38 балів. Освітні втрати українського учнівства дослідники оцінюють майже у два роки навчання [1]. Такі показники, зумовлені пандемією COVID-19 та ескалацією російсько-української війни, можуть мати серйозні наслідки для розвитку учнів.

Мета статті: розгляд ефективних методів подолання освітніх втрат з мовно-літературної освітньої галузі для учнів 3-4 класів під час освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу.

Освітні втрати – це недосягнення окремих результатів навчання здобувачами освіти через відсутність доступу до якісної освіти або ж через обмежений доступ до неї. Починаючи з березня 2019 року, коли Україна вперше зіштовхнулася з карантинними обмеженнями через COVID-19, коли не всі учні мали рівний доступ до навчання, педагоги помітили зниження рівня знань своїх учнів. Це мотивувало до пошуку шляхів подолання освітніх втрат. Через призму досвіду більшість учителів відзначали ефективність індивідуалізації навчання.

Погоджуюся, що у 2019-2020 роках це було досить зручно. Адже малий відсоток учнів у класі не мали гаджетів та не могли бути присутніми на онлайн-уроках. Тоді на допомогу приходили індивідуальні консультації, додаткові роздруківки із завданнями для самостійної роботи. З такими учнями я працювала за принципом flipped classroom (перевернутий клас). Діти опрацьовували новий матеріал удома, а під час консультації ми разом розбирали практичні вправи. Діти полюбили працювати із роздруківками з платформ <http://www.educ.com.ua/> та <https://childdevelop.com.ua>.

Зараз завдання такого типу дуже зручно використовувати під час роботи в укритті. Наперед роздруковуємо завдання за темами, з яких учні мають труднощі. В укритті кожен отримує індивідуальне завдання, додаткові роз'яснення, працює над розвитком своїх навичок. Завдання вирішують не лише освітні цілі, а й дають можливість дітям помалювати, повірізати, склеювати тощо. Наприклад, відмінювання прикметників за родами та числами (рис.1), у якому учням пропонується не тільки заповнити таблицю, змінюючи прикметники, а й розфарбувати, вирізати та скласти котика [2].

ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Заповни таблицю, змінюючи прикметники за числами та родами за зразком.

Однина			Множина (які?)
ч.р. (який?)	ж.р. (яка?)	с.р. (яке?)	
Зразок: зелений	зелена	зелене	зелені
	весела		
		гірське	
			зимові
сумний			
	розумна		
гарний		хмарне	
чорний			книжкові

COPYRIGHT © EDUC.COM.UA. ALL RIGHTS RESERVED. WWW.EDUC.COM.UA

Рис.1 Відмінювання прикметників

Ще карантинні обмеження не вщухли, як українське суспільство стикнулося з новою проблемою. Війна негативно позначилася на всіх сферах життєдіяльності, відповідно і в освіту вона внесла свої корективи.

Навчання-онлайн, до якого всі вже адаптувалися, стало ускладненим: частина учнів виїхали за кордон чи були внутрішньо переміщеними, асинхронний режим часто переривався сповіщеннями про повітряну тривогу,

вимкнення світла, проблеми з інтернет-зв'язком, психологічний тиск та надмірна тривожність тощо. Перед учителем постала низка викликів, які вони намагалися долати відповідно до конкретних можливостей та потреб.

Для мене актуальними стали навчальні відео на освітніх платформах Всеукраїнська школа-онлайн, Розумники, Ютуб, МійКлас тощо. Їх добирала відповідно до теми уроку, до очікуваних результатів. Учні переглядали відео-пояснення нового матеріалу, а потім через Zoom-конференції ми вдосконалювали навички. Якщо серед запропонованих відео не знаходила потрібне, записувала та надсилала учням власні. Наприклад, ознайомлення з текстом, вірш Анатолія Костецького «Мрія» <https://www.youtube.com/watch?v=pmMwVkYKwT0&t=32s>

Вагоме значення для подолання освітніх розривів та втрат під час дистанційного навчання відіграли інтерактивні вправи та ігри. Адже, як писав В.О. Сухомлинський, «Казка, гра, фантазія – життєдайне джерело дитячого мислення, благородних почуттів та прагнень». У грі учні початкових класів швидше та ефективніше засвоюють навчальний матеріал, можуть виконувати завдання із смартфонів у будь-який час. Діти зацікавлені самим процесом пізнання, отримують задоволення, вчаться об'єктивної оцінки власних досягнень. Такі завдання вони можуть виконувати самостійно, без допомоги дорослих. Інтерактивні ігри та вправи доступні для багаторазового проходження, що допомагає подолати труднощі та сприяє розвитку навички роботи над помилками.

Сучасний інтернет-простір дає змогу вчителю обирати та самостійно створювати навчальні ігри. Для себе обрала топ-5 платформ для створення інтерактивних ігор: Learning (<https://learningapps.org/index.php>), Wordwall (<https://wordwall.net/>), Quizlet (<https://quizlet.com/uk>), Baamboozle (<https://www.baamboozle.com>) та Kahoot (<https://kahoot.com/>). Інтерфейс платформ інтуїтивно зрозумілий. У пошуку за темою можна обрати і задати учням одну із запропонованих ігор або ж створити власну.

Наприклад, тема «Фразеологізми», 3-4 клас:

Гра «З'єднай пару»

Гра «Відгадай фразеологізм за картинкою»

Гра «Фразеологізми з числівниками»

Гра «Підбір»

та

Гра «Парочки»

Такі інтерактивні ігри мають місце і під час офлайн-навчання. Для цього можна використовувати інтерактивну дошку, з якою діти працюють спільно чи групами. Також учні можуть працювати з власних гаджетів за посиланням чи QR-кодом. Наприклад, відстежуючи прогалини у знаннях певних дітей, додатково даю їм завдання на платформах з інтерактивними іграми. Учні самостійно опрацьовують їх удома, повторюють та надолужують втрачене.

Сьогодні більшість закладів працює офлайн, хоча значна частина уроків проходить в укритті. За цей час освітні втрати учнів накопичилися і вчителів, окрім викладу нового матеріалу, доводиться працювати над виправленням недоліків. Величезне значення має формувальне оцінювання, яке дозволяє побачити індивідуальну траєкторію розвитку кожного учня та вчасно надати допомогу у досягненні очікуваних результатів навчання.

Під час вивчення кожної нової теми з учнями створюємо ментальні тематичні карти, які допомагають візуалізувати матеріал, вивчений учнями за попередні роки навчання, та доповнити новим (рис.2). Спочатку такі інтелект-карти робили спільно, коли учні вже зрозуміли технологію, складали в групах, парах та індивідуально. Такий «конспект» допомагає виокремити учнів, які потребують допомоги, мають прогалини.

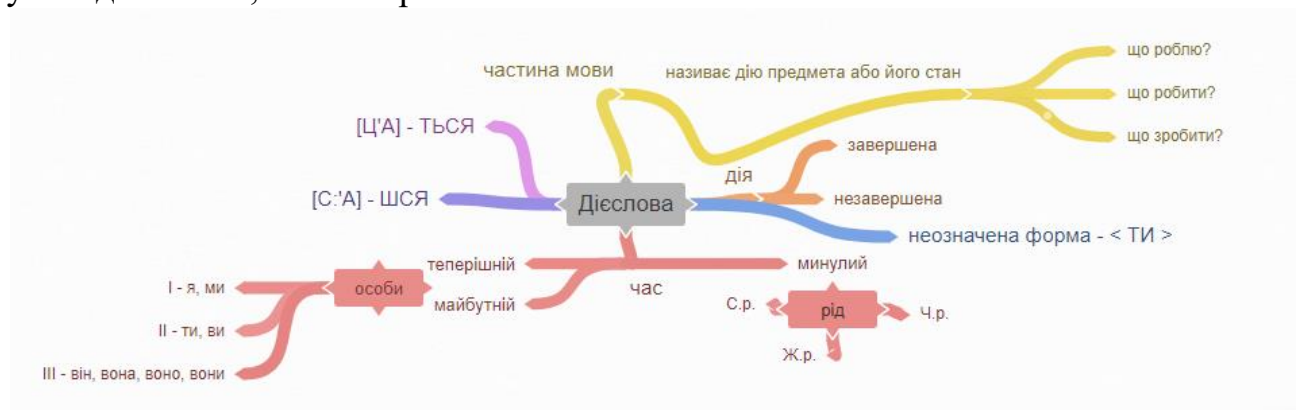

Рис.2 Ментальна карта «Дієслово як частина мови», 4 клас

Ще однією перевагою карт є формування цілісності знань. Адже учні розуміють, що знання з будь-якої теми можна розширити, пов'язати різні категорії вивченого. Часто поряд із тезами учні малюють різні піктограми, закодовують слова, це допомагає ефективному запам'ятовуванню (рис.3).

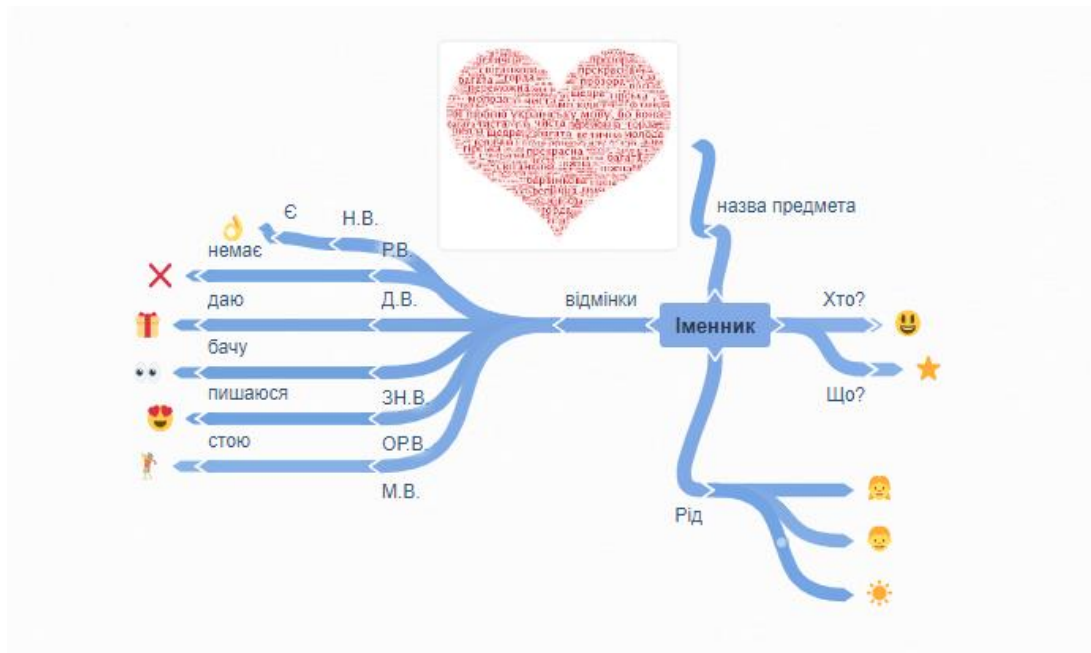

Рис.3 Ментальна карта «Іменник як частина мови»

Відстежуючи труднощі у засвоєнні певної теми конкретними учнями, пропоную їм пограти в навчальні ігри за інтерактивною дошкою. Таку форму роботи зручно організовувати на перервах, коли є час на додаткові роз'яснення. Для цього використовую платформу Розумники <https://edugames.rozumniki.ua/task-online/> або вебквести на Всеосвіті <https://vseosvita.ua/webquest>, які можна створити самостійно відповідно до конкретної теми та освітніх цілей або обрати із каталогу (рис. 4).

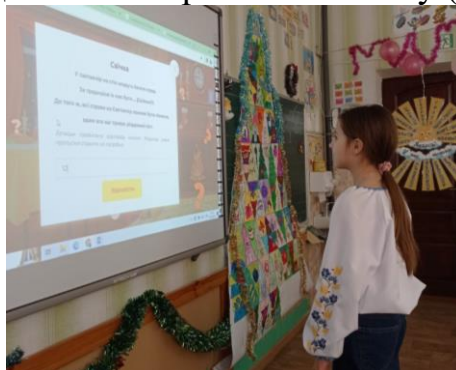

Рис.4 Робота з учнями на перервах

Наприклад, тема «Синоніми», інтерактивні ігри на платформі Розумники (Рис. 5) та вебквест «Синоніми» - <https://vseosvita.ua/webquest/start/s/24972/1190-18879fd2>

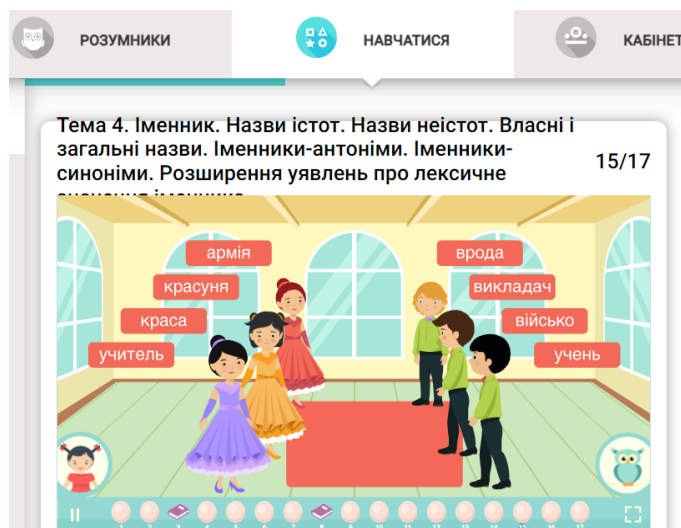

Рис.5 Іменники-синоніми

У зв'язку з введенням графіків вимкнення електроенергії та екстрених відключень, навчанням під час повітряної тривоги в укритті, усі інтерактивні ігри, квести, вправи, що передбачають роботу з ТЗН, важко спланувати та організувати, особливо в укритті. Зважаючи на зазначене, основний акцент у роботі над подоланням освітніх втрат я роблю на діяльнісній активності. Розглянемо їх більш детально на прикладі предмета Українська мова (3-4 клас).

Тема : «Звуки і букви»

Активність «Словесний бум»

Пропонуємо дитині дня (або за вибором) дати відповіді на запитання:

- Кого ти зустрів/зустріла по дорозі у школу?
- Якого кольору листя на деревах?
- Хто допомагав збиратися зранку у школу?

Далі учні складають речення, об'єднавши всі відповіді. (Учитель фіксує складене на дошці, фліпчарті тощо). Пропонуємо учням із записаних на дошці літер утворити нові слова. До складених учнями слів робимо звуко-буквений аналіз.

Руханка «Звукові стрибки»

Визначаємо умовну лінію, річку, у якій знаходяться діти. По одну сторону острівця звука [е], по іншу - [и]. Учитель називає слова з ненаголошеними [е]-[и]. Учням необхідно стрибнути на потрібен острівця. Довго у воді перебувати не можна.

Тема : «Частини мови»

Активність «Доміно»

Кожен учень отримує по два стікери, на яких записує по 1(одному) слову різних за частинами мови (іменник – прикметник, іменник – дієслово, дієслово – числівник тощо). Далі стікери учні прикріплюють на одяг на животі та на спині. Тепер учні як плитки доміно, мають стати поряд з тим, хто має слово, що належить до тієї ж частини мови.

Активність «Співай»

Учні об'єднані у групи. Учитель демонструє учням «чарівний» мікрофон (замінити його може будь-який предмет). Завдання учнів: пригадати і

синхронно заспівати уривок із української пісні . Але обов'язковою умовою є те, що уривок повинен містити слово, що належить до однієї з частин мови, залежно від мети (іменників, числівників, займенників тощо).

Активність «Сім'я»

Учні об'єднані у групи по 4. На першу літеру своїх імен необхідно придумати і записати по одному іменнику, прикметнику, дієслову та прислівнику, усього 4 слова. Важливо, щоб задіяли літери усіх дітей з групи. Далі вчитель пропонує об'єднати придумані слова в одне речення. Важливо звертати увагу, чи доводилося змінювати форми слова, можна опрацювати категорії (відмінки іменників, рід прикметників, час дієслова).

Активність «Машина часу»

Учні об'єднані у три групи – теперішній час, минулий час, майбутній час. Учитель пропонує учням подорож машиною часу спільно з іграшкою (м'ячем тощо). Педагог передає іграшку групі, називаючи дієслово у неозначеній формі, а учні у групі мають змінити його відповідно до свого часу. Інший варіант передбачає, що учні самостійно придумують дієслово у своєму часі, а потім змінюють його у той час, що відповідає групі, якій вони хочуть передати іграшку. Наступна група виконує ті ж діє із обраним дієсловом. Таким чином іграшка подорожує у часі.

Руханка «Хто я?»

Учень дістає картку із зображенням тварини, показує її іншим дітям. Завдання учня – відгадати тваринку. Для цього потрібно ставити запитання. Учитель задає умову до запитань. Наприклад, щоб питання складалося із займенника та дієслова? (Я літаю? Я стрибаю? Я кусаюся?), у питанні був прикметник (У мене довгі вуха? Я маю м'яку шерсть?), у питанні був числівник (У мене 2 крила? У мене 8 ніжок?) тощо.

Тема: Речення

Активність «Будівельники»

Учні працюють у групах, кожен отримує набір із 6 цеглинок лего. Фломастером записують на кожній цеглинці по 1 слову так, щоб утворилося речення. (Можна записувати на стікерах і кріпити до цеглинок). Далі вчитель просить зняти усі жовті цеглинки і поставити їх у центр групи. Прочитати утворене. Чи вийшло речення? Якщо ні, то чому? Це можна пропрацювати з кожним кольором. Звертаємо увагу, що часто треба змінювати форму слова або використовувати службові слова, щоб об'єднати слова у речення.

Руханка «Смайл»

Учні отримують 2 картки, на одній записане речення, а на іншій смайл, що характеризує емоцію (радість, злість, страх, розпач тощо). Завдання дитини прочитати речення з тією ж емоцією – радісно, боязко і т.д. Інші учні мають відгадати емоцію.

Руханка «Головні слова»

Учитель читає речення, учні уважно слухають, аналізують, запам'ятовують головні члени речення. Учитель вдруге читає те ж саме речення, а завдання дітей підняти 1 руку, коли чують підмет, або 2 руки, коли чують присудок. (Рухи можна змінювати, розширювати, накопичувати умови з

кожним новим реченням: підняти одну та дві ноги, моргнути одним та двома очима.)

Тема: Текст

Активність «Книга думок»

Учні працюють у групах. Спочатку вчитель просить кожного придумати число (одно чи двоцифрове), додати всі числа у групі, щоб отримати спільний результат. Далі вчитель демонструє учням Книгу думок, можна використати художню літературу для дітей (збірку оповідань чи казок, щоб кількість сторінок складала 200-400 аркушів). Учитель відкриває у книзі сторінку, що відповідає складеній сумі кожної групи. Учитель зачитує одну із думок. Завдання групи розгорнути думку, пояснити чому? Чому вони так зробили? Чому так думали?

Усі активності можна коригувати залежно від очікуваних результатів, класу, освітніх потреб учнів. Коли вчитель гнучко варіює ними, учням ще цікавіше. А навчання, приносить не лише задоволення, а й результативність.

Використовуючи активність, слід звертати увагу на тему дня, новини дня, пов'язувати з вивченими темами на інших уроках. Адже коли матеріал інтегрується, подається цілісно, то й учні усвідомлюють потребу знати все, без пробілів.

Висновки. Подолання освітніх втрат на уроках української мови вимагає комплексного підходу . Це і створення цікавих та практичних завдань, які допоможуть учням бачити зв'язок між вивченням мови та її практичним застосуванням. Це й інтерактивні ігри, які створюють позитивну мотивацію до навчання, пробуджують бажання знати. Звичайно, це й діяльнісні практики, які сприяють активізації учнів та збільшенню їх інтересу до навчання. Саме комплекс заходів щодо усунення освітніх втрат, гнучкість викладання, формувальне оцінювання дозволяють ефективно подолати всі пробіли та надолужити пропущене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «PISA-2022: основні результати та висновки». URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_kоротkyj.pdf .
2. Тренувальні картки «Змінювання прикметників». URL: <https://www.educ.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/educ.com.ua-kartki-trenazher-zminyuvannya-prikmetnikiv-za-chislami-ta-rodami.pdf> .

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ: ІГРИ, ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ ТА ДІЯЛЬНІСНА ІНТЕГРАЦІЯ

Ольга ЦИБУЛЬНИК

Вступ. Подолання освітніх втрат – важливе завдання для забезпечення успішного навчання та розвитку учня початкової школи.

Освітні втрати – це прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків. Освітні втрати можуть виникати з різних причин, які зумовлені проблемами як індивідуального, так і загального характеру. Серед них, зокрема такі, як здоров'я, війна, пандемія, надзвичайні ситуації тощо.

Мета статті: мотивація та підтримка: показувати позитивний приклад; визнавати та підтримувати зусилля; створення реалістичних цілей; давати можливість вибору; підтримувати творчий підхід; розглядати помилки, як можливості; залучати батьків; організувати стимулююче навчання (створення мотивуючого середовища, у якому дитина відчуває підтримку вчителів та батьків, і спонукає її до досягнень успіху).

Виклад основного матеріалу. Ситуація в Україні потребує від системи освіти гнучкості, адаптивності, зворотного зв'язку, швидкого реагування на зміни в соціальному середовищі, співпраці з психологічними та медичними установами в суміжних сферах. В обставинах, коли більшість українських дітей знаходиться в нерівних умовах життя і розвитку, украй важливою є індивідуалізація навчання, створення індивідуальної освітньої траєкторії учня (чи віднаходження варіантів розвитку здібностей дитини). Освітня система зазнала суттєвих втрат під час пандемії COVID-19. ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ підготували рамкові програми для відновлення шкіл, у яких розглядалися варіанти виходу із зазначеної кризи. У реаліях війни проблема компенсації освітніх втрат учнів постала вкрай гостро і потребує значних зусиль та гнучкого підходу до вирішення проблемних питань. У виданні Інституту педагогіки «Освіта в реаліях війни» окреслено виклики, з якими стикаються учні-мігранти: відсутність інформації в школах про академічні та неакадемічні характеристики дітей; клас, який не відповідає рівню освіти дитини; іншомовний навчальний простір; недостатність навчальної, соціальної та емоційної підтримки; невідповідність учителів; недостатня співпраця школи з родинами; проблеми фінансової підтримки сімей (Освіта в реаліях війни, 2022, с. 40). У багатьох дітей виникає нова система соціальних взаємозв'язків, зміна правил поведінки в нових реаліях життя. Під час вирішення форми доступу дитини до навчання та поділу на групи обов'язково потрібно враховувати ступінь впливу на неї травмувальної ситуації. Дослідники акцентують на тому, що діти молодшого шкільного віку можуть проявляти різні види реакцій на травмувальну кризову ситуацію: зниження мотивації до навчання, погіршення успішності, несприйняття критики, емоційні та

психологічні розлади тощо. Я працюю з учнями 3 класу, тому пропоную інтеграційні завдання для подолання освітніх втрат саме для цього класу.

Надолуження освітніх втрат за допомогою мотивації та створення сприятливих умов у класі я розпочинаю з того, що здійснюю:

I. Об'єднання у групи, де роль вчителя виконує учень. (Сильний учень бере роль вчителя. Таким чином, відбувається неформальне спілкування сильного учня з іншими учнями класу. Він допомагає надолужити прогалину у знаннях тим, кому це потрібно). Беремо той матеріал, який нам необхідний.

Тема. Порівняння способів усного додавання круглих трицифрових чисел. Обчислення значень буквених виразів.

Гра «Кольорова кулька»

Об'єднання в групи.

- Виберіть для себе 1 кульку. Колір кульки допоможе вам об'єднатися у групи.
- **Розподіл ролей (керує сильний учень)**
- Діти, уважно розгляньте свої кульки. На них є запис одним словом про те, ким ви є у групі: спікер, секретар, охоронник часу, презентатор.

Завдання для роботи в групах.

1 група.

Знайдіть значення виразу $a+100:1$, при $a=300, 400, 200$. Результати запишіть у порядку спадання.

2 група.

Знайдіть значення виразу $a+200 \times 1$, при $a=100, 300, 500$. Результати запишіть у порядку спадання.

3 група.

Знайдіть значення виразу $a+200:1$, при $a=500, 400, 600$. Результати запишіть у порядку спадання.

4 група.

Знайдіть значення виразу $a+100 \times 1$, при $a=600, 300, 700$. Результати запишіть у порядку спадання.

Презентація роботи в групі.

Презентатор пояснює процес (алгоритм) виконання їхнього завдання і демонструє результат.

Тема. Складання і розв'язування задач за короткою умовою

Гра «Веселі задачки»

1. Об'єднання в групи. У вас на партах лежать частинки тіла героя мультфільму. Складіть його за частинами і при цьому назвіть кожну частину. Чим цікавий вам герой?

2. Розподіл ролей.

Розгляньте частини тіла, які є у вас.

Спікер – якщо рука,

секретар – якщо вухо,

охоронник часу – якщо ніс,

презентатор – якщо рот.

3. Завдання для роботи в групі

Ваші герої були не уважні на уроці і не зрозуміли, як виконати наступне завдання. Пропоную їм допомогти. Складіть і розв'яжіть задачу за короткою умовою (у розв'язанні спочатку записати буквений вираз).

I – м кг

? кг

II - ?, на с кг більше

Якщо $m = 76$, $c = 149 - 1$ – ша група;

Якщо $m = 67$, $c = 252 - 2$ – га група;

Якщо $m = 57$, $c = 324 - 3$ – тя група.

4. Презентація роботи груп.

II. Поєдную різні предмети та використовую інтердисциплінарний підхід, завдяки чому учні отримують більш глибокі знання. Практичні справи є однією із важливих складових такого підходу.

Хочу запропонувати розглянути на прикладі деякі завдання. Наприклад, у 3 класі, об'єднавши математику з літературним читанням, можна досягти певних результатів у надолужені матеріалу, який було не засвоєно, або засвоєно неналежним чином.

1. Завдання для інтеграції з уроку літературного читання в урок математики.

Опрацьовуючи тему з читання «Л.Глібов. Байка «Чиж та голуб» та тему з математики «Розв'язання задач», пропоную віршовану задачу.

Віршована задача.

Дев'ять голубів по парку йшли,

І зернята там знайшли.

Вісімдесят та ще одне –

Ось таке воно чудне.

Поклювали, не лінились,

Славно й дружно всі трудились.

Сіли разом відпочити.

Стали думати, гадати,

Скільки кожний виклював?

А ви, дітки, здогадались,

Скільки кожному дісталось? $(80+1):9=9$

Завдання до тексту:

-Діти, прочитайте виразно.

-Скажіть, у якому жанрі записано вірш?

-Спробуймо дібрати заголовок.

А тепер роздивимось цей текст як математичний.

- Чи можна цей текст назвати задачею? Чому? (бо є числові дані і запитання).

- Про кого ця задача?
- Що відомо в цій задачі?
- Що треба знайти?
- Складіть умову задачі.
- Розв'яжемо її за алгоритмом.
- Складіть вираз до задачі.
- Складіть обернену задачу до поданої.

2. Завдання для інтеграції літературного читання, за темою: Наталія Дев'ятко текст «Стара яблуня», урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ», тема: «Рослини»

Прочитайте текст.

Сад- окремо виділена ділянка землі, на якій вирощують плодові рослини: дерева, кущі. Також садом називають ділянку поблизу помешкання, на якій ростуть плодові рослини та квіти, а часом і самі рослини.

Далі працюємо за завданнями.

- Пригадаємо, які типи текстів ви знаєте.
- До якого типу текстів відноситься запропонований текст?
- Дайте заголовок цьому тексту.
- Знайдіть у тексті слова, які вам зустрічалися в темі «Рослини».

Підкресліть ці слова.

- Що вам відомо про ці слова з уроку ЯДС?
- Поставте питання?
- До якої групи рослин відноситься «Яблуня»?
- Де ростуть рослини?
- Пригадайте, яка користь від дерев?
- Чому потрібно садити дерева?

III. Інтерактивні вправи як засіб подолання освітніх втрат

1. Психологічна настанова «Долоньки»

Дітки, потріть свої долоньки – відчуйте тепло. Поверніться один до одного, з'єднайте свої долоньки з долоньками однокласника – подаруйте йому посмішку і тепло своїх долоньок.

А тепер покладіть долоньку на аркуш паперу і обведіть її. Таким чином діти визначають свої кордони. (Під час війни наш простір та наші кордони порушуються, і діти відчувають це. Вправа допомагає дитині заявити про себе.)

2. Вправа «Я – квіточка».

Діти, привітаймося із сонячними промінцями і перетворимося на маленькі квіточки. (Діти промовляють від імені Квіточки: - «Я – маленька квіточка. Я прокидаюся. Я вмиваюся. Я розчісую свої пелюсточки.»; - «Я – велика куля. У мене є багато тепла і краси, яке я дарую всім оточуючим.»; - «Я – гарна квіточка. Я дарую свою красу всім: хмаркам, річці, полям, тваринам, людям. Я посміхаюся від щастя дарувати красу.»)

3. «Вітання зі смайликом».

Є декілька варіантів такого вітання:

- Можна запропонувати учням обрати «Смайлик уроку», «Смайлик дня».

- Самостійно прикріплюю на дошці смайл «Радість» і бажаю всім дітям гарного настрою і засвоєння теми.

- Пропоную учням обрати «Смайл уроку».

Діти, які обрали занадто «сумні» або занадто «веселі» смайли, пропоную налаштуватися на роботу. Важливим є використання цього прийому і наприкінці уроку, під час рефлексії. Учні можуть смайликом показати свої враження від уроку, зокрема те, чи змінився їх настрій під час уроку. Це дає можливість учителю проаналізувати свої помилки і знайти індивідуальний підхід до кожного учня.

IV. Розумні перерви. «Квест»

Можна запропонувати учням використати вільний час у формі «Квесту», таким чином повторити матеріал, у якому є проглини. Дітям ця форма роботи дуже подобається, вони із задоволенням виконують такі завдання.

Висновки. У сучасних реаліях на перше місце виходить особистісний розвиток дитини і відповідні педагогічні технології. Українські психологи переконують, що українським учням потрібен реабілітаційний рік, який зорієнтований на компенсацію психотравм дітей, освітніх втрат, закріплення, структурування отриманих знань та вмінь, розвиток соціальних компетентностей учнів (спілкування, взаємодії, уміння домовлятися тощо). Граючи в різні ігри, **виконуючи інтерактивні вправи та діяльну інтеграцію**, учні навчаються в ігровому світі у контексті ігрового сюжету, таким чином отримують результати про помилки та можуть навчатися у звичному для них, зручному темпі. У подальших дослідженнях варто звернути увагу на визначення комплексу проблем, які наразі постають перед головними учасниками освітнього процесу і знайти ефективні шляхи вирішення проблем у «трикутнику партнерства» (учень – вчитель – батьки).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індивідуалізація та диференціація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи URL:

<https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/645>

2. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання.

URL: <https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuvannya-yakosti-osvity/>

3. Навчальні втрати учнів в умовах війни: сутність, діагностика та шляхи подолання. URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2023_1/9.pdf

4. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/07/31/Unicef.Immediate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf>.

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ВПРАВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ З МАТЕМАТИКИ В 1 КЛАСІ

Світлана ДМИТРИЄВА

Вступ. Освітні втрати – це прогалини у знаннях і навичках, які виникають у здобувачів освіти під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків [1].

Серед навчальних предметів початкової школи математиці приділяється особлива увага. Пропущені, невивчені теми є тим матеріалом, який потребує надолуження у процесі подальшого вивчення математичної галузі. Найкращий спосіб навчитися математики – це багато практикуватися. У початковій школі переважає наочно-образне мислення та ігрова діяльність, тому варто на закріплення вивченого виконувати багато дидактичних ігор, вправ. Тут стане у пригоді величезна кількість цифрових ресурсів.

Мета статті: розгляд використання онлайн інструментів як ефективного способу подолання освітніх втрат з математики.

Виклад основного матеріалу. Використання комп'ютерних програм, вебресурсів та мобільних застосунків може зробити процес вивчення математики цікавим. Зокрема, у своїй роботі використовую онлайн-інструменти Wordwall, learningApps, Google форми та створюю власні вправи на цих ресурсах. На уроках пропоную розпочати роботу з більш простих завдань і поступово підвищую рівень складності. Використовую вправи для виготовлення дидактичного матеріалу: індивідуальних карток і наочності для колективних ігор (на липучках, магнітах).

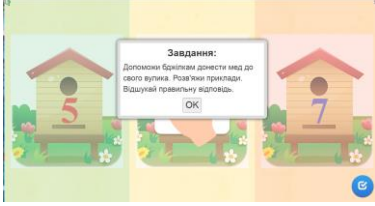

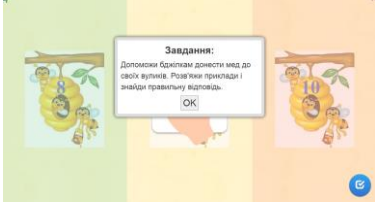

Щоб не поглиблювати навчальні втрати, варто продумати певні навчальні активності і в укритті під час тривоги. Ця діяльність якраз може бути не за поточною темою, а спрямована на подолання навчальних втрат [2].

У разі повітряних тривог (якщо є світло та Інтернет) діти мають можливість виконати математичні вправи онлайн індивідуально, у парі або малій групі за QR кодами чи посиланнями вчителя. За відсутності Інтернету можна використати картки з відповідними індивідуальними завданнями, дидактичні ігри.

Виконання цікавих вправ та ігор під час тривог знижує напруження, переключаче увагу, підвищує інтерес до навчання, надолужує витрачений час.

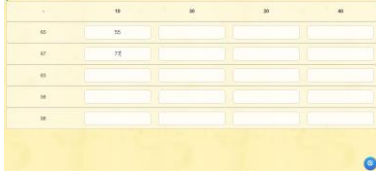

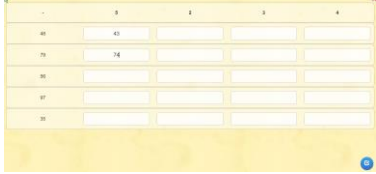

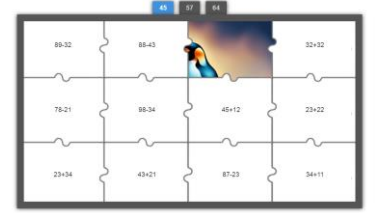

Вправи з математики за курс 1 класу розмістила у таблиці 1 відповідно до очікуваних результатів.

Таблиця 1
Добірка онлайн вправ з математики для 1 класу

Індекс результату навчання	Очікувані результати навчання здобувачів освіти Вправи, посилання, QR код		
1. Читає, записує, утворює, порівнює числа в межах 100, визначає склад числа.			
[1 MAO 4.3]	Вправа 1 Склад чисел 2,3,4 https://learningapps.org/watch?v=ptd150b6524		
[1 MAO 4.3]	Вправа 2 Склад чисел 5, 6, 7 https://learningapps.org/watch?v=pecu4stnn24		
[1 MAO 4.3]	Вправа 3 Склад чисел 8,9,10 https://learningapps.org/watch?v=ps8279bht24		
[1 MAO 4.2], [1 MAO 4.8]	Вправа 4 Порівняння числа і виразу в межах 100 https://learningapps.org/watch?v=p598wd51n24		

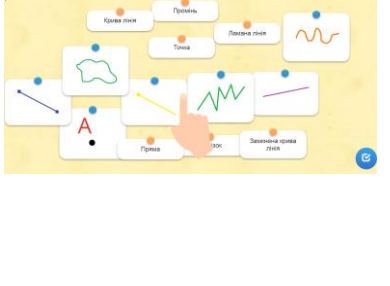

2-3. Володіє навичками додавання і віднімання чисел. Читає та записує математичні вирази, зокрема зі змінною, знаходить їх значення			
[1 МАО 4.3]	Вправа 1 Додаємо в межах 20 (сума 13,14,15,16) https://learningapps.org/watch?v=p0djiv1ut24		
[1 МАО 4.3]	Вправа 2 Додаємо в межах 20 (сума 17, 18, 19, 20) https://learningapps.org/watch?v=ppg27knz324		
[1 МАО 4.3]	Вправа 3 Додавання і віднімання круглих чисел https://learningapps.org/watch?v=pxyaiuc5a24		
[1 МАО 4.3]	Вправа 4 Додавання і віднімання чисел у межах 100 на основі нумерації https://learningapps.org/watch?v=pzobq38vt24		
[1 МАО 4.3]	Вправа 5 Додавання чисел виду $(45 + 30)$ https://learningapps.org/watch?v=psudhhfi524		
[1 МАО 4.3]	Вправа 6 Додавання чисел виду $(45 + 3)$ https://learningapps.org/watch?v=pu3fxjkrk24		

[1 MAO 4.3]	<p>Вправа 7 Додавання чисел у межах 100 виду (32+5, 32+50) https://learningapps.org/watch?v=prtv4vf324</p>		
[1 MAO 4.3]	<p>Вправа 8 Віднімання чисел виду (45 – 20) https://learningapps.org/watch?v=pb0xed2it24</p>		
[1 MAO 4.3]	<p>Вправа 9 Віднімання чисел виду (48 – 5) https://learningapps.org/watch?v=p3gnpdc9a24</p>		
[1 MAO 4.3]	<p>Вправа 10 Додавання і віднімання двоцифрових чисел у межах 100 https://learningapps.org/watch?v=pzm0uxb0524</p>		
[1 MAO 4.3]	<p>Вправа 11 Дії в межах 100 https://learningapps.org/watch?v=pwohmqky324</p>		
<p>4. Аналізує текст задачі, створює за потреби модель, обґрунтовує спосіб розв'язання, розв'язує задачу, перевіряє розв'язок</p>			
[1 MAO 3.1], [1 MAO 2.2]	<p>Вправа 1 Обираємо дію для розв'язання задачі https://learningapps.org/watch?v=pj2w0zukn24</p>		

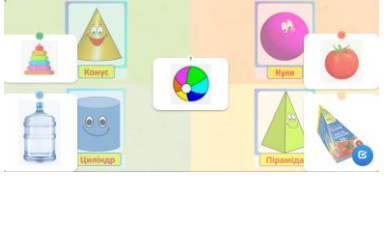

<p>[1 MAO 3.1], [1 MAO 2.2]</p>	<p>Вправа 2 Розв'язуємо задачі https://learningapps.org/watch?v=pf9aaybbk24</p>		
-------------------------------------	--	--	---

5. Розпізнає, конструює з підручного матеріалу, зображує геометричні фігури

<p>[1 MAO 4.5]</p>	<p>Вправа 1 Найпростіші геометричні фігури https://learningapps.org/watch?v=p5t349xba24</p>		
--------------------	--	--	---

<p>[1 MAO 4.5]</p>	<p>Вправа 2 Плоскі геометричні фігури https://learningapps.org/watch?v=pvo2j11z324</p>		
--------------------	---	---	--

<p>[1 MAO 4.5]</p>	<p>Вправа 3 Об'ємні геометричні фігури https://learningapps.org/watch?v=pfkpxmd7j24</p>		
--------------------	--	--	---

<p>[1 MAO 1.1], [1 MAO 4.5]</p>	<p>Вправа 4 Геометричні тіла в нашому житті https://learningapps.org/watch?v=p4fffy08n24</p>		
-------------------------------------	---	--	---

6. Використовує для вимірювання величини доцільні одиниці вимірювання, оперує величинами

<p>[1 MAO 4.7]</p>	<p>Вправа 1 Одиниці вимірювання величин (маса, об'єм, довжина) https://learningapps.org/watch?v=pfq9atnft24</p>		
--------------------	--	--	---

Підсумковий тест з математики за курс 1 класу

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc4tU_PDeAf8tMiTA2Er1Dpeqa9CbVT08t0htXp3iTyrZJiuw/viewform

Тест Математика Порівняння чисел в межах 100, додавання і віднімання в межах 100, задачі

Порівняння чисел в межах 100, додавання і віднімання в межах 100, задачі

Додаткові матеріали для створення дидактичних ігор офлайн:

1. Гра «Водії і автомобілі»

https://docs.google.com/document/d/16VVnn9pBp3Z99utq2_s8xz-FAF5VcVmH/edit?usp=drive_link&oid=118322610489509964296&rtpof=true&sd=true

2. Гра «Мандрівка»

https://docs.google.com/document/d/1UzqHvnO-H7CT5B3ESluR_BingSCI-ahZ/edit?usp=sharing&oid=118322610489509964296&rtpof=true&sd=true

3. Гра «Прибульці»

https://docs.google.com/presentation/d/1IXnHFddM2zoQOkSTPkg_w5Qfe3ZTDJ/edit?usp=sharing&oid=118322610489509964296&rtpof=true&sd=true

Висновок. Гейміфікація в сучасних умовах є одним із потужних інструментів надолуження втрачених знань та вмінь. Ігрова діяльність суттєво підвищує пізнавальну активність та інтерес до навчання, дозволяє зменшити напруження та підвищити якість сприйняття матеріалу, створює позитивну мотивацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Презентація «Освітні втрати у початковій школі та шляхи їх подолання». URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-osvitni-vtrati-v-pochatkovi-y-shkoli-ta-shlyahi-h-podolannya-364925.html>

2. Освітні втрати: 7 кроків ефективного учителя. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-7-krokv-efektyvnogo-uchytelya/>

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Світлана ЄВТУШЕВСЬКА-БЄЛЯЄВА

Вступ. «Діти війни» – так можна сказати про сучасне покоління учнів початкової школи. Це покоління юних громадян, яким доведеться відбудувувати Україну наново. Надзвичайно вразливе і похливе, скалічене війною, пронизане болем страшних втрат дитинство, яке було вкрадене несправедливою агресією проти вільної країни. Який слід залишить ця війна у наших дітях, ми зможемо зрозуміти і оцінити згодом, а поки що повинні працювати, щоб допомогти з найменшими втратами пережити дітям воєнний час і адаптувати освітній процес до сучасних реалій. Адже країна-агресор не зникне з кордонів нашої держави. Це потрібно чітко усвідомлювати і не жити ілюзіями, що після закінчення війни все буде, як раніше. Ні, на жаль, не буде... Тому вважаю, що потрібно вже зараз замислитись над вивченням досвіду держав, що перебувають у стані війни чи збройних протистоянь із сусідніми країнами, адаптувати і переймати їх кращі здобутки, урахувавши українську ідентичність та культурні особливості нашого народу. Це дуже нелегке завдання стоїть зараз перед державою в цілому та освітянами зокрема. У таких жахливих умовах народжуються і зростають наші діти, майбутнє нашої нації. Як вплинуть ці чинники на підростаюче покоління? Які виклики отримаємо ми в повоєнні роки? Питання відкрите і потребує детального аналізу вже зараз.

На щастя, більшість моїх учнів перебувають далеко від лінії фронту. Ліцей працює за системою змішаного навчання вже другий рік. Переконана, що дистанційне навчання, особливо у початковій ланці, не може в повній мірі замінити перебування дітей у закладі освіти і у повоєнний час доведеться перебудувувати процес навчання, урахувавши цілий комплекс проблем і втрат. Адже більшість сучасних дітей майже не відвідували ЗДО, не встигли соціалізуватись, набути необхідних базових умінь та навичок, які формуються в дошкільній ланці і на які спирається початкова освіта. Тож говоримо про **освітні втрати тих дітей, які тільки приходять у перший клас**. Водночас з наданням послуг з якісного навчання постає проблема набагато глибша – збереження ментального, морального, духовного здоров'я, відбудова здорового суспільства.

Мета статті: розкрити важливість впливу діяльнісного методу навчання і виховання, використання інтерактивних вправ з метою подолання освітніх втрат в умовах змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу.

Збройна агресія довела, що державі потрібні критично мислячі, проактивні громадяни з проукраїнською громадянською позицією, здатні діяти в умовах постійних загроз з боку північного сусіда і попри все здатних будувати нове життя, приймати нестандартні гнучкі рішення, амбітні і сміливі. Важливо дати дітям правильні орієнтири, справжні цінності, непохитну віру в перемогу добра над злом, точку опори і сили, з якої проросте нове повоєнне

життя нашого народу. Не дати дітям зневіритись, а допомогти побачити світле і благородне в людях, у простих буденних речах – ось щоденні завдання вчителя. Реалізація цього завдання повинна відбуватися наскрізно: і в навчальному процесі, і під час виховних заходів, і в позаурочний час, перебуваючи в укритті під час повітряних тривог.

Навчання варто пов'язувати із сьогоденням, мотивувати до свідомого оволодіння знаннями, до колективно-творчих справ, що приносять користь країні, спонукати до дій та роздумів. Учитель має запалювати учнів, надихати та підтримувати не лише в навчанні, а допомогти кожній дитині відчути себе потрібною частиною спільноти класу, школи, країни в цілому. Не давати готових відповідей на питання, а ставити проблему і залучати до спільного пошуку шляхів її вирішення. Тому, незалежно від форми навчання закладу і умов навчання, потрібно широко використовувати **діяльнісні методи навчання**, благодійну та волонтерську діяльність, що допоможе учням відчути радість власних відкриттів та здобутків, важливість і значимість кожного і кожної в житті країни. Школа в сучасних умовах – це «дитячий» хаб, де весь час вирує життя: плетуться маскувальні сітки, виготовляються окопні свічки, збираються теплі речі, медикаменти, продукти харчування. Під час тривог діти залучаються до вивчення культурної спадщини, історії боротьби і становлення нашої держави. Наприклад, завдяки перегляду мультфільми серії «ПЛЮСПЛЮС», «Книга-мандрівка. Україна» тощо. На уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» діти знайомляться з народними піснями та піснями сучасних авторів, розучують їх за власним бажанням. Роблять подарунки та обереги для воїнів, малюнки солдатам, і дуже радіють, коли отримують зворотний зв'язок і подяку від бійців. А на уроках української мови пишуть листи пораненим бійцям та декламують вірші про героїв. Спільно з батьками готують смаколики для благодійних ярмарків у опануванні курсу «Дизайн та технології», а виручені кошти направляють для потреб ЗСУ. Вивчаючи тему з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», «Герої – захисники України», зустрічаються зі справжніми героями-батьками, які боронять рідну землю. Під час акції «Маленькі кроки до великої перемоги», продають зроблені на гуртках власноруч картини, виготовлені з різних матеріалів вироби. Виручені кошти передають на потреби ЗСУ (наприклад татові-воїну, який отримав поранення і знаходиться на лікуванні). Цінність таких діяльнісних методів надзвичайна, бо вони мотивують, запалюють дитячі очі, піднімають власну значимість і важливість зробленої доброї справи, долучаючись до «маленького» внеску у велику перемогу. Додають упевненості у завтрашньому дні, підтримують ментальне здоров'я учнів, гуртують спільноту батьків та вчителів. Я вважаю, що це підтримує психоемоційний стан, по-справжньому інтегрує та оздоровлює підростаюче покоління через застосування діяльнісних методів для відновлення ментального здоров'я. Дорослим варто не бути скупим на ніжні слова й теплі обійми, відверті та чесні розмови про найболючіші втрати і приховані дитячі страхи, бо психіка дитини не в змозі впоратися зі стресом самотужки.

З метою подолання освітніх втрат учителям доцільно застосовувати **персоналізований підхід** до учнів свого класу, щоб знати: що турбує кожного вихованця; чому дитина «випадає» з освітнього процесу; що відбувається в родині та найближчому оточенні; що унеможливорює процес опанування знаннями; чому відбуваються освітні втрати кожного конкретного учня. На мою думку, це перший визначальний крок у подальшій роботі з освітніми втратами вихованців. Установити причинно-наслідкові зв'язки, щоб попередити та усунути, за можливості, освітні втрати, а не долати їх у майбутньому.

Досить часто помічаю, що діти не готові сприймати навчальний матеріал, тому що перебувають у нестабільному психоемоційному стані. Зважаючи на зазначене, перш ніж розпочати навчання, потрібно стабілізувати стан дитини. Ранкове коло є необхідною передумовою та важливим чинником старту успішного навчання. Вважаю, що вчителеві доцільно скласти «заспокійливий» плейлист вправ та технік, що позитивно сприймають діти для підтримання ментального здоров'я колективу в цілому і кожного учня зокрема. Записати на електронні носії аудіо чи відеофайли, які діти зможуть слухати та виконувати вправи, коли хвилюються під час повітряних тривог, перебуваючи в укритті.

У своїй діяльності керуюсь професійним набором уже випробуваних технік і вправ, а також, за потреби, створюю свої.

1. Ігри та заняття для дітей в укритті. Посібник за сприяння USAID unicef «Чим зайняти дитину в надзвичайній ситуації» URL: <https://uni.cf/3wOuUSf>.

2. Інтернет-платформа за сприяння МОН України «Круті в укритті». URL: <https://bravekidsukraine.org/>

3. Канал за підтримки МОН України «Підтримай дитину». URL: <https://bit.ly/3B6EMJB>.

4. «Безпечний простір» Психологічна та ментальна підтримка освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: https://drive.google.com/file/d/1_HGVS3nkX4Aorr_QdILe1xXeiywJ-Mjt/view.

5. Посібник з навчання технік зцілення «Діти та війна». URL: http://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/dity_fin_ispp-1.pdf

6. Посібник для дітей віком 8 + «Діти та війна. Навчання технік зцілення». URL: <https://drive.google.com/file/d/16yCTn6CmrDEF9kf6Iwd2oTod3wuvAJpp/view>

Програма була впроваджена в країнах, у яких відбувалися воєнні дії (Боснія, Косово, Китай, Іран, Сирія, Руанда, Непал), і показала свою ефективність. Програму схвалено для використання у закладах освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 2 від 29.06.2016).

I. ВПРАВИ ТА ГРИ НА ВІДНОВЛЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Під час переходу в укриття після сигналу повітряної тривоги діти можуть хвилюватись або перебувати в пригніченому стані, що призводить до

несприйняття матеріалу уроку і як наслідок цього до освітніх втрат. Зважаючи на зазначене, перед продовженням уроку в укритті доцільно спочатку виконати стабілізаційні вправи для покращення психоемоційного стану дітей.

«МЕТЕЛИК». Заплющіть очі, уявіть себе на зеленій-зеленій галявині, над вами синє-синє небо, у траву вплелись різнобарвні квіти. Повільно і глибоко вдихніть їх аромат. Відчуйте, як на ваш носик сів метелик. Затримайте дихання, замріть, не ворухіться, щоб не сполохати його. Відчуйте ледь-ледь відчутний рух повітря на вашому обличчі. Це пурхнув метелик своїми крильцями та полетів на барвисту квітку. Зробіть глибокий повільний видих. Наздоженіть повільним видихом-вітерцем метелика. Повторіть вправу 4 - 6 разів.

«МИЛЬНА БУЛЬБАШКА». Заплющіть очі, уявіть себе великою мильною бульбашкою, усередині якої знаходяться безліч маленьких веселкових бульбашок. Роздуйте щічки і зробіть глибокий вдих. А тепер повільно видихайте, випускаючи навколо себе якомога більше мильних бульбашок. Повторіть вправу 4 - 6 разів.

«ВЕСЕЛКОВЕ КОЛО». Чи знаєте ви, що веселка насправді має вигляд кола. Зазвичай, ми бачимо, лише її половину. Уявіть себе у великому райдужному колі. Це коло чарівне, воно пропускає до себе лише добрих і веселих дітей, таких, як ви. Заряджає позитивом та енергією на цілий день. Підніміть ручки вгору, доторкніться до цього кола руками. Розставте ніжки ширше плечей, відчуйте ніжками, що стоїте на міцній райдужній долівці. Спробуємо погойдати це коло. Нахиліться вліво, зробіть глибокий вдих, затримайте повітря, станьте рівно. Нахиліться вправо, зробіть видих. Повторіть вправу 4 – 6 разів. Тепер погойдаємось у веселці вперед і назад, так само дихаючи. А тепер протрусіть веселку всім тілом, прискорюючи темп. Уявіть, що навколо вас веселка розтрусилася всі свої фарби, зафарбувала вас у ваш улюблений колір і розтанула високо-високо в небі. Кожен елемент вправи повторюємо 4 - 6 разів. Розплющить очі, поділіться з сусідом враженнями; розкажіть, який колір ви обрали і чому.

«ТОРКНИСЬ, НЕ ПОМИЛИСЬ». Для стабілізації та зняття нервової напруги використовую вправи на дотик. Правою рукою доторкніть до лівого вуха. Вказівним пальцем лівої руки доторкніть до носика. Долонькою правої руки погладьте себе по животику. Обома руками пощипай себе за щічки. Підстрибни на лівій нозі 3 рази, а тепер на правій на 4 рази більше. Постукай по правому плечі 6 разів, а по лівому у 2 рази менше тощо.

Надзвичайно знімає напругу гра « **ЗВІРЯТА** ». Учитель обирає одну тварину на вибір і пропонує дітям виконати рухи, як обрана тварина. Наприклад, ви – котики. Покажіть, як котик прокидається. Прогніть спинку вперед-назад, витягніть обидві лапки. Покажіть, як котик п'є молочко, як умивається лапкою, як третється голівкою, як мурчить від задоволення тощо.

Якщо дитина хвилюється за своїх рідних, які знаходяться в зоні бойових дій, практикую вправу «**СУПЕРОБЛАДУНКИ ТА СУПЕРСИЛА**». Щоразу, коли починаєш хвилюватись за близьку тобі людину, уяви її впевненою у собі, усміхненою. Надішли їй у відповідь свою посмішку. Уяви, як він чи вона одягає

найміцніші суперобладунки, які не можна пробити та знищити жодною зброєю світу. Уявно огорни її захисним щитом, який не зможе пробити жодна куля. Побажай подумки здоров'я і пошли йому чи їй суперсилу на поміч. Скажи вголос чи подумки тричі: «Усе буде добре».

II. КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ В УКРИТТІ «У ПОШУКАХ СУПЕРСИЛИ»

Мета: актуалізувати та закріпити правила поведінки у складних ситуаціях за допомогою гри; поглибити знання учнів з питань цивільного захисту; виховувати почуття відповідальності за своє життя та життя інших; практично відпрацьовувати правила безпечної поведінки у повсякденному житті, дії у надзвичайних ситуаціях; розвивати критичне мислення, уміння аналізувати складну життєву ситуацію та робити висновки, спонукати до аналізу небезпек; опанувати методики збереження ментального здоров'я.

Обладнання: мультфільм «Мінна безпека з Патроном», руханка «Я і ти», ТНМК «Крокуємо в укриття», дидактичні матеріали «Тривожна валіза», малюнки, картки для групової роботи, маркери, стікери.

Перебіг заходу

I. Організаційний момент. Психоемоційне налаштування на заняття.

Робота в колі.

Дай «п'ять» по колу. Привітайся з сусідом, прояви креативність. Намагайся не повторювати вітання.

«Я і Ти» TARABAROVA - Руханка для дітей <https://youtu.be/wEzPu5laVS4?si=GsxJwUL-2iShRcX1> [3].

II. Повідомлення теми та мети заходу.

Сьогодні у нас незвичайне заняття в укритті під назвою «У пошуках СУПЕРСИЛИ».

- Хто володіє суперсилою?
- Яких супергероїв ви знаєте? (Герої мультфільмів, фільмів, а також це можуть бути реальні люди, герої нашого часу: воїни, тата і т. ін.).
- Якою суперсилою вони володіють?
- Чи хотіли б ви мати такого друга чи товариша або бути таким супергероєм?

III. Мотивація навчальної діяльності.

- Пропоную здійснити пошук супергероя та секрету його «СУПЕРСИЛИ».
- Як стати схожим на сміливих та сильних героїв, здатних долати і справлятися з усіма перешкодами?

IV. Основна частина.

1. Проблемне питання.

- Чи потрібна зараз нам суперсила? (Вільні висловлювання дітей).
- Україна кожного дня виборює у важких боях свою свободу і незалежність. Наші воїни незламні, і ми з вами допомагаємо їм, як можемо. Як ви вважаєте, а нам теж потрібно бути сильними, так чи ні? (Діти висловлюють свої думки).
- Чи може герой, на вашу думку, відчувати страх?

Дискусійна шкала «ТАК – НЕ ЗНАЮ – НІ».

(Діти висловлюються, прикріплюючи стікери з прізвищами.)

2. *Асоціативний куш «Безпека і небезпека»*

- Не знаю, чи помічали ви, що супергерой завжди з'являється тоді, коли комусь загрожує небезпека.

- Оберіть слова, які характеризують поняття «безпека» і «небезпека».

Слова на картках: тиша, спокій, мир, здоров'я, сім'я, друзі, добробут, затишок, задоволення, щастя, пожежа, вибухи, повітряна тривога, незнайомці, безлюдні місця, травмування, руйнування, укриття, війна, хвилювання.

Висновок. У житті бувають різні ситуації і зараз, на жаль, ми бачимо, що в нашому житті з'явилося більше небезпек і загроз, але все минає. Нинішня війна обов'язково закінчиться нашою перемогою, а тепер, поки наші хоробрі захисники боронять нас усіх, ми маємо їм допомагати. Стати супергероями, але допомагати поки що самим собі і тим, хто поруч: мамам, друзям, братикам та сестричкам, бабусям та дідусям. Отже, уперед до своєї «суперсили».

1. Долаємо страх.

- Коли я була дитиною, я не знала «супергероїв»; не було інтернету, де можна знайти інформацію та навчитись, як долати труднощі. Не знала, як допомогти собі і як діяти в таких ситуаціях. Для того, щоб подолати свої страхи, витратила багато часу та сил. Якби знала правила, то впоратися з викликами було б легше. **Я дуже сподіваюся, що ці знання вам ніколи не доведеться застосовувати, але всі супергерої мають знати, як допомогти собі та іншим!**

1 крок.

Потрібно чесно визнати свої страхи.

Мені іноді буває страшно, коли я бачу сильну пожежу або коли думаю про землетрус чи невиліковну хворобу. Тобто, коли я думаю про те, що я колись пережила і що мене сильно налякало. Але ж я доросла і в мене є багато знань та сили, щоб з цим упоратись. Я хочу поділитись з вами своїми секретами і знаннями.

Кожен чогось боїться, навіть дорослі і найсміливіші люди. **Тому боятись – це нормально!** (Учитель записує на дошку вислів, акцентуючи на ньому увагу). Потрібно лише навчитись контролювати свої страхи і знати, як діяти в тій чи іншій ситуації. Військові та супергерої багато часу проводять тренуючись і відпрацьовуючи свої дії, щоб коли трапиться НС, точно знати, що і як слід робити, щоб врятувати і допомогти, у тому числі й собі теж.

- Пропоную попрактикуватися, щоб не піддаватися страху. А ще важливо, що ми разом! Ми знаємо правила й з усім упораємося».

- Відчуття безпеки має бути внутрішнім – це коли ми впевнені в собі, своїх знаннях, уміннях, силах, один в одному, знаємо правила, самі собі можемо допомогти, а також розраховувати на допомогу тих, хто поруч».

Розкажіть сусідові, який ваш страх.

2 крок.

Визнати, що страх не лише ворог, а й помічник, який допомагає людині вижити.

- Страх утримує людину від необачних, ризикованих та необдуманих учинків, рятує від небезпек. Наведіть приклад із свого життя, коли страх врятував або застеріг вас від небезпечного вчинку.

3 крок.

Виконаємо вправи на подолання страху.

Уявіть свій страх.

- Наприклад, я боюсь спускатись в укриття. А ви уявіть, що це зовсім не укриття, а кроляча нірка із книги Льюїс Керрол «Аліса в Країні Чудес», у ній живе чудовий зайчик, який запросив вас завітати на теплий запашний квітковий чай з морквяним пирогом.

- Якщо ви боїтесь якогось монстра чи страшну тварину, додайте силою своєї фантазії цьому чудовиську смішних ознак. Наприклад, поросячого п'ятачка і гачкуватого хвостика. Можна вдома намалювати свій страх і домалювати кумедні деталі. Сміх – це найкращий спосіб подолати страх. Тепер кожного разу, коли ви будете боятись свого страху, згадайте цю вправу і страх відступить.

- Якщо ж ви хвилюєтесь, почувши сигнал тривоги, згадайте, що в цей час ППО, наші захисники неба пильнують десь зовсім поруч, захищаючи небо над нашим містом, нашими будинками, нашою школою.

3. Руханка ГНМК та Світлани Ройз «Крокуємо в укриття» [1]

Пропоную порухатись і виконати танок разом. (Діти виконують руханку.)

Це, звісно, ще не всі вправи для подолання страху, але гарний початок.

Висновки: Боятись – це нормально, страх оберігає від необачних дій та рятує у надзвичайних ситуаціях, але потрібно протидіяти тим страхам, які викликають паніку і пригніченість. Нехай страх буде у вас під контролем. Уявно покладіть його собі в кишеню і застібніть блискавку. Накажемо йому з'являтись лише тоді, коли потрібно зберегти ваше життя і здоров'я. (Діти супроводжують діями слова вчителя).

4. Робота в групах. Обговорення дій у загрозованих ситуаціях.

Супергерої відточують свої знання, удосконалюють свою майстерність через багаторазове повторення, Тому, якщо вони потрапляють у надзвичайні ситуації, знають точно, як потрібно діяти. Тож і ми пригадаймо правила дій у НС.

Діти об'єднуються в 4 групи. У кожної групи є завдання, яке потрібно обговорити протягом 3 хв. По сигналу діти переходять за годинниковою стрілкою до іншого завдання. (Учитель спостерігає за роботою груп, за необхідності надає консультацію).

1 група

Ви загубились. Які ваші дії?

2 група

До вас підійшов незнайомец і просить про допомогу. Які ваші дії?

3 група

Ви почули повітряну тривогу. Які ваші дії?

4 група

Вам потрібно зібрати тривожну валізу. Оберіть, які речі вам потрібні.

Висновки: Важливо завжди дбати про свою безпеку і думати про наслідки своїх дій. Знати, як діяти, щоб зберегти своє життя, не втративши здоров'я.

5. Протимінна безпека. Відпрацювання дій у випадку знаходження небезпечних предметів.

- Не забуваймо, що у нас триває війна, і хоч ми знаходимось далеко від лінії бойових дій, потрібно знати, як діяти у випадку, коли ви можете натрапити на міни. Їх можуть залишити в людних місцях вороги, щоб свідомо нанести шкоду мирним людям, посіяти страх і паніку. Тож переглянемо відео і запам'ятаємо прості правила, що рятують життя.

Перегляд дитячого мультфільму «Мінна безпека з Патроном» та обговорення дій. [2]

Практичне засвоєння алгоритму дій у разі мінної небезпеки.

1) Будь уважним. Дивись під ноги та навколо! (Діти імітують «підзорну трубу» рухами рук).

2) Не підходь до знахідки! (Викидають дві руки вперед).

3) Не чіпай! (Одна рука охоплює іншу руку).

4) Відійди назад тією ж дорогою на 150 м! (Діти роблять три кроки назад).

5) Поклич дорослого або зателефонуй 101 і 102! (Імітують телефонний дзвінок).

6) Почекай спеціальну службу та попередь перехожих про небезпеку! (Діти сідають навшпиньки).

6. Робота в групах. Відпрацювання дій «Під завалами».

Що робити, якщо зруйнувався будинок, і ви опинились під завалами?

Діти обговорюють протягом 3 хв. способи дій. Учитель створює імітацію «завалу» і садить іграшку в його центрі. Діти звітують про свою роботу, доповнюють один одного. Спільно складають правила дій.

1) Не панікуйте. Постарайтеся зберігати спокій, дихайте повільно.

2) Відчуйте своє тіло, дуже обережно порухайте руками, ногами. Якщо можете, прийміть зручніше положення, але обережно, щоб вас не придавило ще більше.

3) Чекаючи порятунку, постарайтеся різко і сильно не ворухитися, щоб не погіршити завал. Періодично потроху рухайте руками і ногами, **якщо не боляче**, напружуйте м'язи. Так ви зігрієтесь і відновите кровообіг.

4) Якщо ви маєте під рукою мобільний телефон чи ліхтарик, посвітіть ним. Так вас зможуть швидше помітити.

5) Постукайте каменем об камінь чи металом об метал – звук дуже добре передається.

6) Не витягуйте каміння чи інші уламки будівлі. Можна витягнути із завалу камінь, який підтримує цілу стіну.

7) Кличте на допомогу. Якщо хтось із людей почув вас, прокричіть, що ви під завалами і вам потрібна допомога.

8) Виконуйте всі інструкції рятівників.

7. Ігрові дихальні вправи для зняття стресу.

«МЕТЕЛИК», «МИЛЬНА БУЛЬБАШКА» (див. вище).

8. Обстріл на вулиці. Відпрацювання дій у випадку обстрілу.

Зараз, на жаль, у людей багато зброї. Військові можуть привозити додому гранати чи вогнепальну зброю як сувенір. Були випадки, коли люди застосовували її, хоча це СУВОРО ЗАБОРОНЕНО і карається законом. **Я дуже сподіваюся, що ці знання вам ніколи не знадобляться, але всі супергерої мають знати, як діяти в такому випадку!**

Якщо обстріл застав на вулиці, негайно ляжте на землю (бажано у канаву, яму), щільно притуліться до якогось виступу: бордюру, клумби, паркану чи бетонної конструкції та накрийте голову руками. Лягати потрібно головою від джерела перестрілки. Лежіть доти, доки все не стихне, навіть ще 5-10 хв потому. (Одна дитина демонструє дії на клас).

9. Ігрова вправа на стабілізацію «Суперсила».

Отже, у кожного з нас є суперсила. Вона з вами завжди і всюди. Кожен уявляє її по-своєму. Я, наприклад, вірю у свого янгола-охоронця, який прямо зараз сидить у мене на правому плечі. Я хочу подякувати йому за підтримку і допомогу, тому прикладу руку до плеча і погладжу його. Подумайте, де може бути схована суперсила у вашому тілі. Заплющіть оченята. Прикладіть долоньку до того місця, де є ваша суперсила. Відчуйте, як по ній розливається тепло. Уявіть, якого кольору ваша суперсила. Як вона росте, заповнює все ваше тіло, доходить до кожної клітинки вашого організму і вибухає. Виходить за межі вашого тіла, огортаючи вас захисною кулею, як сонячним колом. Ви відчуваєте захищено і безпечно всередині цього кола. Як у сильних обіймах тата і мами. Ви в безпеці. Тепер ви з усім впораєтесь, у вас усе вийде. Усе буде добре. Запам'ятайте це відчуття, тепер це ваша суперсила, ваша секретна зброя, ваш надійний захист. Відкрийте очі, запам'ятайте те місце, звідки йшла хвиля енергії. У випадку тривоги чи хвилювання доторкніться до цього місця і подумки повторіть цю вправу.

V. Підсумки заняття. Рефлексія.

Діти, на цьому наше заняття добігає кінця. Я сподіваюсь, що ви отримали сьогодні разом із знаннями впевненість і свою «СУПЕРСИЛУ».

Повернення до дискусійної шкали «ТАК – НЕ ЗНАЮ – НІ».

Чи є діти, які змінили свою позицію?

- Чи корисним було наше заняття?

- Що вам знадобиться в житті?

- Чи відчули ви більше впевненості у собі після сьогоднішнього заняття і свою СУПЕРСИЛУ?

- Покажіть свій настрій. Розумнички. Я хочу подарувати вам за активну роботу на уроці мотивувальні браслети «Усе буде Україна». Ми обов'язково впораємось з усіма викликами і труднощами та станемо ще сильнішими. Ви – мої супергерої, я пишаюсь вашою сміливістю.

- Слава Україні та її супергероям!

ІІІ. ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЗА ДОПОМОГОЮ ДІЯЛЬНІСНОГО МЕТОДУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ ТА ОНЛАЙН-ТРЕНАЖЕРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 3 КЛАСІ ЗА ПРОГРАМОЮ О.Я.САВЧЕНКО

Тема. Правопис іменників (фрагмент уроку української мови)

Учитель має достатньо резервних годин, передбачених календарним плануванням з кожного предмета. Тож можна використати ці години для виявлення та подолання освітніх втрат з кожної теми, що буде вивчатися в подальшому.

10 КРОКІВ ДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Крок 1. З метою виявлення освітніх втрат на уроці української мови дітям дається випереджальне домашнє завдання попрацювати з **Google Формою** та виконати тестові завдання з теми, що буде вивчатися на наступному уроці. Учитель здійснює аналіз освітніх втрат та корегує кількість годин на їх опрацювання.

Посилання на Google Форму <https://forms.gle/SxXClyD3K5DUDHnLA>

Крок 2. На початку уроку провести словниковий диктант за темою «Правопис слів, що відповідають на питання хто? що?» за раніше вивченими правилами. Здійснити взаємоперевірку в парі, визначивши прогалини в знаннях.

Крок 3. Проаналізувати втрати учнів у правописі іменників за вивченими раніше орфограмами, здійснивши опитування за допомогою «Голосування цеглинками LEGO», де кожному кольору відповідає типова помилка.

Червоний – правопис подовжених приголосних.

Оранжевий – правопис великої букви.

Зелений – способи передачі м'якості приголосних на письмі.

*Якщо дитина має комплекс втрат, може обрати самостійно, над чим їй хотілося попрацювати сьогодні.

Крок 4. Об'єднати клас у групи за типовим помилкам (цеглинками LEGO) при правописі іменників, призначивши в кожную групу по одній дитині-експерту з числа сильних учнів, які опанували матеріал на високому рівні. Вони будуть помічниками вчителя в кожній групі.

Крок 5. Застосувати метод групової роботи та роздати дітям дидактичний матеріал для гри «Двобічні картки». На лицьовому боці будуть приклади слів на вивчені орфограми, а на зворотному боці правило, що не відповідає цій орфограмі. Завдання учнів відшукати пару-відповідь, повторивши відповідно втрачений матеріал (рис. 1).

гори (К к)арпати (А а)азовське море	(З з)алужний (В в)алерій (Ф ф)едорович	місто (Л л)ьвів село (В в)еселе	кіт (Б б)акс пес (П п)атрон
Клички тварин пишуться з великої букви.	Назви міст і сіл пишуться з великої букви.	Назви гір, морів, річок пишуться з великої букви.	Прізвища, імена, по батькові пишуться з великої букви.

Рисунок 1. «Двобічні картки»

Крок 6. Виконати тренувальні вправи в парі. Робота з онлайн-тренажером на платформі Wordwall. <https://wordwall.net/uk/resource/28569750>

Крок 7. Усі учасники групи виконують диференційовані завдання відповідно до ступеня засвоєння знань з теми. Діти обирають кольорові картки, де кожний колір – це рівень навченості, який визначає сама дитина, спираючись на самооцінку.

Червоний колір – поки що не впевнений, що все зрозуміло (неускладнені завдання репродуктивного змісту).

Жовтий колір – на шляху до розуміння.

Синій колір – значно краще зрозумів матеріал.

Зелений колір – усе зрозуміло, чудово засвоїв тему (завдання творчого характеру).

Самоперевірка і самооцінювання роботи.

Посилання на матеріали «Диференційовані картки з української мови»

URL:

https://www.canva.com/design/DAGAzB2YFzU/IBFRIddFIYmsp_LPEDtCXQ/view?utm_content=DAGAzB2YFzU&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor

Крок 8. Дидактична гра «Вітрила» Кожен учасник групи бере в одну руку чистий аркуш паперу, а в іншу – олівець чи ручку. Учень-експерт читає слова з картки на засвоєні вище правила, а діти по черзі коментують правопис слів. Якщо відповідь правильна, дитина тримає аркуш з олівцем і не пробиває «вітрило», якщо відповідь неправильна «вітрило» пробивають олівцем. Виграє той, чие «вітрило» залишиться неушкодженим.

Крок 9. Перевірна робота – домашнє завдання. Попрацювати на онлайн-платформі, виконавши вихідне тестування.

<https://forms.gle/yNn1pAU2fittJLf9>

Крок 10. Учитель здійснює моніторинг рівня навченості учнів, порівнюючи результати вхідного та вихідного тестування, уносить результати роботи в зошит спостережень вчителя, робить висновки щодо подальшої роботи.

Роль і місце вчителя на уроці – модератор, який здійснює педагогічне спостереження за поступом учнів, організовує та надає індивідуальну допомогу слабшим учням або учням з ООП.

КОРИСНІ РЕСУРСИ

1. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти : оглядове видання / Олена Локшина, Оксана Глушко, Аліна Джурило, Світлана Кравченко, Оксана Максименко, Ніна Нікольська, Оксана Шпарик ; за заг. ред. Олега Топузова, Олени Локшиної ; Нац. акад. пед. наук, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2022. 66 с. URL: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>

2. Малихін О., Арістова Н., Рогова В. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. *Український педагогічний журнал*. 2022. №3. С.68–77.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурт «ТНМК & Світлана Ройз «Крокуй до укриття». URL: <https://youtu.be/gnAH9hSW1rY?si=ka6kBLQP8ccs1JL1>.
2. Патрон вчить дітей, як уберегтися від мін та снарядів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dvgzqzZUwLE>.
3. TARABAROVA - руханка для дітей «Я і Ти». URL: <https://youtu.be/wEzPu5laVS4?si=GsxJwUL-2iShRcX1>.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ДЛЯ РОБОТИ В УКРИТТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ірина ГРИЦЕНКО

Вступ. 2020 рік змінив життя майже всього світу. Відтоді ми дізнались, що таке дистанційна освіта. В Україні перші кроки до дистанційної освіти розпочалися наприкінці 90-х років ХХ століття. Це був тільки початок. У 20-ті роки ХХІ століття про очне навчання не могло бути й мови, адже пандемія COVID-19 зробила таке навчання неможливим. На початку пандемії 90% шкіл світу були закриті. У педагогів виникла проблема: як працювати далі? Уроки в ZOOM, Google Meet, надсилання домашніх робіт в Classroom – це все було новим і незвіданим для учнів, учителів та батьків.

Навесні 2020 року освітні заклади України перейшли до формату дистанційного навчання. Уперше було запроваджено адаптивний карантин: зелена, жовта, помаранчева та червона зони епідеміологічної безпеки. Ці зони впливали на стан та форму навчання. До 2020 року дистанційне навчання використовувалося тільки для дорослих, або для тих, хто мав на меті поглибити свої знання в певній галузі науки. Така форма навчання в жодному разі не може замінити очне навчання, адже учні мають відвідувати школу, усебічно розвиватися, спілкуватися з однолітками, досягати певного рівня знань тощо.

Російська війна проти українського народу внесла суттєві зміни в наше життя. Під час частих повітряних тривог учні змушені тривалий час перебувати в укриттях. Звичайно, важливе завдання для вчителів у такий складний період – заспокоювати та відволікати від сирен та вибухів дітей.

У такі періоди вчителю складно зацікавити та сконцентрувати увагу дітей.

В укритті діти повинні знайти собі справу за інтересами. Тільки в такий спосіб вони зможуть заспокоїтися і продовжити працювати у потрібному режимі. Можна запропонувати такі види вправ для заспокоєння: тихо гратися з однокласниками; малювати, писати про те, що цікаво; слухати аудіоказку чи цікаву розповідь; дивитися мультфільм, використовуючи гаджети; грати в шашки, шахмати тощо. Для заспокоєння в укритті учням потрібно забезпечувати вільний доступ до різноманітних матеріалів та іграшок. Освітній

процес в укритті передусім повинен гарантувати нашим учням безпеку не лише фізичну, а й емоційну та психологічну. Діти мають відволікатися від негативного стану під час перебування в укритті. Яку ж освітню діяльність потрібно здійснювати з дітьми в укритті?

Мета статті: розкрити важливість дидактичних ігор для учнів початкових класів в укритті з метою подолання освітніх втрат; ознайомити з деякими дидактичними іграми, які можна використовувати в укритті, з різних навчальних предметів для учнів 1-4 класів.

Сигнали тривоги не лунають ні за яким розкладом дзвінків. Кожен учитель розуміє, що в той час, як учні спускаються в укриття, вони між собою говорять, хвилюються; пригадують, чи все прихопили з парти. Цим особливо переймаються діти початкових класів. Стабілізаційні вправи – це найперше, що виконують учні разом з учителем, спускаючись до укриття або повертаючись до класу після відбою.

Для того, щоб продовжити урок, який був перерваний, я пропоную дихальні вправи для заспокоєння.

Наприклад, «задмухай свічку» (короткий спокійний вдих носом, пауза, довгий видих, начебто гасячи свічку), «метелик» (дитина уявляє себе метеликом, робить плавні рухи крильцями і вдихає аромат уявної квітки), а також техніки «заземлення». Такі техніки допомагають розслабитись під час відчуття страху чи тривоги, встановлюють контроль над відчуттями та допомагають психологічно залишитись у безпеці.

Учителі відчувають те саме, що і учні. Тому разом із дітьми можна заспівати. Це допоможе викричатись і зібратись. Я з учнями використовую спів хором акапельно або під музику, пропоную також послухати улюблені пісні або класичну музику. Цікавою формою роботи на цьому етапі вважаю прокрикування кричалок. Після дихальних вправ, заспокоєння, настроювання аудіального каналу сприйняття, можна помалювати. Малювання, як і спів, стабілізує учнів, повертає їх до робочого стану.

Наступним етапом під час роботи в укритті є використання дидактичних ігор.

Для розвитку словникового запасу моїх учнів я використовую такі дидактичні ігри:

- «Слово навпаки»: «скажи слово навпаки, наприклад, школа- алокш.
- «Покажи слово»: за допомогою пантоміми потрібно показати загадане вчителем слово. Це може бути словникове слово, яке вивчається в цей момент на уроках мови.
- «Продовж слово за складом»: «я називаю склад, а ви додайте ще один, щоб утворилось слово».
- «Остання буква»: один гравець говорить слово, яке починається на останню букву попереднього).
- «Казка»: один учень проговорює складене ним речення, кожен наступний учень додає своє речення. Можна потім, після створення казки, обговорити головних героїв, сюжет, головну думку.
- «Розкажу про свою улюблену книгу або мультфільм».

- «Сенкан»: учитель називає слово, а учні створюють сенкан за формою: 2 прикметники, 3 дієслова та слово або речення, яке об'єднує зміст.
- Вправа «Кола на воді»: учні **обирають довільне слово. Воно записується на дошці стовпчиком. На ці букви добираються нові слова, до слів – речення.**

Дидактичні вправи з математики більше спрямовані на повторення вивченого матеріалу або його закріплення. Прикладом можуть бути такі:

«Передай м'яч»: учень передає м'яч своєму сусідові, називаючи при цьому математичний вираз. Наступний учень називає результат і промовляє наступний вираз, передаючи м'яч наступному гравцю.

«Придумай задачу із цікавим казковим сюжетом».

Мої учні для того, щоб відпочити після дидактичних ігор, дуже люблять музичну гру «Створюємо музику самі».

Гра спрямована на розвиток креативності, формування позитивних емоцій і згуртованості. Матеріалами є будь-які підручні інструменти (олівці, лінійки, пляшки з водою тощо).

Діти можуть разом створюють різні інструменти, а потім ще й можуть заспівати улюблену пісню.

Якщо учні знаходяться тривалий час в укритті, вони обмежені в русі, можна запропонувати такі вправи:

«Уяви себе ....»: вправа починається з того, що вчитель говорить учням назву предмета, який потрібно показати рухами. Цю вправу діти виконують одночасно.

«Покажи емоцію»: лінь, замріяність, радість, сум...

Цікавим видом роботи в укритті є групова робота. Заздалегідь учитель може підготувати ватмани, фарби, клей, кольоровий папір. Учням можна запропонувати створити проекти, стосовно певних навчальних тем. Наприклад, при вивченні областей України, кожній групі пропонується оформити плакат з інформацією про певну область України (намалювати символи герба заданої області, уявного туристичного маршруту цією областю України і таке інше).

Висновок. Результат навчання значною мірою залежить від емоційного стану вчителя, від його впевненості та спокою. Якщо діти, перебуваючи в укритті, систематично виконують звичні для себе навчальні вправи, бачать перед собою позитивного вчителя, готового працювати в цих обставинах, то вони заряджаються його позитивною енергією і активно долучаються до освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 50 ідей ігор для дітей в укритті. URL: <https://anelok.in.ua/50-idey-ihor-dlia-ditey-v-ukrytti/>.
2. Світлана Ройз. Стресостійке дитинознавство. URL: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2023/11/ditinoznavstvo.pdf>.
3. Чим зайняти дітей в укритті : 50 ідей ігор. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/chym-zainiaty-ditei-v-ukrytti-50-idei-ihor-84193.html>.

4. Чим зайняти дітей в укритті: ігри для дітей в укритті. URL: <https://www.mathema.me/blog/chim-zajnyati-ditej-v-ukritti/>.

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НА УРОКАХ ТА ДЛЯ РОБОТИ В УКРИТТІ ПІД ЧАС ТРИВОГИ

Ірина МАРЧЕНКО

Вступ. Освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів: інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного. Щоб не поглиблювати навчальні втрати, варто продумати певні навчальні активності не тільки під час занять, а і в укритті під час тривоги. Ця діяльність якраз може бути не за поточною темою, а спрямована на подолання навчальних втрат: дидактичні ігри, опитування, робота в парі і групі, робота в робочих зошитах на друкованій основі чи робота з індивідуальними картками, які постійно є в укритті.

Мета статті: розгляд ефективних методів подолання освітніх втрат з мовно-літературної, математичної освітніх галузей на уроках та під час перебування в укритті.

Використання ігор на уроках у початкових класах з метою подолання освітніх втрат

Пропоную використати математичну гру «Розшифруй малюнок», відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р. Б. Змістова лінія «Числа. Дії з числами».

Математична гра «Розшифруй малюнок» передбачає закріплення та відпрацювання вивченої теми. Діти не просто розв'язують і записують вирази у зошит, а шукають число, яке потрібно знайти та розфарбувати певним кольором на роздатковому аркуші.

А хто правильно розв'яже всі вирази, у того вийде певне зображення — тваринка, смайлик тощо.

Для цього потрібно розділити аркуш А4 на клітинки, спершу вписати в них правильні відповіді з виразів так, щоб вийшло потрібне зображення, а потім заповнити решту клітинок іншими випадковими цифрами.

Пропоную картки до гри «Розшифруй малюнок» до тем: «Додавання і віднімання в межах 100 з переходом через розряд» (рис.1-5), «Таблиця множення 2-9» (рис. 6-13).

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй жовтим кольором.

- 57+36=93   92-29=63
48+27=75   71-15=56
66+19=85   84-18=66
77+18=95   95-66=29
15+29=44   62-44=18

11	9	54	90	98	15	80	90	67	4	90	80	88	15	33	98	90
88	67	11	54	80	93	63	75	80	90	80	67	4	11	80	4	67
67	9	80	9	85	56	44	56	95	67	11	15	90	4	33	88	4
88	33	95	63	56	63	66	75	29	44	80	9	80	9	98	15	67
54	93	44	29	95	11	18	63	18	95	54	98	88	67	15	88	4
9	33	75	56	18	44	85	18	56	93	4	11	9	80	9	54	11
90	67	54	88	93	18	63	44	18	98	90	15	4	11	66	93	33
67	54	11	80	88	56	18	66	11	67	88	85	29	95	18	44	90
9	80	67	90	75	44	93	29	85	56	18	44	63	18	63	66	88
33	9	54	85	18	63	66	44	63	18	56	18	66	56	29	75	9
88	33	88	66	44	85	29	56	18	66	44	18	56	85	66	11	80
11	98	54	93	66	29	44	18	85	63	29	56	29	66	90	33	88
80	33	9	80	95	63	18	63	66	56	29	85	11	33	54	88	9
54	80	11	33	9	75	44	93	63	44	93	4	88	54	9	67	33
67	11	80	33	80	11	33	15	9	80	11	90	33	9	67	54	98

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй жовтим кольором.

- 57+36=   92-29=
48+27=   71-15=
66+19=   84-18=
77+18=   95-66=
15+29=   62-44=

11	9	54	90	98	15	80	90	67	4	90	80	88	15	33	98	90
88	67	11	54	80	93	63	75	80	90	80	67	4	11	80	4	67
67	9	80	9	85	56	44	56	95	67	11	15	90	4	33	88	4
88	33	95	63	56	63	66	75	29	44	80	9	80	9	98	15	67
54	93	44	29	95	11	18	63	18	95	54	98	88	67	15	88	4
9	33	75	56	18	44	85	18	56	93	4	11	9	80	9	54	11
90	67	54	88	93	18	63	44	18	98	90	15	4	11	66	93	33
67	54	11	80	88	56	18	66	11	67	88	85	29	95	18	44	90
9	80	67	90	75	44	93	29	85	56	18	44	63	18	63	66	88
33	9	54	85	18	63	66	44	63	18	56	18	66	56	29	75	9
88	33	88	66	44	85	29	56	18	66	44	18	56	85	66	11	80
11	98	54	93	66	29	44	18	85	63	29	56	29	66	90	33	88
80	33	9	80	95	63	18	63	66	56	29	85	11	33	54	88	9
54	80	11	33	9	75	44	93	63	44	93	4	88	54	9	67	33
67	11	80	33	80	11	33	15	9	80	11	90	33	9	67	54	98

Рис.1. Додавання і віднімання в межах 100 з переходом через розряд (Качечка)

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй помаранчевим кольором.

- 59+34=93   72-29=43
45+38=83   71-15=56
68+29=97   82-28=54
37+28=65   93-26=67
38+23=61   64-45=19

11	23	44	5	66	80	9	23	80	23	44	66	11
5	66	93	9	23	93	5	66	44	80	9	93	80
23	97	65	97	44	65	97	9	23	5	97	65	23
66	61	43	56	66	61	43	67	65	54	61	43	44
44	65	54	93	44	19	11	56	19	56	11	54	23
9	56	61	43	5	83	19	97	11	97	19	83	66
23	54	65	19	11	44	54	19	65	19	61	9	44
44	83	19	56	67	93	19	61	67	43	5	23	80
66	23	97	43	65	19	43	65	93	54	66	44	66
23	5	66	56	67	61	65	19	56	97	44	23	5
5	44	23	83	65	23	83	23	83	9	23	66	9
11	5	44	23	5	66	44	5	44	23	5	44	11

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй помаранчевим кольором.

- 59+34=   72-29=
45+38=   71-15=
68+29=   82-28=
37+28=   93-26=
38+23=   64-45=

11	23	44	5	66	80	9	23	80	23	44	66	11
5	66	93	9	23	93	5	66	44	80	9	93	80
23	97	65	97	44	65	97	9	23	5	97	65	23
66	61	43	56	66	61	43	67	65	54	61	43	44
44	65	54	93	44	19	11	56	19	56	11	54	23
9	56	61	43	5	83	19	97	11	97	19	83	66
23	54	65	19	11	44	54	19	65	19	61	9	44
44	83	19	56	67	93	19	61	67	43	5	23	80
66	23	97	43	65	19	43	65	93	54	66	44	66
23	5	66	56	67	61	65	19	56	97	44	23	5
5	44	23	83	65	23	83	23	83	9	23	66	9
11	5	44	23	5	66	44	5	44	23	5	44	11

Рис.2. Додавання і віднімання в межах 100 з переходом через розряд (Лисичка)

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй зеленим кольором.

- 8-8=64
- 8-6=48
- 8-3=24
- 8-5=40
- 8-2=16
- 8-4=32
- 8-7=56
- 8-9=72

11	21	11	33	11	21	11	33	11	33	11	33	11	21	11	21	11	21	11
5	33	21	44	21	33	21	11	33	21	33	5	33	5	64	24	21	5	21
33	11	33	11	33	11	44	33	21	11	21	11	21	48	16	11	64	21	5
11	5	11	33	11	33	11	44	11	33	5	33	11	64	32	56	48	64	21
21	44	5	21	33	21	44	11	21	11	44	21	44	56	48	11	5	11	5
11	33	11	33	11	5	33	5	33	5	33	44	21	40	64	33	21	33	21
21	5	33	21	33	33	11	33	11	64	56	64	11	56	16	21	11	5	11
11	44	11	44	11	5	33	44	64	56	48	40	32	64	32	33	5	21	33
33	5	33	5	21	33	11	48	40	64	16	64	16	72	64	21	11	33	11
11	33	11	33	5	33	64	16	32	24	72	24	72	24	32	44	33	5	21
21	11	21	11	33	11	32	40	64	72	64	72	64	72	48	11	21	11	33
11	33	5	33	11	64	48	56	40	24	72	24	72	24	32	21	33	21	5
33	21	11	5	16	40	11	21	56	16	40	72	40	72	48	33	11	33	11
11	5	40	64	48	11	21	11	64	40	56	24	56	24	32	21	5	44	21
21	64	48	21	11	21	5	21	24	56	21	11	21	16	48	11	21	11	33
11	21	11	5	21	11	21	11	32	64	33	21	11	56	64	5	11	21	11
5	11	33	21	11	44	33	21	11	5	11	33	5	11	5	11	21	11	21

Рис. 12. Таблиця множення 2-9 (Динозавр)

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй зеленим кольором.

- 8-8=
- 8-6=
- 8-3=
- 8-5=
- 8-2=
- 8-4=
- 8-7=
- 8-9=

11	21	11	33	11	21	11	33	11	33	11	33	11	21	11	21	11	21	11
5	33	21	44	21	33	21	11	33	21	33	5	33	5	64	24	21	5	21
33	11	33	11	33	11	44	33	21	11	21	11	21	48	16	11	64	21	5
11	5	11	33	11	33	11	44	11	33	5	33	11	64	32	56	48	64	21
21	44	5	21	33	21	44	11	21	11	44	21	44	56	48	11	5	11	5
11	33	11	33	11	5	33	5	33	5	33	44	21	40	64	33	21	33	21
21	5	33	21	33	33	11	33	11	64	56	64	11	56	16	21	11	5	11
11	44	11	44	11	5	33	44	64	56	48	40	32	64	32	33	5	21	33
33	5	33	5	21	33	11	48	40	64	16	64	16	72	64	21	11	33	11
11	33	11	33	5	33	64	16	32	24	72	24	72	24	32	44	33	5	21
21	11	21	11	33	11	32	40	64	72	64	72	64	72	48	11	21	11	33
11	33	5	33	11	64	48	56	40	24	72	24	72	24	32	21	33	21	5
33	21	11	5	16	40	11	21	56	16	40	72	40	72	48	33	11	33	11
11	5	40	64	48	11	21	11	64	40	56	24	56	24	32	21	5	44	21
21	64	48	21	11	21	5	21	24	56	21	11	21	16	48	11	21	11	33
11	21	11	5	21	11	21	11	32	64	33	21	11	56	64	5	11	21	11
5	11	33	21	11	44	33	21	11	5	11	33	5	11	5	11	21	11	21

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй жовтим кольором.

- 9-8=72
- 9-6=54
- 9-3=27
- 9-5=45
- 9-2=18
- 9-4=36
- 9-7=63
- 9-9=81

11	7	11	43	11	43	11	7	11	43	11	22
22	43	7	33	72	54	27	72	33	7	33	11
11	22	11	54	45	18	36	45	54	11	22	33
33	43	27	36	72	45	81	72	18	27	7	11
11	72	18	54	11	81	54	11	54	63	72	43
22	54	63	36	8	54	81	8	45	18	54	11
11	45	27	63	72	18	45	72	81	27	63	33
33	72	81	8	81	27	36	27	8	36	72	11
11	7	54	72	8	8	8	8	72	54	7	22
33	22	33	27	18	45	36	45	18	7	33	11
11	7	11	7	72	27	54	72	33	22	43	33
33	11	33	11	33	11	33	11	7	11	33	11

Обчисли. Знайди відповідні значення виразів в таблиці, розфарбуй жовтим кольором.

- 9-8=
- 9-6=
- 9-3=
- 9-5=
- 9-2=
- 9-4=
- 9-7=
- 9-9=

11	7	11	43	11	43	11	7	11	43	11	22
22	43	7	33	72	54	27	72	33	7	33	11
11	22	11	54	45	18	36	45	54	11	22	33
33	43	27	36	72	45	81	72	18	27	7	11
11	72	18	54	11	81	54	11	54	63	72	43
22	54	63	36	8	54	81	8	45	18	54	11
11	45	27	63	72	18	45	72	81	27	63	33
33	72	81	8	81	27	36	27	8	36	72	11
11	7	54	72	8	8	8	8	72	54	7	22
33	22	33	27	18	45	36	45	18	7	33	11
11	7	11	7	72	27	54	72	33	22	43	33
33	11	33	11	33	11	33	11	7	11	33	11

Рис. 13. Таблиця множення 2-9 (Смайлик)

Онлайн-ігри для роботи в укрітті

(Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps, Wordwall (з англ.стіна слів) – інтерактивний навчальний застосунок)

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б.

Змістова лінія «Досліджуємо мовлення» - Граматичне значення слова.

Частини мови. Самостійні та службові частини мови.

1. Частини мови. <https://learningapps.org/watch?v=p2ewb9kpn24>

2. Згрупуй за частинами мови.

<https://learningapps.org/watch?v=p3otjqfj24>

3. Частини мови. Іменник. Прикметник. Дієслово.

<https://learningapps.org/watch?v=pa81im7y224>

4. Частини мови. <https://wordwall.net/uk/resource/71026638/частини-мови>
Звуковий аналіз слова. Голосні наголошені та ненаголошені.
1. Ненаголошені е чи и. <https://learningapps.org/watch?v=peydk3yh324>
Речення та словосполучення. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком.
  1. Встановлюємо зв'язок слів у реченні.
<https://learningapps.org/watch?v=pt6n61vca24>
  2. Українська мова, 3 клас. Зв'язок слів у реченні за допомогою питань. <https://learningapps.org/watch?v=pdsawfjqc24>
Види речення за метою висловлення.
  1. Речення за метою висловлювання.
<https://wordwall.net/uk/resource/71031164/речення-за-метою-висловлювання>
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» - Графіка, орфографія та пунктуація. Алфавіт.
  1. Слова за алфавітом. <https://learningapps.org/watch?v=p3mxxkkcc24>
  2. Алфавіт. <https://learningapps.org/watch?v=pqq7nqchc24>
  3. Розташуй назви лікарських рослин за абеткою.
<https://learningapps.org/watch?v=pgi2n8s6324>

Висновки. Переконана, що потрібно звертати увагу на перевагу методів, прийомів і форм навчання, які будуть цікавими учням та залучатимуть їх до значущого і цілеспрямованого використання вже отриманих знань і вмінь, додадуть учням упевненості у своїх силах, змотивують до навчання, а також нададуть можливість подолати освітні втрати з навчальних предметів «Українська мова», «Математика».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf.
2. Освітні втрати: 7 кроків ефективного учителя. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-7-krokov-efektyvnogo-uchytelya/>.
3. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/07/31/Unicef.Immidiate.actions.fra.me.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf>.

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ WORDWALL, JIGSAWPLANET ТА LEARNING APPS ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА НАВЧАЛЬНИХ РОЗРИВІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Тетяна РОСЧИСЛАВ

Вступ. Освітні втрати через навчальні розриви в початковій школі можуть бути значними і мати потенційно серйозні наслідки для навчання та розвитку дітей. Навчальні розриви можуть виникати з різних причин, зокрема таких, як відсутність доступу до якісної освіти (непідконтрольні території України, часті повітряні тривоги тощо).

Мета статті: розкриття потенціалу онлайн-ресурсів, зокрема таких, як Wordwall, Jigsawplanet та Learning Apps у подоланні освітніх втрат та навчальних розривів у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Освітні втрати можна класифікувати за різними критеріями. Наведемо приклади кількох критеріїв, а саме:

1. За причинами втрат:

Соціальні причини: відсутність доступу до освіти через економічну обмеженість, відсутність доступу до навчальних ресурсів.

Психологічні причини: втрата мотивації, невдачі у навчанні, низька самооцінка або внутрішні конфлікти, які можуть перешкоджати навчанню.

Сімейні та особисті причини: проблеми в сім'ї, батьківський контроль, психосоціальні проблеми тощо.

2. За типами навчальних досягнень:

Академічні втрати: недосягнення стандартів навчання, недостатня успішність у вивченні конкретних предметів або тем, неспроможність засвоєння ключових понять та навичок.

3. За масштабом впливу:

Індивідуальні втрати: втрати, що стосуються конкретної особи, зокрема такі, як недосягнення особистих навчальних цілей, психологічні труднощі тощо.

Групові або колективні втрати: відображаються на групі людей або на окремих групах. Наприклад, втрати навчального потенціалу в цілому класі або школі, соціальні проблеми, пов'язані зі зниженням рівня освіти тощо.

4. За часовими рамками:

Короткострокові втрати: тимчасові труднощі у навчанні через конкретні фактори, які можуть бути вирішені швидко.

Довгострокові втрати: проблеми, які впливають на навчання та розвиток протягом тривалого періоду (хронічні втрати мотивації, низький рівень освіти тощо).

5. За сферою впливу:

Освітні втрати: ті, які виникають у зв'язку з освітнім процесом, зокрема такі, як недосягнення навчальних цілей, відставання у навчанні тощо.

Суспільні втрати: зменшення економічного потенціалу країни, війна тощо.

Для уникнення цих втрат важливо забезпечити доступ до якісної освіти, підтримувати дітей у їхньому навчанні та розвитку, сприяти створенню навчального середовища, яке стимулює та мотивує, а також урахувати індивідуальні потреби кожної дитини.

Нижче пропонуємо низку авторських прийомів та прикладів для учнів початкової освіти (1-4 класи) щодо подолання освітніх втрат і навчальних розривів (академічні втрати) за типовими освітніми програмами: Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас; Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас.

Приєм «Екологічний ланцюжок»

Вікова категорія: 1-4 класи.

Предмет. Українська мова, Читання, Математика, Я досліджую світ.

Мета і завдання: розширення та узагальнення знань з теми, що вивчається; формування уявлення про взаємозв'язок явищ і понять; стимулювання розумової активності, розвиток пам'яті, уваги, формування логічного мислення.

Компетентності, що формуються: моделювання процесів та ситуацій; формулювання припущень, вміння робити висновки на основі проведених дослідів; усвідомлення основи екологічного природокористування.

Короткий опис. Цей прийом є універсальним для використання на матеріалі різних навчальних дисциплін на уроках будь-яких типів. Утворюючи ланцюжок, учень/учениця розміщує в правильному порядку предмети, терміни, явища. Наприклад: ланцюжок живлення, кругообіг води, ріст рослин тощо. Довжина такого ланцюжка може складатись від трьох до шести ланок залежно від віку учнів.

Очікувані результати: в учня/учениці формується уявлення про взаємозв'язок явищ та процесів, що відбуваються, а також причинно-наслідкові зв'язки у природі, мові, науці.

Я досліджую світ, 2 клас

Завдання: Поміняй місцями слова, щоб утворилося речення. Склади ланцюжок живлення.

Ресурс: <https://wordwall.net/uk/resource/71722363>

QR-код:

Я досліджую світ, 2 клас

Завдання: З'єднай фрагменти, утвори малюнок рослини.
Назви частини рослини.

Ресурс:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=18a8154aee5f>

QR-код:

Я досліджую світ, 2 клас

Завдання: Пригадай, з яких частин складається рослина. Розташуй назви частин у правильній послідовності.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=p5102bvp324>

QR-код:

Я досліджую світ, 3 клас

Завдання: Пригадай, шлях який долає їжа, потрапивши в рот. Побудуй послідовність руху.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=p8yk43gcj24>

QR-код:

Я досліджую світ, Математика, 2 клас

Завдання: Виконай колові обчислення та пригадай, який коловий обіг відбувається в природі.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=pqr9hgtec24>

QR-код:

Приєм «Сортування»

Вікова категорія: 2-4 класи.

Предмет: Українська мова.

Мета і завдання: узагальнення та закріплення знань з теми, що вивчається; формування вміння аналізувати, систематизувати, порівнювати,

робити висновки; розвиток розумової активності, пам'яті, уваги, логічного мислення; виховання екологічних навичок.

Компетентності, що формуються: отримання нової інформації з метою застосування її для оцінки навчальних потреб; дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів.

Короткий опис. Цей прийом актуалізує розуміння учнів/учениць виокремлювати та групувати ті чи інші поняття за певними ознаками. Отримавши завдання, здобувачі освіти аналізують речення, текст, визначають та виділяють необхідну інформацію за певними ознаками, формують відповідні групи. Доречним буде порівняння зазначеного процесу із сортуванням відходів до відповідних контейнерів. Важливо для завдань добирати тексти саме екологічного спрямування.

Очікувані результати: учень/учениця відпрацьовує вміння синтезувати та групувати предмети, явища, події тощо за певними ознаками.

Українська мова, 4 клас

Завдання: Визнач, до якої частини мови належить слово.

Ресурс: <https://wordwall.net/uk/resource/71399484>

QR-код:

Українська мова, Я досліджую світ, 2-4 класи

Завдання: До кожної групи ознак добери відповідні та утвори картинку чудової тваринки.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=pb92hkhxk24>

QR-код:

Я досліджую світ, 2 клас

Завдання: Розподіли рослини за їх видами.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=p9pzd0up524>

QR-код:

Я досліджую світ, 1-4 класи

Завдання: Розсортуй правильно сміття.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=pregirp3n24>

QR-код:

Прийом «Твій вибір»

Вікова категорія: 1-4 класи.

Предмет. Українська мова, Читання, Математика, Я досліджую світ.

Мета і завдання: розширення та узагальнення знань з теми, що вивчається; розвиток критичного мислення, формування аналітичних навичок.

Компетентності, що формуються: моделювання процесів та ситуацій; формулювання припущень і висновків на основі власних спостережень та досліджень.

Короткий опис. Завдяки цьому прийому учень/учениця вчиться аналізувати поняття на основі вивченого раніше матеріалу, робити висновок, узагальнювати та обирати правильну відповідь. Матеріал, що добирається для завдань, має бути екологічного змісту.

Очікувані результати: учень/учениця вчиться робити правильний вибір на користь збереження природи.

Я досліджую світ, 2 клас

Завдання: Відгадай загадки про первоцвіти. З'єднай зі словами-відгадками. Розкажи, чому їх треба захищати.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=pr1ch1jin20>

QR-код:

Я досліджую світ, Українська мова, 3 клас

Завдання: Пригадай річний рух Землі навколо Сонця. Спробуй утворити зі слів цього ланцюжка пари-антоніми.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=p9xvssabt24>

QR-код:

Я досліджую світ, 1- 4 клас

Завдання: Збери пазл. Проаналізуй зображене на малюнках та склади правила поведінки в природі.

Ресурс:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=26ad4a4d643e>

QR-код:

Прийом «Друге життя»

Вікова категорія: 2-4 класи.

Предмет: Українська мова, Читання, Математика, Я досліджую світ.

Мета і завдання: розширення та узагальнення знання з теми, що вивчається; стимулювання розумової активності, розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення.

Компетентності, що формуються: пізнання себе і навколишнього світу через спостереження та дослідження; формулювання припущень і висновків на основі проведених дослідів.

Короткий опис. Учень/учениця, залежно від предмета, має навчитися змінювати мовну одиницю, поняття, математичну дію за певними правилами на іншу, таким чином надавати «друге життя». Наприклад: іменник перетворити на прикметник, перебудувати речення так, щоб головний член речення став другорядним і навпаки, замінити дію додавання відніманням тощо.

Очікувані результати: учень/учениця засвоює взаємозв'язки певних одиниць, понять.

Українська мова, 3 клас

Завдання: Поміркуй та утвори прикметник від поданого іменника.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=p44g2bw6a24>

QR-код:

Українська мова, Я досліджую світ, 3 клас

Завдання: Утвори нові речення. Не змінюй слова в реченні. Додавай частку НЕ до дієслів або відкидай. Поміркуй, як змінився зміст речень. Поясни, які речення за інтонацією утворилися. Як ти їх розумієш?

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=pc93zbek524>

QR-код:

Українська мова, Я досліджую світ, 3, 4 клас

Завдання: Розглянь картинки із зображеннями старих речей, які отримали нове життя. Добери до кожної картинки відповідне дієслово.

Ресурс: <https://learningapps.org/watch?v=po3kodgh524>

QR-код:

Приєм «Планета думок»

Вікова категорія: 1-4 класи.

Предмет: Українська мова, Читання, Математика, Я досліджую світ.

Мета і завдання: розширення та узагальнення знань з теми, що вивчається; розвиток розумової активності, пам'яті, уваги, логічного мислення.

Компетентності, що формуються: уміння виявляти прості залежності у навколишньому світі; виховання готовності брати відповідальність за власні рішення.

Короткий опис. Використовується на початку уроку для повторення вивченого матеріалу. Діти формують свої власні ідеї із запропонованої проблеми у вигляді коротких висловлювань.

Очікувані результати: учень/учениця усвідомлює, як знання з різних дисциплін можуть покращити екологічну ситуацію на планеті.

Українська мова, Я досліджую світ, 3, 4 клас

Завдання: Дай визначення частинам мови.

Ресурс: <https://wordwall.net/uk/resource/71724245>

QR-код:

Читання, Я досліджую світ, 3, 4 клас

Завдання: Встав пропущене слово. Поясни, як розмієш вислів.

Ресурс: <https://wordwall.net/uk/resource/71725479>

QR-код:

Читання, Я досліджую світ, 3, 4 клас

Завдання: Поміняй слова місцями так, щоб утворилося прислів'я про природу. Поясни значення прислів'їв.

Ресурс: <https://wordwall.net/uk/resource/71721239>

QR-код:

Висновки. Отже, освітні втрати та навчальні розриви можна подолати через розроблення спеціальних навчальних завдань, які враховують

різноманітні причини втрат та забезпечують індивідуалізований підхід до навчання. Діапазон наведених авторських прийомів учитель може розширити, урахувавши описані вище критерії освітніх втрат та навчальних розривів. Пропонуємо у подальшій роботі зважати на такі рекомендації, а саме:

Соціальні причини втрат. Розроблення навчальних завдань, які передбачають колективну роботу та спільне навчання, щоб підтримати соціальну інтеграцію учнів. Створення завдань, які підкреслюють значення різноманітності та толерантності у класному колективі.

Психологічні причини втрат. Розроблення навчальних завдань, які сприяють розвитку позитивного ставлення до навчання через цікаві та стимулювальні завдання. Використання ігрових методів та групових дій, щоб збільшити мотивацію та зацікавленість учнів у процесі навчання.

Сімейні та особисті причини втрат. Залучення батьків до навчального процесу через створення завдань, які можна виконувати вдома разом з родиною. Розроблення планів індивідуальної освітньої траєкторії навчання та підтримка учнів, які мають особисті труднощі, через надання додаткових ресурсів та інформаційної підтримки.

Академічні втрати. Розроблення диференційованих завдань, які враховують рівень знань та навичок кожного учня, щоб забезпечити оптимальне навчання для всіх. Використання різноманітних методів навчання (візуалізація, інтерактивність та практичні вправи), щоб підтримати різноманітні стилі навчання.

Ці підходи сприятимуть створенню навчального середовища, яке стимулює та підтримує і водночас допомагає учням долати освітні втрати та досягати успіху в навчанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jigsawplanet. URL: <https://www.jigsawplanet.com/?lang=ru>
2. Learning Apps. URL: <https://learningapps.org/index.php?overview&s=&category=0&tool=>
3. Wordwall. URL: <https://wordwall.net/uk>
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1- 2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Світлана БІЛЕНКО, Олена НОВІКОВА

Вступ. Освітні втрати в початковій школі суттєво впливають на подальшу академічну успішність учнів. Зокрема, втрата навичок і знань з математики та української мови може значно ускладнити їх навчання в середній та старшій школі. Причини цих втрат можуть бути різноманітними: від недостатньої мотивації учнів і методів навчання до впливу зовнішніх факторів, як-от соціально-економічні умови. У зв'язку з цим виникає потреба у виявленні ефективних шляхів подолання цих втрат, щоб забезпечити якісну освіту вже з початкових класів.

Мета статті: проаналізувати основні причини освітніх втрат з математики та української мови в початковій школі та запропонувати практичні шляхи їх подолання. Ми розглянемо педагогічні підходи, методи викладання та організаційні рішення, які сприяють зменшенню цих втрат і покращенню рівня математичної підготовки молодших школярів.

Виклад основного матеріалу

1. Основні причини освітніх втрат з математики та української мови в початковій школі

Освітні втрати з математики та української мови можуть виникати через низку факторів:

- **Вплив війни та соціально-політичних факторів**

Переміщення населення. Військові дії на Сході України та анексія Криму змусили мільйони людей переселятися в інші регіони, що створює складнощі в інтеграції дітей у нові школи та адаптації до нових освітніх програм. Цей аспект детально описує ЮНЕСКО у своїх звітах про вплив конфлікту на освіту в Україні ([UNESCO, 2017](#)).

Психологічні травми. Діти, які зазнали військових дій, часто мають психологічні проблеми, що впливає на їхню здатність вчитися. Цю проблему розглядають дослідження Оксани Іванової та її колег, які вивчають психологічні наслідки війни для дітей в Україні [20].

- **Нестача мотивації в учнів.** Діти в початковій школі можуть не мати належної мотивації до вивчення математики, що знижує їх зацікавленість у навчальному процесі. Сучасні дослідження показують, що мотивація дітей до навчання є критичним чинником їхньої успішності. Учні часто не розуміють практичної цінності математичних знань, що знижує їхній інтерес до предмета [7; 16].

- **Відсутність інтересу до предмета.** Багато учнів не зацікавлені у вивченні української мови, особливо якщо вони не бачать її значення для свого майбутнього. Це питання розглядається у дослідженні Тетяни Климової [21].

- **Відсутність чіткої мети.** Якщо учні не бачать практичної користі від вивчення мови, це знижує їхню мотивацію [22].

- **Неадекватні методи навчання.** Використання застарілих або неефективних методів навчання може призвести до недостатнього розуміння математичних концепцій. Традиційний підхід, який зосереджується на запам'ятовуванні формул і алгоритмів без розуміння їхнього застосування, не сприяє глибокому засвоєнню матеріалу. Інноваційні методи, що стимулюють аналітичне мислення, часто залишаються невикористаними [4; 13].

- **Відсутність індивідуального підходу.** Учні мають різні темпи навчання і потреби, тому однаковий підхід до всіх може бути непродуктивним. Індивідуалізація навчання дозволяє враховувати особливості кожного учня, але часто потребує значних ресурсів та спеціальної підготовки вчителів, що не завжди можливо за умови великої наповнюваності класів [2; 14].

- **Недостатня підготовка вчителів.** Нестача спеціалізованих знань і навичок у вчителів щодо сучасних методів викладання математики може негативно вплинути на якість навчального процесу. Багато вчителів не мають доступу до новітніх ресурсів та матеріалів, що обмежує їхні можливості у впровадженні ефективних методик навчання [15].

- **Вплив зовнішніх факторів.** Соціально-економічні умови сім'ї, доступ до додаткових навчальних ресурсів і підтримка з боку батьків також можуть значно впливати на навчальні досягнення учнів. Відсутність доступу до додаткових занять або підтримки вдома може знизити ефективність навчання в школі [10].

2. Шляхи подолання освітніх втрат

2.1 Використання інтерактивних методів навчання

Інтерактивні методи навчання відіграють ключову роль у підвищенні зацікавленості учнів і поліпшенні їхніх навчальних результатів. Серед них відзначаємо такі складові:

- **Гейміфікація.** Використання ігрових елементів у навчальному процесі стимулює учнів до активної участі. Наприклад, онлайн-платформи, як от Khan Academy або Mathletics, використовують ігри для пояснення математичних концепцій і мотивації учнів до вивчення нових тем [1; 18].

Гейміфікація на уроках української мови використовує ігрові елементи та підходи для стимулювання навчання і підвищення мотивації учнів. Цей метод може передбачати різноманітні ігрові моменти, завдання та конкурси, які спрямовані на активну участь учнів, а також покращення їхньої уваги й інтересу до вивчення української мови.

- **Групова робота.** Робота в групах дозволяє учням обговорювати та спільно вирішувати математичні та мовні завдання, що сприяє розвитку їх комунікативних навичок і вміння працювати в команді. Це також дозволяє обмінюватися знаннями і підтримувати один одного у процесі навчання [9].

- **Цифрові технології.** Використання технологій, зокрема таких, як інтерактивні дошки, освітні програми та мобільні додатки, допомагає зробити навчання більш динамічним і цікавим. Це особливо важливо для покоління, яке зростає в цифровому середовищі [3; 18].

- **Рольові ігри та драматизація** є потужними інтерактивними методами навчання, які активно залучають учнів до процесу вивчення мови.

Вони дозволяють учням використовувати українську мову в контексті, що наближає її до реального життя, сприяє розвитку комунікативних навичок і підвищує мотивацію до вивчення [23].

- **Проектне навчання** є підходом, який інтегрує навчання через активну участь у вирішенні реальних завдань (проблем) і створенні кінцевого продукту. Цей метод стимулює учнів застосовувати знання з української мови для досягнення конкретних цілей, що робить навчання більш осмисленим і мотивуючим [24].

2.2 Індивідуалізація навчання

Індивідуалізований підхід є ключовим фактором успішного навчання. Він, зокрема, передбачає:

- **Адаптивне навчання.** Використання навчальних програм, що адаптуються до рівня знань і швидкості засвоєння матеріалу кожного учня, дозволяє ефективніше підтримувати їх у процесі навчання. Наприклад, програми, зокрема такі, як DreamBox або i-Ready, надають індивідуальні навчальні траєкторії, які допомагають учням працювати у своєму темпі [12].

- **Додаткові заняття.** Організація додаткових занять або консультацій для учнів, які потребують підтримки, сприяє зменшенню освітніх втрат. Це можуть бути як індивідуальні заняття з учителем, так і групові заняття з репетиторами або волонтерами [14].

- **Розробка персоналізованих навчальних планів.** Створення навчальних планів, які враховують інтереси і сильні сторони учнів, допомагає підвищити їхню мотивацію і залучення у навчальний процес [2].

4. Упровадження діагностичних інструментів

Сучасні діагностичні інструменти дозволяють учителям оперативно визначати слабкі місця у знаннях учнів та своєчасно вживати заходів для їх усунення. До цих інструментів, зокрема, відносять:

- **Формувальне оцінювання.** Регулярне проведення коротких тестів та оцінювання поточних знань учнів дозволяє виявляти проблемні теми і коригувати навчальний процес у реальному часі. Формувальне оцінювання допомагає вчителям розуміти, наскільки добре учні засвоїли матеріал, і вчасно реагувати на освітні потреби [3; 17].

- **Комплексне оцінювання.** Використання різних методів оцінювання, серед яких тестування, проектна робота та спостереження, дозволяє отримати більш повне уявлення про знання і навички учнів. Це також допомагає вчителям краще зрозуміти індивідуальні потреби кожного учня [15].

- **Аналіз результатів.** Постійний моніторинг і аналіз результатів навчання дозволяє виявляти тенденції і проблемні теми, що потребують уваги. Це також допомагає вчителям розробляти стратегії для поліпшення навчального процесу [3].

5. Підвищення кваліфікації вчителів

Професійний розвиток учителів є критичним чинником у забезпеченні ефективного навчання. Це передбачає:

- **Постійне навчання.** Участь у семінарах, тренінгах і курсах підвищення кваліфікації дозволяє вчителям оновлювати свої знання та навички.

Це особливо важливо у зв'язку зі швидким розвитком освітніх технологій і методик навчання [5; 15].

- **Спільноти практики.** Створення професійних спільнот, у яких учителі можуть обмінюватися досвідом та ідеями, сприяє підвищенню їхньої компетентності та мотивації. Це також допомагає вчителям отримувати підтримку від колег і знаходити нові рішення для своїх класів [5].

- **Підтримка від адміністрації.** Шкільна адміністрація має забезпечувати вчителів необхідними ресурсами та підтримкою для впровадження нових методик і підходів у освітній процес. Це передбачає доступ до навчальних матеріалів, технологій та можливостей для професійного розвитку [15].

6. Роль батьків у подоланні освітніх втрат

Батьки відіграють важливу роль у підтримці навчання своїх дітей. Їхня участь може суттєво вплинути на успіхи дітей у навчанні:

- **Підтримка в навчанні.** Батьки можуть допомогти у виконанні домашніх завдань, забезпечити додаткові освітні ресурси та створити сприятливе навчальне середовище вдома. Це передбачає організацію часу і простору для навчання, а також підтримку у вирішенні навчальних проблем [6; 11].

- **Мотивація та заохочення.** Позитивне ставлення батьків до навчання і підтримка досягнень дітей сприяють підвищенню їхньої мотивації та впевненості у своїх силах. Батьки можуть використовувати різні методи заохочення, зокрема такі, як похвала або матеріальні нагороди, для стимулювання успіхів у навчанні [6].

- **Залучення до освітнього процесу.** Активна участь батьків у шкільних заходах і спілкування з вчителями допомагає краще розуміти потреби і проблеми дітей, а також сприяє створенню сприятливого навчального середовища. Це передбачає відвідування батьківських зборів, участь у шкільних проєктах і підтримку комунікації з вчителями [11].

7. Вплив соціально-економічних умов

Соціально-економічні умови родини також впливають на навчальні успіхи дітей. До основних аспектів, що мають значення, належать:

- **Фінансова стабільність.** Доступ до якісних освітніх ресурсів, як-от книги, комп'ютери та інтернет, часто залежить від фінансових можливостей родини. Багато дітей з малозабезпечених сімей не мають можливості користуватися цими ресурсами, що обмежує їхні освітні можливості [8; 10].

- **Освітній рівень батьків.** Батьки з вищим рівнем освіти зазвичай можуть краще підтримувати навчання своїх дітей і забезпечувати їм більш сприятливі умови для навчання. Вони також можуть більш ефективно спілкуватися з учителями і брати участь освітньому процесі [10].

- **Підтримка і стабільність у родині.** Стабільна і підтримуюча сім'я створює сприятливе середовище для навчання. Наприклад, батьки, які підтримують своїх дітей емоційно і матеріально, можуть допомогти їм упоратися з труднощами у навчанні та зосередитися на досягненні освітніх цілей [11].

Пропонуємо вправи з математики та української мови, які є додатковим матеріалом для подолання освітніх втрат учнів 4 класу. Вони створені нами відповідно до типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О.Я.

Вправи з математики

Тема «Множення багатоцифрових чисел».

<https://www.liveworksheets.com/node/7651721>

1. Закінчи множення

$$\begin{array}{r} \times 346 \\ 237 \\ \hline 2422 \\ +1038 \\ \hline 692 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 794 \\ 363 \\ \hline 2382 \\ +4764 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2306 \\ 124 \\ \hline 9224 \\ \hline \end{array}$$

2. Виконай множення у стовпчик

3243·345   2567·432   5007·673

$\times 3$ $\times 2$ $\times 5$

Рис.1. «Множення багатоцифрових чисел» (картка 1)

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/maths/7656117>

1. Закінчи множення

$$\begin{array}{r} \times 568 \\ 43 \\ \hline 1704 \\ +2272 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3472 \\ 22 \\ \hline 6944 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2704 \\ 49 \\ \hline \end{array}$$

2. Виконай множення у стовпчик

2305·342   3047·317   2005·453

$\times 2$ $\times 3$ $\times 2$

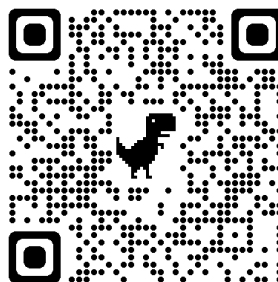

Рис.2. «Множення багатоцифрових чисел» (картка 2)

Тема «Ділення багатоцифрових чисел».

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/maths/7657889>

1. Виконай письмове ділення

$\begin{array}{r} 99244 \\ 8 \overline{) 791632} \\ \underline{79} \\ 16 \\ \underline{16} \\ 32 \\ \underline{32} \\ 0000 \end{array}$	$\begin{array}{r} 427533 \\ 3 \overline{) 12714} \\ \underline{12} \\ 12 \\ \underline{12} \\ 14 \\ \underline{14} \\ 0000 \end{array}$
--	--

2. Перевір множення діленням.

$456 \cdot 8 = 3648$	$1567 \cdot 4 = 6268$
$\begin{array}{r} 3 \overline{) 3648} \\ \underline{3} \\ 0 \\ \underline{0} \\ 6 \\ \underline{6} \\ 4 \\ \underline{4} \\ 8 \\ \underline{8} \\ 0000 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \overline{) 6268} \\ \underline{6} \\ 0 \\ \underline{0} \\ 2 \\ \underline{2} \\ 6 \\ \underline{6} \\ 8 \\ \underline{8} \\ 0000 \end{array}$

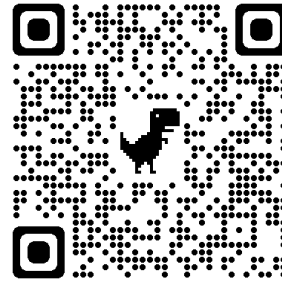

Рис.3. «Ділення багатоцифрових чисел» (картка 3)

Тема «Дії з багатоцифровими числами».

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/mathematics/7657981>

Знайди значення виразу

$34\,095 - 1782 : 6 + 2908 \cdot 5 =$

1) $\begin{array}{r} 1 \overline{) 1} \\ \underline{1} \\ 0 \end{array}$	2) $\begin{array}{r} 2 \overline{) 2} \\ \underline{2} \\ 0 \end{array}$
3) $\begin{array}{r} 3 \overline{) 3} \\ \underline{3} \\ 0 \end{array}$	4) $\begin{array}{r} 3 \overline{) 3} \\ \underline{3} \\ 0 \end{array}$

Рис.4. «Дії з багатоцифровими числами» (картка 4)

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/maths/7659164>

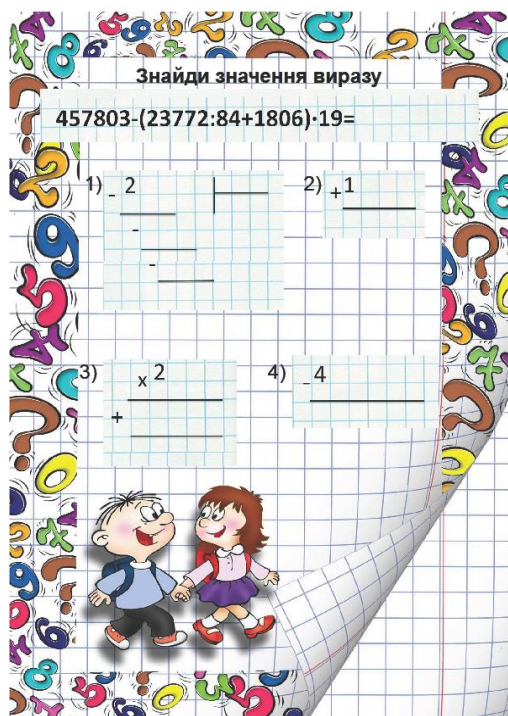

Рис.5. «Дії з багатоцифровими числами» (картка 5)

Тема «Ділення на двоцифрове число».

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/maths/7659271>

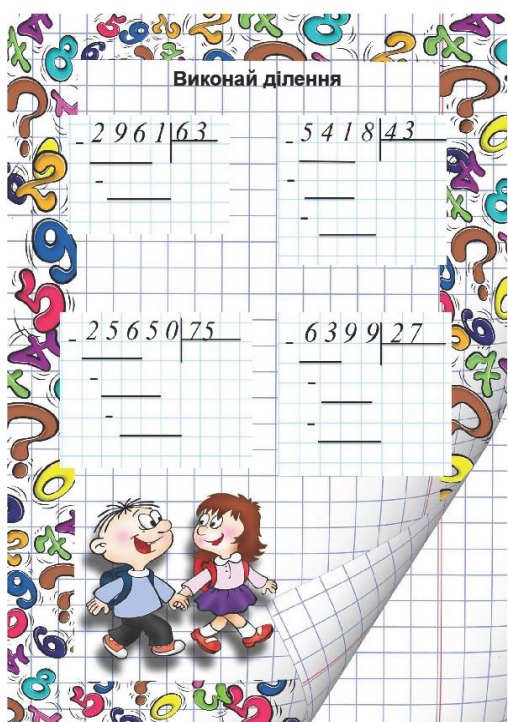
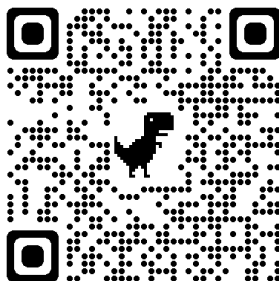

Рис.6. «Ділення на двоцифрове число» (картка 6).

Вправи дібрано на розвиток умінь і навичок обчислювальної складової математичної компетентності, зокрема виконувати арифметичні дії з багатоцифровими числами.

Вправи з української мови

Тема «Зміною дієслова за числами».

Змінювання дієслів за числами

1. Перетягни послідовно дієслова під відповідний заголовок.

Однина

мандрює

цікавляється

конструюю

тренувався

захоплюються

Множина

2. Прочитай плутанку. Вибери **число дієслів**

За одну лише хвилину
розповідь-зам всі новини:
в нашій річці другий рік
не вода-тече, а сік.
Дітлахи-приходять-зранку,
набирають-року в банки.

В річці риби не-пірнають,
а під хмарами-літають,
запросили-гості гаву,
п'ють-в верхками
чорну каву...
За Тетяною Лисенко

Рис. 7. «Змінюю дієслова за числами» (картка 7)

Тема «Слова з ненаголошеними [е],[и]».

Картка 2. Слова з ненаголошеними [е],[и]

1. Прочитай правило. Серед слів, поданих у прикладі, вибери перевірні слова (натисни на них).

Щоб правильно написати слово з ненаголошеним [е] або [и] в корені, треба **змінити слово** або **дібрати спільнокореневе**, у якому цей звук буде наголошеним. Наприклад: **крило** — **крила**, **медовий** — **мед**.

2. Вибери потрібну букву.

бл_кучий — _____	в_селий — _____
в_ірний — _____	гл_бокий — _____
вкр_зати — _____	ш_потіти — _____
в_сна — _____	ш_рокий — _____
е_лений — _____	ж_ття — _____

3. Прочитай речення. Напиши пропущені букви е або и.

1. Кл_нове листя об_пається від под_ху вітру. 2. Грім б'є у в_соке дер_во. 3. Рана від м_ча загойт_ся, а від л_хого слова — ніколи. 4. Прийшла біда — тр_майся, прийшло щастя — п_льнуй. 5. Сова кр_чить — холод накл_кає. 6. Шпак навколо обл_висся і в шпаківні пос_лився. 7. Перший в_сняний грім — на т_пло.

4. Прочитай словосполучення. Познач слова з помилками (натисни на них).

Напесав_листя; достагають_восени; шилестять_лесточки; звисає_з дерева; лижить_на зимлі; лигенький_вітерець; глибоке_озиро; дисятій номер; схелилася над_стижиною.

Рис. 8. «Слова з ненаголошеними [е],[и]» (картка 8)

Тема «Слова з сумнівними приголосними звуками».

Картка 3. Слова з сумнівними приголосними звуками

1. Прочитай правило. Вибери серед слів, поданих у прикладі, перевірене слово (натисни на ньому).

Щоб правильно написати слово з **сумнівним приголосним** звуком, треба **змінити** слово так, щоб після цього приголосного стояв **голосний** звук.

Наприклад: **молотба** – **молотити**.

2. Вибери потрібну букву.

ле(х,ч)кий — _____
 во(х,ч)кий — _____
 кі(х,ч)ті — _____
 ні(х,ч)ті — _____
 боро(д,р)ба — _____
 хо(д,р)ба — _____
 про(д,р)ба — _____
 ми(г,ж)тить — _____

3. Прочитай речення. Напиши пропущені букви у словах.

1. Спортивна хо__ба корисна для здоров'я.
 2. Друзі зустрілись на во__зальній площі.
 3. Фу__больний матч розпочався вчасно.
 4. У похід варто брати зручний і ле__кий одяг.
 5. Хом'ячок чіплявся кі__тками за штору.
 6. Під ні__гами збирається бруд і мікроби.
 7. Боро__ба між суперниками розпочалася.
 8. У підвалі було прохолодно і во__ко.

4. Прочитай словосполучення. Познач слова з помилками (натисни на них).

Грає у футбол; гострі кіхті; поспішає на вогзал; легке завдання; борожба за мир; почало михтіти; вокка земля; зрізати ніхті; захоплюватися спортивною хотьбою.

Рис.9. «Слова з сумнівними приголосними звуками» (картка 9)

Тема «Будова тексту».

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/ukrainian-language/7669600>

Картка 4. Будова тексту

1. Пронумеруй абзаци в такій послідовності, щоб вийшов текст.

Так Василько і шпачок стали справжніми друзями.
 Минув тиждень. Шпак навчився трохи літати і все більше зважав до хлопчика. Варто було Василькові грюкнути лопатою, як відразу чувся радісний, пронизливий крик птаха. Він наче знав, що зараз вони знов підуть під паркан копати смачних хробаків.
 Одного разу на березі річки в кущах Василько спіймав шпачка. Дідусь дозволив узяти пташеня, бо воно було ще мале і могло загинути.

За Юрієм Старостенком

2. Познач, яка частина тексту пропущена.

Незабаром у гнізді з'явилися пташенята. Вони жадібно розкривали дзьоби й просили їсти. Батьки по черзі літали на болото і приносили дітям їжу. Молоді лелеки швидко вирости й навчилися літати. А восени лелеча сім'я полетіла у вирій.

Зачин Основна частина Кінцівка

Рис.10. «Будову тексту» (картка 10)

Тема «Різновиди текстів».

<https://www.liveworksheets.com/w/uk/ukrainian-language/7669614>

Картка 5. Різновиди текстів

1. Прочитай текст. Познач його тип.

Чи замислювалися ви над тим, чому одні пташки повертаються з вирію раніше, а інші — пізніше? Виявляється, час прильоту птахів залежить від того, коли в наших краях з'являється їжа для них.

Розповідь.
 Опис.
 Міркування.

2. Покажи стрілочками, до якого типу належить кожний текст.

Розповідь ○ Білочка — маленький звірок. Вона має руденьке хутро і довгий пухнастий хвіст. Двома пензликами закінчуються невеличкі вухка. А очі блищать на мордочці як два чорних гудзики.

Опис ○ Скоро зима. Але білочці вона не страшна. Адже мала трудівниця запасла багато різної їжі. Восени ласунка збирала й сушила на сучках гриби. У дуплі старого дуба заховала жолуді, горіхи. Тому білочка готова до зими.

Міркування ○ У нашому парку живе білочка. Вона так звикла до людей, що стала зовсім ручною. Сміливо бере ласунка з людських рук горішки, насіння, сухарі. Особливо радіють білочці дітлахи, що гуляють у парку.

Рис.11. «Різновиди текстів» (картка 11)

Вправи дібрано таким чином, щоб сприяти розвитку мовно-літературних компетентностей. Зокрема, вони передбачають формування в учнів прагнення та здатності вивчати мовлення як процес використання мови під час спілкування й удосконалювати власне мовлення, аналізуючи здобуту інформацію, а також досліджувати українську мову як засіб людського спілкування.

Завдання подано у двох форматах. Серед них PDF (для можливого друку (за потреби) як для самостійної роботи в класі або укрітті, так і для домашньої роботи), а також за QR-кодом для виконання роботи онлайн за наявності інтернету і будь-якого гаджета (смартфона, планшета, ноутбука) як в укрітті, так і вдома. Для зручного переходу до завдань в онлайн-режимі вчитель може пропонувати посилання або QR-код.

Виконання цих завдань в онлайн-режимі забезпечує можливість миттєвого отримання фідбеку. Інтерактивність дозволяє персоналізувати навчання, урахувавши потреби кожного учня. Live Worksheets допомагають зберігати інтерес до навчання завдяки варіативності та цікавому виконанню завдань. Можливість миттєвого перегляду правильних відповідей допомагає швидше коригувати помилки та зміцнює засвоєння матеріалу, а необмежена кількість виконання завдань сприяє тренуванню з певної теми. Це сприяє вдосконаленню вмінь. Використання інтерактивних завдань сприяє збільшенню мотивації учнів до самостійного навчання.

Висновки. Подолання освітніх втрат з математики та української мови в початковій школі вимагає комплексного підходу, що передбачає використання

інтерактивних методів навчання, індивідуалізацію освітнього процесу, застосування діагностичних інструментів та постійне підвищення кваліфікації вчителів. Важливо також ураховувати роль батьків і соціально-економічні умови, які можуть впливати на навчальний процес. Реалізація комплексного підходу дозволить забезпечити високу якість освіти та підготувати учнів до подальшого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браун Дж. Інтерактивне навчання в математичній освіті. Нью-Йорк: Education Press, 2021.
2. Доу А. Індивідуальні підходи в початковій освіті. Лондон: Academic Books, 2018.
3. Грін Л. Діагностичні інструменти в початковій школі. Бостон: Learning Publishers, 2021.
4. Джонсон П. Сучасні методи навчання математики. Чикаго: Education Innovators, 2019.
5. Лі М. Підвищення кваліфікації вчителів математики. Сан-Франциско: Teacher's Academy, 2019.
6. Робертс С. Батьківська участь у навчанні дітей. Торонто: Family Support Press, 2020.
7. Сміт Т. *Мотивація в ранньому дитинстві*. Оксфорд: Learning Horizons, 2020.
8. Тейлор Р. Соціально-економічні фактори та освітній успіх. Кембридж: University Press, 2019.
9. Вільямс К., & Блек, Дж. Персоналізоване навчання в початковій школі. Вашингтон D.C.: Educational Research Association, 2020.
10. Верес І. В. Вплив соціально-економічного становища на успішність у навчанні. Київ: Освіта України, 2021.
11. Гордієнко О. П. Роль батьків у розвитку дітей молодшого шкільного віку. Харків: Видавництво Харківського університету, 2021.
12. Дрозд М. С. Індивідуалізація навчання в початковій школі. Львів: Освітній вісник, 2019.
13. Іваненко В. П. Методичні основи навчання математики в початковій школі. Дніпро: Методика і практика, 2018.
14. Ковальчук А. М. Індивідуальні підходи до навчання у початковій школі. Вінниця: Видавничий дім, 2021.
15. Кузьменко О. В. Підвищення кваліфікації вчителів в умовах сучасної школи. Одеса: Освіта і наука, 2019.
16. Марченко І. О. Мотивація в початковій школі: проблеми та рішення. Запоріжжя: Педагогічна практика, 2017.
17. Олійник Н. Г. Сучасні діагностичні методики у початковій школі. Полтава: Педагогічна майстерність, 2018.
18. Петренко Л. П. Інтерактивні технології навчання математики. Черкаси: Новітня школа, 2020.
19. ЮНЕСКО. «Освіта під ударом 2017»: UNESCO Report.

20. Іванова О., Куниця О., Прохоренко В. та Білокінь І. Психологічні наслідки військового конфлікту для дітей в Україні: роль психологічної підтримки та освіти. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2408: Ivanova et al., 2020.

21. Климова Т. Інноваційні методи навчання української мови в школі. Київ: Педагогічні науки. 2021. №1. С. 29-37.

22. Петрова М., Іванов О., Тарасова Н. Мотивація студентів та використання української мови в майбутньому професійному житті. *Соціальні та поведінкові науки*, 2018. 241, 15-21.

23. Беляєва О., Прокопенко Л. Інтерактивні технології навчання у викладанні української мови. *Журнал освітніх та соціальних досліджень*, 2019. 9(3), 85-92.

24. Томас Дж. В. Огляд досліджень проєктно-орієнтованого навчання. Фонд Autodesk: Thomas, 2000.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Наталія ДРАГОМИРЕЦЬКА

Вступ. У складних умовах, у яких перебуває вітчизняна освіта протягом останніх трьох років (спочатку унаслідок пандемії COVID-19, а потім широкомасштабної військової агресії росії), освітяни роблять усе можливе, щоб забезпечити право молодого покоління на освіту. Водночас, незважаючи на максимально докладені зусилля педагогічних працівників, проблеми в галузі освіти все-таки наростають, а успішність учнівства знижується.

Навчальні втрати можна визначити як будь-яку втрату знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня. Ці втрати виникають як наслідок тривалих пропусків занять (наприклад, через проблеми зі здоров'ям), неефективного викладання, значних незапланованих перерв у навчанні, пов'язаних із соціальними кризами, війнами, природними катаклізмами тощо. Навчальні втрати можуть мати різний масштаб та, відповідно, різні наслідки. Уперше серйозне занепокоєння, пов'язане з навчальними втратами, почали висловлювати після запровадження в більшості країн світу карантину через пандемію COVID-19. Згідно з даними ЮНЕСКО, на квітень 2020 року всі школи було закрито в 191 країні, де мешкає 90% населення світу. Це стало неабияким викликом для освітніх систем. Саме тоді експерти почали робити невтішні прогнози щодо наслідків, до яких можуть призвести перерви у формальній освіті [1].

Мета статті: розглянути ефективні методи і прийоми подолання освітніх втрат через залучення засобів діджиталізації (смартфонів, планшетів, комп'ютерів тощо) знайти оптимальну формулу взаємодії у форматі «учень-

вчитель-батьки» для ефективного надолуження. Стимулювати вчительство звертати увагу на дітей, що вимушено стали «втраченими».

Виклад основного матеріалу.

Сучасні діти і сучасний технологічний розвиток не дають учительству шансу роздумувати над питанням: чи використовувати гаджети в освітньому процесі чи залишитися на старій системі навчання – нецікавій дітям, застарілій і вкрай неефективній у реаліях сучасних запитів? Скільки років би не було вчителю, як би не було йому / їй важко опанувати технічні засоби навчання, кожен має усвідомити важливу роль технічного забезпечення в ефективному, результативному освітньому процесі.

На моє переконання, головною мотивуючою «зброєю» є саме застосування завдань на освітніх платформах і сайтах з миттєвим Feedback(ом), перевіркою без упередження і можливістю виконати декілька разів одне і те ж саме завдання до 100% правильності.

Тому дедалі частіше діджиталізація застосовується як ефективний помічник формування оцінювання.

Діджиталізація – переведення інформації у цифрову форму. Використання цифрових технологій дозволяє досягти свободи творчості учасників педагогічного процесу.

Діти нового покоління (АЛЬФА) більшою мірою візуали, тому правильно подана інформація, яскравий контент сприятимуть глибшому розумінню нового.

Американські вчені Вільям Штраус та Ніл Хау сформулювали власну теорію поколінь. Якщо покоління Z (народжені 1982-2004) формувалося на стику інтеграції цифрових технологій у повсякденне життя, то для покоління «Альфа» гаджети вже не є новинкою, а віртуальний світ не відрізнятиметься від реального. Попит на вищу освіту зменшиться. Останніми роками відзначається тенденція зменшення попиту на вищу освіту. Згідно з прогнозами соціологів, уже до 2030 року зникне 40% професій, які зараз існують у світі [2].

Пропоную низку **інтерактивних вправ** [3] на взаємодію учнів, які дозволять глибше і швидше засвоїти незрозуміле і надолужити освітні втрати.

МАГІЧНІ ДРІБНИЧКИ (рекомендації, які допоможуть вам побудувати навчання найефективнішим шляхом):

Намагайтеся уникати слова «розподілятися», «розподіляти» дітей на пари, трійки, групи тощо. Пам'ятайте: учні об'єднуються! З об'єднаних учнів виростають дорослі, здатні об'єднуватися і працювати разом, формується об'єднана країна, держава або нація. Усе, що пропонують учні, має бути прийняте й обговорене. Не слід говорити їм, що це «правильна чи неправильна відповідь», варто лише допомогти опанувати інформацію і прийняти власні рішення. Стежте, щоб ніхто з учнів не залишався поза обговоренням. Рішення учнів треба сприймати серйозно, якщо ви бажаєте налагодити процес навчання взаємодії й розвитку навичок критичного мислення.

ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ

Різновидом роботи в малих групах є командний пошук інформації (зазвичай тієї, що доповнює раніше пояснену вчителем або матеріал

попереднього заняття, домашнє завдання), а потім відповіді на запитання.

Використовують з метою поживлення сухого, іноді нецікавого матеріалу. Для груп розробляють запитання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах інформації. Ними можуть слугувати:

- роздатковий матеріал;
- документи;
- підручники;
- довідкові видання;
- доступна інформація на комп'ютері;
- артефакти (пам'ятки матеріальної культури);
- прилади.

Учнів об'єднують у групи. Кожна група отримує запитання з теми заняття. Визначають час на пошук та аналіз інформації. Наприкінці заняття заслуховують повідомлення від кожної групи, які потім повторюються або доповнюються всім класом.

МОЗКОВИЙ ШТУРМ

Це – ефективний метод заохочення творчої активності швидкого генерування великої кількості ідей. Він спонукає учнів розвивати уяву і творчість, відверто висловлювати думки, знаходити кілька рішень конкретної проблеми. Його слід застосовувати саме для вирішення конкретних проблем або пошуку відповіді на якесь питання.

Порядок проведення:

Запропонуйте учням сісти так, щоб вони почувалися зручно і невимушено. Визначте основні правила (див. нижче). Повідомте їм проблему, яку треба вирішити. Запропонуйте учасникам висловити свої ідеї. Записуйте їх у порядку надходження. Не вносьте в ідеї жодних коректив. Спонукайте учасників до висування нових ідей, додаючи при цьому свої власні. Намагайтеся уникати глузування, коментарів або висміювання будь-яких ідей. Продовжуйте доти, доки надходять нові ідеї. Наостанку обговоріть та оцініть запропоновані ідеї. Правила проведення «мозкового штурму», які варто запропонувати учням:

Почніть висувати ідеї щодо розв'язання проблеми. Ідеї можуть бути будь-якими, навіть фантастичними. Учитель записуватиме їх на дошці. Коли кожен і кожна вважатимуть кількість поданих ідей достатньою, їх висування припиняється. Після того як ідеї зібрано, вони групуються, аналізуються, розвиваються всім класом. Відбираються ті ідеї, що, на думку класу, допоможуть вирішенню окресленої проблеми.

Під час «мозкового штурму»:

- намагайтеся зібрати якомога більше ідей;
- змусьте працювати свою уяву: не відкидати ніяку ідею тільки тому, що вона суперечить загальноприйнятій думці;
- можете подавати скільки завгодно ідей або розвивати ідеї інших;
- не обговорюйте і не критикуйте висловлення інших.

ЗАЙМИ ПОЗИЦІЮ

Цей метод допоможе вам обговорення чи дискусію зі спірного питання,

надасть можливість висловитися кожному і кожній, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або навіть перейти на іншу в будь-який час, якщо аргументи протилежної сторони були переконливими. Слід використовувати дві протилежні думки, які не мають однозначної (правильної) відповіді.

Порядок проведення:

- Розмістіть плакати в протилежних кінцях кімнати. На одному з них написано «Згоден (згодна)», на іншому – «Не згоден (не згодна)», на третьому – «Не визначився (не визначилася)». Як інший варіант, – на плакатах можна викласти протилежні позиції щодо проблеми: наприклад «пробувати наркотики заборонено» і «пробувати наркотики дозволено всім».....

- Вивісьте (розкажіть) правила проведення вправи з можливим обговоренням.

- Після того як вчитель повідомить тему, учні стають біля відповідного плакату, залежно від їхньої думки з обговорюваної проблеми.

- Дається кілька хвилин для підготування до обґрунтування своєї позиції.

- Вислуховуються різні думки (по кілька учасників від кожної позиції).

- Вислухавши охочих, запитайте, чи не змінив хтось із учасників своєї думки, чи не бажає перейти до іншого плакату? Якщо такі учні є, слід попросити їх обґрунтувати причини свого переходу.

Попросіть учнів назвати найпереконливіші аргументи своєї та протилежної сторони. Правила проведення вправи, що пропонується учням:

- Говорити по черзі, не переривати.
- Одночасно говорить тільки одна людина.
- Не сперечатися між собою. Наводити нові причини або ідеї.
- Перейти від одного плакату до іншого можна у будь-який час.
- Будьте готові пояснити причини зміни своєї позиції.

Вислухайте аргументи й ідеї інших. Якщо вас запитають, будьте готові сказати, які аргументи або ідеї вам сподобалися найбільше.

ШКАЛА ДУМОК

Різновидом методу «займи позицію» є метод «шкала думок». Підготувавши аргументи щодо проблеми, яка обговорюється, розташуйтеся однією лінією у будь-якому вільному місці класу (наприклад, біля дошки). Визначити місце вам допоможуть плакати, що розміщуватимуться на початку, посередині та у кінці шкали («згодна, згоден на 100%», «згодна, згоден на 50%», «згодна, згоден на 0%»). Після аргументації всіма, хто вишикувався по шкалі, ви можете змінити свою позицію, пояснивши, які саме аргументи вплинули на ваше рішення.

НАВЧАЮЧИ – ВЧУСЯ

Цей метод надає учням можливість взяти участь у навчанні та передачі знань своїм однокласникам.

Порядок організації роботи:

- Після того, як вчитель роздав учням картки із завданням, слід

ознайомитися з інформацією, що міститься на них.

- Якщо учневі щось незрозуміле, слід запитати про це у вчителя, перевіривши, чи правильно він розуміє інформацію.
- Учень ознайомлює зі своєю інформацією у доступній формі інших однокласників.
- Слід говорити тільки з однією особою, переказавши їй свою інформацію та уважно вислухавши інформацію від неї.
- Коли час виконання вправи сплине, учні розповідають у класі, про що вони дізналися від інших.

МІКРОФОН

Метод «мікрофон» надає можливість кожному й кожній сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Правила проведення:

Учитель: «Уявіть, що у вас у руках мікрофон і вам потрібно висловити думку».

Говорить тільки той або та, у кого «уявний» мікрофон.

Подані відповіді не коментуються і не оцінюються.

РОЗІГРУВАННЯ СИТУАЦІЇ ЗА РОЛЯМИ

Рольова гра – це невеличка п'єса, яку можна поставити на занятті. В її основі лежить імпровізація. Учні інсценують запропоновані вчителем ситуації. Метою розігрування конкретної життєвої ситуації за ролями є визначення учнями власного ставлення до неї, набуття ними досвіду у процесі гри, подальший розвиток уяви й навичок критичного мислення; сприяння висловленню суджень та думок; виховання здатності знаходити і розглядати альтернативні можливості дій; співчуття іншим.

Порядок підготовки й реалізації:

Якщо рольову гру використовують у освітньому процесі, вона потребує ретельної підготовки. Початкові вправи мають бути простими, з подальшим ускладненням.

Є чотири основні елементи:

- а) попереднє планування і підготовка вчителя,
- б) підготовка і тренування учнів,
- в) активна участь класу в проведенні вправи,
- г) ретельний аналіз і обговорення з приводу вправи.

Не очікуйте відшліфованої гри від самого початку. Дайте учням змогу провести рольову гру й імітувати історичні та сучасні ситуації. Змінюйте види діяльності.

Такі вправи треба організовувати в атмосфері довіри, щоб учні не почувалися ніяково. Учнів мають розуміти, що реагувати можна по-різному. Практика допоможе почуватися впевненіше під час проведення цих вправ.

Після завершення вправи учасники та «спостерігачі» ретельно і поглиблено аналізують набутий досвід, власні думки і почуття.

Після проведення гри необхідно вивести учнів із ролей. Для цього проводять детальне обговорення ситуації. Пам'ятайте, що кожен (кожна) мають

відповісти на запитання:

- Як ви почувалися в тій чи іншій ролі?
- Що подобалося під час гри, а що ні?
- Яким чином цей досвід може вплинути на ваше подальше життя?

Рекомендації вчителя для виконавців:

- чітко дотримуйтеся своєї ролі;
- слухайте інших «акторів» і викладача;
- не коментуйте дій інших, перебуваючи в ролі;
- ставтесь до своєї ролі як до реальної життєвої ситуації, у яку

потрапили.

ДИСКУСІЯ

Дискусія дає нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання. Обговорення у процесі дискусії навчить учасників слухати свого співрозмовника та подавати переконливі аргументи. Для того щоб вона була відвертою, необхідно створити в класі атмосферу довіри та взаємоповаги.

При проведенні дискусії слід дотримуватись таких правил:

- Говорити по черзі, а не всі одночасно.
- Не перебивати того, хто говорить.
- Критикувати ідею, а не особу, яка її висловила.
- Поважати всі висловлені думки (позиції).
- Не сміятися, коли хтось говорить, за винятком хіба що жарту.
- Не змінювати тему дискусії.
- Намагатися заохочувати до участі в дискусії інших.

У групі ви можете доповнити ці правила, прийняти їх після обговорення та дотримуватися під час проведення дискусій.

КОЛО ІДЕЙ

Цей метод є ефективним щодо вирішення гострих суперечливих питань і корисним для створення списку ідей. Цей метод дозволяє залучити усіх учнів до дискусії. Він дієвий, коли відбувається загальнокласне обговорення питання або виступають доповідачі від малих груп.

Метою методу є залучення всіх до обговорення поставленого питання. Він дозволяє уникнути ситуації, коли перша група, що, виступає, подає всю інформацію з проблеми.

Порядок проведення:

- учитель висуває дискусійне питання та пропонує обговорити його в кожній групі;
- після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє лише один аспект того, що ви обговорювали;
- групи висловлюються по чергово (по колу), поки не буде вичерпано всі відповіді;
- під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей.

Цей метод можна застосовувати й при створенні списку ідей. Попросіть кожного подавати по одній ідеї по черзі.

Цей метод є ефективним також під час вирішення гострих проблем. Попросіть учнів написати свою думку або ідею на аркуші паперу без імені. Учитель збирає всі відповіді і складає список зазначених у них ідей на дошці або починає дискусію, користуючись інформацією з карток.

ПЕРЕДАЄМО АРКУШ ПО КОЛУ

Цю техніку слід використовувати для збору максимальної кількості інформації.

Організація роботи. Клас об'єднується у групи. Кожна група отримує окреме завдання, наприклад визначити фактори, причини, наслідки тощо. Усі групи сидять у формі кола. Кожна група (одночасно працюють всі групи) визначає у своєму колі одну причину (наслідок, фактор, тощо), записуючи її на аркуші.

Цей аркуш вона передає наступній групі, і таким чином, він ходить по колу до тих пір, поки тема не буде вичерпаною.

Слід звернути увагу на те, щоб учасники заняття не дублювали вже записаних думок.

«АКВАРІУМ»

Цей метод є ефективним для розвитку вмінь дискутування в малих групах. Після того як вчитель об'єднав учнів у три-чотири групи (4-6 учнів) і надав кожній із них завдання та необхідну інформацію, одна з груп сідає в центр кола (класу), утворивши внутрішнє коло. Поки група займає місце в центрі, вчитель знайомить клас із цим завданням і нагадує правила дискусії у малих групах.

Учасники та учасниці цієї групи обговорюють запропоновану викладачем проблему таким чином: один з групи прочитує вголос ситуацію, група обговорює ситуацію у ході дискутування; приймається спільне рішення, або підсумовується дискусія. На цю роботу групі відводиться 3-5 хвилин. Усі інші учні не втручаються в обговорення, а лише спостерігають за перебігом дискусії – вони знаходяться начебто за товстим склом акваріума.

Після цього група повертається на свої місця, а вчитель ставить групі запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною?
- Який аргумент ви вважаєте найпереконливішим?

Така бесіда триває 2-3 хв., а місце першої групи в «акваріумі» займає інша група та обговорює наступну ситуацію. Усі групи по чергово мають побувати в «акваріумі», і діяльність кожної з них мусить бути обговорена академічною групою.

Наприкінці вчитель має прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії у малих групах і звернути увагу на необхідність та напрями подальшого вдосконалення цих навичок – 2-3 хв. У межах «акваріуму» можна підсумувати весь урок, або, за браком часу, обмежитись обговоренням роботи кожної групи.

«БРОУНІВСЬКИЙ РУХ»

Метод, який дозволяє кожному учневі виступити у «ролі вчителя»,

передаючи свої знання однокласникам. Використання «броунівського руху» дає можливість багаторазового повторення одним учнем «своєї частини навчального матеріалу», ознайомлення з іншими і систематизації загальної картини теми.

Організація роботи:

Кожний учень повинен отримати свій «навчальний блок» з теми (пункт параграфу, текст на окремому листочку, витяг з документу тощо).

Протягом декількох хвилин учні читають інформацію. Важливим є переконатися, чи розуміють вони прочитане.

Запропонуйте їм почати ходити по класу і знайомити зі своєю інформацією інших одногрупників.

Учень може одночасно спілкуватися тільки з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого студента. Протягом відведеного часу треба забезпечити спілкування кожного студента з максимальною кількістю інших для отримання якомога повної інформації з теми.

Після того, як учні виконають цю вправу, запропонуйте їм розповісти, відтворити отриману інформацію. Проаналізуйте та узагальніть отримані ними знання. Відповіді можуть записуватись на дошці.

ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ НА СЕРВІСАХ ТА САЙТАХ

Пропоную перелік сервісів на допомогу вчителю з інтерактивними вправами, що значно полегшать роботу і допоможуть швидше подолати освітні втрати:

1. Wordwall <https://wordwall.net/uk/features>

Можна використовувати для створення інтерактивних вправ і матеріалів для роздрукування. Більшість наших шаблонів доступні в інтерактивному вигляді, а також у версії для роздрукування.

Інтерактивні вправи можна відтворювати на будь-якому вебпристрої, наприклад на комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Учні та учениці можуть відтворювати їх самостійно або це може робити вчитель чи вчителька в той час, як учні та учениці виконують вправу по черзі біля дошки.

Матеріали для роздрукування можна брати із сайту або завантажити у вигляді файлу PDF. Їх можна використовувати як додаток до інтерактивної вправи або як окрему вправу.

2. Електронний помічник учителя <https://elpom.com.ua/>

Учні за посиланням заходять на сайт і тренуються за основними предметами і відповідно до свого класу. Вправи розташовано блоками, розподілено за класами і навчальними дисциплінами.

3. Wizer.me <https://app.wizer.me/>

Сервіс увійшов в десятку кращих сервісів для освіти. Він дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші, які можна використовувати при дистанційному навчанні, для домашніх робіт, для роботи на інтерактивній дошці під час уроку. За допомогою сервісу можна створювати цікаві дидактичні матеріали з будь-якої теми з використанням текстів, відео, аудіо, зображень, у тому числі інтерактивних. Викладач може створювати робочі

аркуші на основі відеоуроків, прикріплювати до них різні завдання і запрошувати учнів до роботи.

4. **LiveWorksheets** <https://www.liveworksheets.com/>

Вебсервіс дозволяє вдосконалювати робочі матеріали, створені у форматах docx, pdf, jpg і png. Перетворює звичайні сторінки в інтерактивний матеріал для самоперевірки. Можна створювати робочі листи, які містять кілька типів завдань.

Які завдання можна створити за допомогою Liveworksheets:

- додавання текстових полів для введення тексту;
- вибір правильної відповіді;
- вікторина з вибором правильної відповіді;
- зіставлення;
- перетягування правильної відповіді;
- завдання на прослуховування;
- завдання на вимову;
- відкриті запитання;
- додавання mp3 файлів;
- додавання відео з YouTube;
- додавання посилань.

5. **Вивчаю не чекаю** <https://primary.org.ua/>

Цей сервіс містить:

- Відеоуроки.
- Пізнавальні освітні відеоматеріали, розроблені за підходами мікронавчання.
- Інтерактивні мініігри для кращого засвоєння вивченого матеріалу, а також віртуальні герої й героїні різноманітних професій, які допомагають навчатися.

Усі матеріали розроблені відповідно до чинних програм та за підходами автономного навчання.

6. **Створення «Хмари слів»** (у мобільному застосунку Word art)

Хмара слів (хмара тегів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

WordArt.com – це онлайн-генератор хмар слів, який дає змогу легко створювати дивовижні та унікальні хмари слів.

7. **Kahoot!** – онлайн сервіс для створення інтерактивних завдань. Дозволяє створювати тести, опитування, вікторини. Платформу можна використовувати під час роботи з будь-якими віковими категоріями здобувачів освіти. Пропоную вашій увазі урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з використанням інтерактивних вправ.

Я досліджую світ, 3 клас. Тема «Як зернятко перетворюється на хліб?»

Мета: формувати уявлення дітей про те, який шлях долає зерно, аби стати хлібом; закріпити назви професій людей, які вирощують хліб; поглибити

знання про культурні зернові рослини; збагачувати словниковий запас учнів відповідно до тематики тижня; активізувати пізнавальну діяльність дітей; розвивати самостійне мислення, уяву, доказове мовлення; удосконалювати вміння висловлювати свої думки, спілкуватися під час виконання групових завдань; розвивати вміння здобувати необхідну інформацію, зв'язне мовлення дітей, пам'ять, увагу, фантазію, дрібну моторику руки, критичне мислення, естетичні смаки, навички вільного спілкування; розвивати цифрові навички; виховувати любов та дбайливе ставлення до хліба, пошану до хліборобської праці.

Очікувані результати навчання: звертається, вітається, дотримуючись норм мовленнєвого етикету, використовує ввічливі слова; висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаючись до спільних рішень; підтримує діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями; зіставляє почуте з власним досвідом; ставить запитання дорослим і одноліткам щодо інформації, що змушує сумніватися, або є незрозумілою; систематизує та узагальнює необхідну інформацію; наводить аргументи на захист власної думки та ілюструє її прикладами; знає зернові культурні рослини; знає, який шлях долає зернятко, перш ніж стати хлібиною; дбайливо ставиться до хліба; знає професії людей, які виготовляють хліб, шанує працю людей.

Інтеграція галузей: «Громадянської, соціальної і здоров'язбережувальної», «Природничої», «Мовно-літературної», «Математичної».

Обладнання: презентація з посиланнями на цифрові завдання, «чарівна» скриня, колосок.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Ранкова зустріч (5 хв.)

1) Привітання (1 хв.)

Доброго ранку, рідний наш дім!

Доброго ранку, однокласникам всім!

Доброго ранку, сонечко ясне!

Доброго ранку, Земле прекрасна!

Спробуйте уявити, що ви взяли одне одного за руки. Подаруйте одне одному повітряний поцілунок. Посміхніться, підморгнийте, побажайте всім гарного дня.

2) Заповнення «Гаяльвіни настрою».(1 хв.)

Покажіть рукою свій настрій

3) Щоденні новини. Виступ синоптика (1 хв.)

Дата... · Місяць... · Сьогодні... (день тижня).

- Який день тижня за порядком?

- Яка сьогодні погода?

Опади...Тема місяця. Про цю дату я знаю...

2. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.

1) Повідомлення проблемного запитання, яке буде досліджуватися.

Вправа – гра «Хто я?» (1 хв). Діти задають запитання, щоб можна було відповісти лише «так» або «ні», і відгадують предмет, який знаходиться в коробці).

Сьогодні ми поговоримо про хліб; дізнаємося, який шлях слід здолати зернині, щоб отримати хлібину; завітаємо до музею хліба у Переяслав-Хмельницькому Київської області.

2) Актуалізація знань (1 хв.)

Діти, скажіть, як називаються професії, які зображені на малюнку.

(Агроном, пекар, шофер, мельник, комбайнер, продавець.)

Чи знаєте ви, що для того, щоб хліб потрапив до нас на стіл, треба працювати людям аж 120 професій!

3) Вправа «Допоможи жевжику» (1 хв.)

Нудьгуючи, Номул бавився хлібом – ліпив з нього якусь чудернацьку фігурку. Аж раптом жевжоліт завмер, світло згасло й машина пішла на посадку. «Що ми зробили не так?» - здивувалися жевжики. Свої припущення щодо цього ви зможете висловити, виконавши наступне завдання.

4) Робота з прислів'ям

Із розсипаних слів складіть і запишіть прислів'я, поясніть його зміст.

Хто кидається щастя хлібом того цурається.

Приклад-відповіді: Хто хлібом кидається, того щастя цурається.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Як хліб на стіл прийшов?» (10 хв.)

Розгляньте зображення і розкажіть, який шлях долає зернятко, перш ніж стати хлібиною.

Отже, діти, щоб хліб прийшов до нас на стіл, потрібно докласти до цього багато зусиль. Спочатку землю потрібно зорати, потім посіяти зерно. Потім, коли зерно дозріє, його косять. Починаються жнива. Потім зерно везуть у зерносховище, де воно лежить до весни. А частину зерна везуть до млина, де мелють із нього борошно. Потім борошно везуть на хлібозавод, де і печуть хліб.

- Якої пори року починаються жнива? (Улітку.)

- За допомогою якої техніки косять пшеницю? (Комбайном.)

- Потім зерно везуть у зерносховище, де воно лежить до весни.

- До яких культур належить пшениця? (Зернових.)

- Які інші зернові культури ви знаєте? (Овес, ячмінь, просо, жито, гречка, кукурудза.)

А чи знаєте ви, що і хліб буває різний?

2) Робота в зошиті. Вправа 2.

Запишіть, який хліб печуть із борошна кожного виду рослин.

3) Закріплення. Інтерактивна-вправа

<https://learningapps.org/watch?v=pi11b16nc20>

Фізкультхвилинка

Уявіть себе зерниною :потягніться до сонечка, вмийтеся росою, подивіться навколо, оберніться, ростіть, ростіть....

б) Цікаві факти про хліб

(https://www.youtube.com/watch?v=dT_e50JkwUI)

Сучасний комбайн за 5 секунд збирає кількість пшениці, яка достатня для випікання понад 35 буханок хліба.

Цей продукт уперше з'явився в Стародавньому Єгипті приблизно 8000 років тому, про що свідчать настінні малюнки й записи на папірусі. Причому цей винахід стався випадково. Один з жителів Стародавнього Єгипту, вирушаючи спати, просто забув у печі юшку з пшеничного борошна. А на ранок він побачив у мисці рум'яний хлібний корж.

5. Закріплення вивченого матеріалу.

1) Завдання в чаті.

Часом буває не весь хліб встигли продати у магазині. Напишіть у чаті, як можна використати хліб, що почав черствіти.

2) Перевірка засвоєних знань.

Виконайте завдання в kahoot на перевірку засвоєних знань:
<https://create.kahoot.it/details/200d2338-0f12-471a-a96b-29b3e2f17ddc>

3) Домашнє завдання:

У Classroom є посилання на дивний музей (https://www.youtube.com/watch?v=dT_e50JkwUI). Прогляньте його і на наступному уроці ми обговоримо: Що це за музей? Яке відношення він має до теми нашого уроку.

6. Підсумок уроку. Рефлексія

- Яке чарівне перетворення відбулося сьогодні?
- Пригадайте, з яким настроєм починали урок?
- Сподіваюсь, що і у вашому настрої теж відбулися перетворення.
- Оцініть свою роботу на уроці.

Висновки. Як бачимо, час диктує нам свої умови, запити і способи взаємодії. Жодна спільнота вчителів, що має на меті «вкласти» в дитину більше життєво необхідної інформації, сформувані наскрізні вміння, напрацювати предметні компетентності, не відмовиться від захоплюючих інтерактивних вправ, які безумовно допоможуть у подоланні освітніх втрат. Розумне використання пристроїв для тестування, розкодування інформації, тренувальні вправи на освітніх сервісах неодмінно змотивують кожного учня до роботи, а значить і позитивна динаміка подолання освітніх втрат буде проглядатись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання.
URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf.
2. Діти цифрового покоління Альфа і як з ними взаємодіяти вчителю.
URL: <https://naurok.com.ua/diti-cifrovogo-pokolinnya-alfa-i-yak-z-nimi-vzaemodiyati-vchitelyu-325308.html>
3. Інтерактивні вправи. URL: <https://vseosvita.ua/library/interaktivni-vpravi-65321.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АГЕСЬВА Олена Володимирівна, учитель початкових класів та образотворчого мистецтва комунального закладу «Ліцей «Вікторія – П» Кропивницької міської ради»;

АЗЗА Катерина Володимирівна, учитель початкових класів Соколівського ліцею Соколівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області;

БАСИСТА Алла Леонідівна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей «Максимум» Кропивницької міської ради»;

БІЛЕНКО Світлана Геннадіївна, учитель початкових класів гімназії № 15 Олександрійської міської ради Кіровоградської області;

ГОРНИСТОВА Ірина Анатоліївна, учитель початкових класів Петрівської філії Петрівського ліцею Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області;

ГРИЦЕНКО Ірина Миколаївна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей «Мрія» Кропивницької міської ради»;

ДМИТРИЄВА Світлана Анатоліївна, учитель початкових класів «Опорного закладу «Ліцей №1 імені Героя України Березняка Євгена Степановича Помічнрянської міської ради Кіровоградської області»;

ДРАГОМИРЕЦЬКА Наталія Дмитріївна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей імені Тараса Шевченка Кропивницької міської ради»;

СВТУШЕВСЬКА-БЄЛЯЄВА Світлана Олександрівна, учитель початкових класів ліцею імені Тараса Шевченка Знам'янської міської ради»;

ЖИГАН Ірина Миколаївна, учитель образотворчого мистецтва комунального закладу «Фортечна гімназія Кропивницької міської ради»;

КАЛАШНІКОВА Олена Вікторівна, учитель музичного мистецтва, учитель мистецтва комунального закладу «Ліцей «Мрія» Кропивницької міської ради»;

КОНДРАТОВА Вікторія Вадимівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук;

КРПАКА Світлана Василівна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей «Мрія» Кропивницької міської ради»;

ЛІСНІЧУК Тетяна Вікторівна, учитель початкових класів комунального закладу «Гайворонський ліцей №1»;

МАРЧЕНКО Ірина Геннадіївна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей «Перспектива» Світловодської міської ради»;

НАЗАРЕНКО Лариса Макарівна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей "Вікторія – П» Кропивницької міської ради»;

НОВІКОВА Олена Іванівна, учитель початкових класів гімназії №15 Олександрійської міської ради Кіровоградської області;

ПАРХОМЕНКО Наталія Євгеніївна, начальник відділу наукового і навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної і початкової освіти в Новій українській школі Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

ПАШАНОВА Тетяна Олегівна, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

ПЯСЕЦЬКА Марина Сергіївна, учитель початкових класів Благовіщенського академічного ліцею «Лідер» Благовіщенської міської ради;

РОСЧИСЛАВ Тетяна Вікторівна, учитель початкових класів комунального закладу «Академічна гімназія Кропивницької міської ради»;

ТИСЛЕНКО Олена Юріївна, учитель музичного мистецтва комунального закладу «Великобалківська гімназія Кропивницької міської ради»;

ЦИБУЛЬНИК Ольга Михайлівна, учитель початкових класів комунального закладу «Бобринецький ліцей №1» Бобринецької міської ради Кіровоградської області;

ШУМЕЙКО Юлія Миколаївна, учитель початкових класів комунального закладу «Ліцей «Перспектива» Світловодської міської ради».

Шляхи подолання освітніх втрат у початковій школі

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано до використання
у закладах загальної середньої освіти

Підписано до друку 24.10.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж 100 прим.
Зам. № 448

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна,
39/63, м. Кропивницький, 25006.